

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Lucie Medová

**Trestný čin podvodu podle § 209 trestního
zákoníku**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): [16.4.2024]

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 226 338 znaků včetně mezer.

V Praze dne.....

Podpis:.....

Mgr. Lucie Medová

Poděkování

Tímto bych v první řadě velmi ráda poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za veškeré přínosné rady a odborné vedení při sepisu této práce.

Ráda bych taktéž na tomto místě vyjádřila své díky rodině a blízkým za trpělivost a podporu.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1. Historický vývoj trestného činu podvodu	7
1.1. Dolus v římském právu	7
1.2. <i>Crimen falsi</i> v českém městském právu	8
1.3. Podvod podle trestního zákona č. 117/1852 ř. z.	9
1.4. Podvod podle zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon	12
1.5. Podvod v trestním zákoně z roku 1961	14
1.6. Rekodifikace trestního práva v roce 2009	17
2. Skutková podstata trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák.	18
2.1. Objekt	19
2.1.1. Majetek	20
2.1.2. Cizí majetek	22
2.2. Objektivní stránka	23
2.2.1. Omyl	24
2.2.2. Uvedení v omyl	25
2.2.3. Využití omylu jiné osoby	30
2.2.4. Zamlčení podstatných skutečností	31
2.2.5. Škoda	32
2.2.6. Příčinná souvislost mezi škodou a omylem	37
2.2.7. Obohacení pachatele	39
2.3. Subjekt	40
2.4. Subjektivní stránka trestného činu	43
3. Kvalifikované skutkové podstaty	45
3.1. Recidiva	46
3.2. Způsobení větší škody	47
3.3. Spáchání činu členem organizované skupiny	48
3.4. Spáchání činu osobou, která má hájit zájmy poškozeného	48
3.5. Pachatel spáchá podvod za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek	49
3.6. Způsobení značné škody	51
3.7. Způsobení škody velkého rozsahu	51
3.8. Umožnění či usnadnění teroristického útoku nebo vyhrožování teroristickým trestným činem	51
4. Trestný čin podvodu a okolnosti vylučující protiprávnost	52
4.1. Krajní nouze	53

4.2.	Nutná obrana.....	54
4.3.	Svolení poškozeného	54
4.4.	Přípustné riziko	55
5.	Účastenství na trestném činu podvodu.....	56
5.1.	Organizátorství	56
5.2.	Návod	57
5.3.	Pomoc.....	57
5.4.	Spolupachatelství	58
6.	Příprava a pokus trestného činu podvodu.....	59
6.1.	Příprava trestného činu podvodu	60
6.2.	Pokus trestného činu podvodu	61
7.	Trestné činy ve vztahu speciality k trestnému činu podvodu.....	61
7.1.	Trestný čin pojistného podvodu.....	62
7.2.	Trestný čin úvěrového podvodu.....	69
7.3.	Trestný čin dotačního podvodu.....	72
8.	Souběh trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku s jinými trestnými činy	75
8.1.	Souběh s trestným činem poškození cizích práv (§ 181 tr. zák.)	76
8.2.	Souběh s trestným činem neoprávněného přístupu k počítačovému systému (§ 230 tr. zák.)	77
8.3.	Souběh s trestným činem padělání a pozměňování peněz (§ 233 odst. 2 tr. zák.).....	79
9.	Komparace se zahraniční právní úpravou	80
9.1.	Slovenská republika	80
9.2.	Německo.....	83
10.	Návrhy <i>de lege ferenda</i>	87
	Závěr.....	92

Úvod

Ochrana majetku patří k nejdůležitějším úkolům celé společnosti. Významné místo na uvedeném úseku zaujímá ochrana poskytovaná trestním právem. Majetková kriminalita představuje nejčastěji se vyskytující druh kriminality ve struktuře celkové kriminality v České republice.

Majetkovou kriminalitu lze aktuálně charakterizovat několika atributy. Jedná se zejména o vysokou latenci tohoto typu trestné činnosti, zvyšující se frekvenci podvodného jednání, významně rostoucí rozsah škod způsobených takovým jednáním, stejně tak jako odlišnou strukturu pachatelů (např. trestné činy bílých límečků), jejichž jednání je významně složitější pro odhalení této trestné činnosti stejně tak jako následné prokázání v rámci trestního řízení.

Významnou součástí majetkové kriminality jsou typické majetkové trestné činy uvedené v páté hlavě zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní zákoník**“ případně „**tr. zák.**“). Mezi tyto majetkové trestné činy náleží především tři obohacovací typy trestných činů, a to krádež (ustanovení § 205), zpronevěra (ustanovení § 206) a podvod (ustanovení § 209) a samostatné obměny základního trestného činu podvodu, tj. pojistný podvod (ustanovení § 210), úvěrový podvod (ustanovení § 120) a dotační podvod (ustanovení § 211).

Cílem mé rigorózní práce je komplexní zpracování současné právní úpravy trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 trestního zákoníku jako jednoho ze základních obohacovacích typů trestného činu, srovnání české právní úpravy s právní úpravou vybraných sousedních zemí (Slovenská republika, Německo) a uvedení návrhů *de lege ferenda* ke zdokonalení platné české právní úpravy.

Jedná se o problematiku aktuální, o čemž svědčí jednak frekvence podvodných jednání a také skutečnost, že aplikační praxe není v některých otázkách výkladu znaků tohoto trestného činu jednotná.

Rigorózní práci jsem si rozdělila do Úvodu, deseti kapitol zpravidla dále členěných, a Závěru. V práci jsem využila jednak publikovanou českou odbornou literaturu a judikaturu obecných soudů i soudu Ústavního. Ve srovnávací kapitole jsem použila i cizojazyčnou literaturu německou (slovenské prameny nepovažuji za cizojazyčné).

Hlavní důraz jsem kladla především na výklad znaků trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 trestního zákoníku, na rozbor konkrétních právních otázek, ať v oblasti dokazování nebo rozhodování o tomto druhu kriminality, jejichž řešení má bezprostřední

význam pro práci orgánů činných v trestním řízení i všech osob zúčastněných na trestním řízení. V úvodních kapitolách také stručně připomínám předchozí vývoj právní úpravy podvodných jednání (nejen) na našem území, což bývá často opomíjeno.

Práce primárně podává obecnou komplexní charakteristiku dané problematiky a následně pokračuje v podrobnější analýze. Kromě právního rozboru platné právní úpravy se věnuji analýze nedostatků platného práva. V závěru práce v samostatné kapitole uvádím i náměty *de lege ferenda*.

Rigorózní práce vychází z právní úpravy a judikatury ke dni 24. 3. 2024.

1. Historický vývoj trestného činu podvodu

1.1. Dolus v římském právu

Slovo *dolus* v římském právu znamenalo jednak zlý úmysl, jednak zamlčení pravdivých skutečností či lživé tvrzení, případně vymyšlených nepravdivých skutečností, a to za účelem poškození druhé osoby. Pro účely této práce je relevantní druhý význam slova, tedy cílem této práce není zabývat se významem slova *dolus* ve smyslu zlého úmyslu, ale ve smyslu bližícího se dnešnímu pojetí trestného činu podvodu tak, jak ho chápe ustanovení § 209 tr. zák.

Není bez zajímavosti, že starší *ius civile* obecně neobsahovalo ochranu před podvodem, nicméně určitým náznakem trestněprávní úpravy podvodného jednání byl tzv. Plaetoriův zákon, který se vztahoval pouze na škodlivé, případně podvodné jednání vůči nezletilcům, tedy vůči osobám mladším 25 let věku, kterým zákon poskytoval ochranu v případě, že jim měla být podvodným jednáním způsobena majetková škoda. V ostatních případech se postupovalo podle zásady „*naturaliter licet contrahentibus se circumire*“, tedy ze zásady, že při uzavírání smluv je přirozeně dovoleno podvádět.¹

Byl to Aquilius Gallus, který se (kolem r. 66 před n. l.) zasloužil o vznik žaloby z podvodu (*actio doli*)², tedy o obecnou ochranu před podvodným jednáním, jejímž hlavním cílem bylo nahradit podvedenému škodu způsobenou podvodem (*restitutio in intergrum*). V případě odsouzení dotyčného za podvod byla tato osoba prohlášena za bezectného. Podstatnou podmínkou pro samotné použití *actio doli* byla skutečnost, že podvedený nemohl použít na svoji obranu žádnou jinou žalobu.³ „*Actio doli*“, jak uvádí Heyrovský, „je tedy

¹ KINCL, J., URFUS, V. a SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN-80-7179031-1. s. 98.

² TUREČEK, J.: Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963. s. 308-309.

³ KINCL, J., URFUS, V. a SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN-80-7179031-1. s. 99.

žalobou pouze podpůrnou, a to tou měrou, že konkuruje-li s nárokem na *restitutio in integrum*, ustupuje tomuto“.⁴ Současně je třeba zmínit ještě jednu její zvláštnost, a to tu, že prétor ji chránil jen potud, pokud zde bude *iusta causa* neboli právem uznaný důvod či titul. Prétor tak například nepřipouštěl *actio doli* v případech, kdy vznikla pouze nepatrná škoda.

1.2. *Crimen falsi* v českém městském právu

V období raného novověku docházelo v Českém království k pokusům o kodifikaci zemských i městských práv, přičemž pro trestný čin podvodu (tzv. *crimen falsi*) je relevantní kodifikace městských práv, konkrétně úsilí českého právníka Pavla Kristiána z Koldína, který byl ve 40. letech 16. století v kodifikační komisi práv městských. Tato komise na základě práva Starého Města pražského sestavila návrh o 321 stranách, který byl následně vydán v roce 1579 tiskem jako „*Práva městská Království českého*“.⁵

V Právech městských Království českého je podvod zařazen do části s názvem „*O kvaltu, vejboji a autoku*“ (*De Invasione Aedium seu vi privata*). V této části jsou vymezeny některé trestné činy, přičemž v úvodu je stanoveno, že násilí, bezpráví a „*všelikteraká moc*“ je nepřitelem spravedlnosti.⁶ *Crimen falsi* neboli faleš veliká, tedy čin velmi podobný současnému trestnému činu podvodu, je zakotven v části O. V. Práv městských Království českého. Pavel Kristián z Koldína vymezuje velkou faleš jako vydávání lživé skutečnosti za pravdivou, přičemž stanoví čtyři způsoby, kterými se toto děje.

První způsob, jak může pachatel podle Pavla Kristiána z Koldína spáchat *crimen falsi*, je řečí, tedy pachatel říká skutečnosti, o kterých ví, že jsou nepravdivé a vydává je za pravdu, případně pravdu zatají, tedy „*hřeší proti Bohu, proti právu i proti svému bližnímu*“.⁷ Druhým způsobem, jakým je možné spáchat tento trestný čin, je písmem – někdo z textu něco vymaže, přepíše nebo doplní „*na škodu a k ublížení lidské spravedlnosti*“. Zároveň Pavel Kristián z Koldína do tohoto způsobu spáchání *crimen falsi* řadí i situace, kdy někdo používá falešnou pečeť případně připisuje něco do kšaftu (neboli závěti).

⁴ HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém soukromého práva římského. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929. s. 312.

⁵ MALÝ, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4 vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 109.

⁶ JIREČEK, J. (ed.): Pavel Kristián z Koldína – Práva městská Království Českého a markrabství Moravského s krátkou jich summou. Praha: Všeherd, 1876. s. 317.

⁷ JIREČEK, J. (ed.): Pavel Kristián z Koldína – Práva městská Království Českého a markrabství Moravského s krátkou jich summou. Praha: Všeherd, 1876. s. 336.

Čin *crimen falsi* bylo ovšem možné spáchat i skutkem tak, že například pachatel padělá nebo zlehčuje (tedy odnímá stříbro a nahrazuje ho jiným, méně drahým kovem) mince apod. Je zajímavé, že v takovém případě vymezují Práva městská Království Českého trest upálením. Stejně tak naplňuje skutkovou podstatou *crimen falsi* ten, kdo se dopustí falšování měř a vah, přičemž „*ti a takoví tresci se poena extraordinaria, tj., pokutami vedle spravedlivého saudcův uvážení a podle lidského provinění a zasloužení*“.⁸ Poslední způsob spáchání *crimen falsi* je požíváním, tj. užitím falešných listin, předstíráním určitého stavu, např. vydáváním se za kněze, rytířského člověka či měšťana, kterým ale pachatel není. Do skutkové podstaty *crimen falsi* spáchaného požíváním spadá i podplácení soudce. Trestem, který pak byl za uvedené činy stanoven, byla pokuta.⁹

Jak vyplývá z výše uvedeného, *crimen falsi* není nepodobný současnému pojetí trestného činu podvodu, samozřejmě s tím, že je do něj zahrnuto daleko více skutkových podstat, než je tomu dnes a typově skutkové podstaty odpovídají době, ve které byl tento zákoník platný a účinný.

1.3. Podvod podle trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

Dále byl podvod zakotven v ustanovení § 197 trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř. z. (dále jen „ř. z.“), který platil pouze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku¹⁰, a to v následujícím znění: „*Kdo lstivým předstíráním nebo jednáním jiného uvede v omyl, jímž někdo, budiž to stát, obec nebo jiná osoba na svém majetku nebo na jiných právech má škodu trpěti; anebo, kdo v tom obmyslu a způsobem právě dotčeným užije omylu nebo nevědomosti jiného, dopustí se podvodu; nechť se k tomu dal svěsti zířností, náruživostí, obmyslem, aby tím někomu zjednal proti zákonu výhody nějaké, nebo jakýmkoliv obmyslem vedlejším.*“¹¹

Jednalo se o širší vymezení trestného činu podvodu, protože citovaná skutková podstata neměla charakter pouze majetkového trestného činu, ale postihovala jako trestný čin podvodu

⁸ Tamtéž.

⁹ JIREČEK, J. (ed.): Pavel Kristián z Koldína – Práva městská Království Českého a markrabství Moravského s krátkou jich summou. Praha: Všehrd, 1876. s. 337.

¹⁰ Na území Rakousko – Uherska a později na území Československé republiky platil v trestněprávní oblasti až do roku 1950 právní dualismus. V „českých zemích“ platil rakouský trestní zákoník z roku 1852, který byl přepracovanou verzí trestního zákoníku z roku 1803, který měl zase původ v Trestním zákoníku Josefa II z roku 1787. Na území Slovenska a v Podkarpatské Rusi byl platný a účinný uherský trestní zákoník z roku 1878, což byl mimochodem první trestní zákoník na území Uher.

¹¹ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 194.

také jednání, při kterém nemusela vzniknout majetková újma (škoda), ale mohlo dojít k újmě také na jiných právech.

Čin byl dokonán již uvedením jiného v omyl, pokud omyl nebo nevědomost jiného byla takového charakteru, že by v budoucnosti z takového jednání pachatele mohla vzniknout škoda. Dnes bychom řekli, že se jednalo o předčasně dokonáný trestný čin.

Je třeba připomenout, že podle rakouského trestního zákoníku z roku 1852 byla u nás zavedena tripartice trestných činů, čili trestný čin mohl být buď zločinem, přečinem nebo přestupkem, což byl ovšem typ trestněprávního deliktu, nikoliv označení pro správní delikt jako je tomu podle našeho platného správního práva.

Podvod byl přestupkem (soudně trestným deliktem), pokud nebyl zločinem, jímž se stával z povahy skutku (ustanovení § 199 ř. z.) nebo podle výše způsobené nebo zamýšlené škody.

V prvním případě se jednalo například o podání křivé přísahy před soudem, vydávání se za veřejného úředníka, předstírání vrchnostenského příkazu nebo zvláštního práva, které pachatel obdržel od veřejného úřadu, případně užívání v rámci své živnosti nesprávných měř a vah za účelem prospěchu. Podvodu z povahy samotného skutku se dopustil i ten, kdo falšoval veřejnou listinu nebo odstraňoval mezníky, které sloužily k určení hranic.

Z hlediska výše škody se zločinu podvodu dopustil ten, kdo způsobil nebo měl v úmyslu způsobit větší škodu, tedy škodu, která činila původně více než dvacet pět zlatých.¹² Milotova učebnice trestního práva z roku 1926 uvádí částku 2 000 korun.¹³ V roce 1948, když Solnař vydává učebnici trestního práva, uvádí, že se musí jednat o škodu přesahující 6 000 Kč.¹⁴

Pokud jde o podvod z povahy skutku podle ustanovení § 199 písm. a) ř. z., tedy o podání křivé přísahy u soudu, je nutné konstatovat, že skutková podstata tohoto trestného činu zahrnuje křivou přísahu nejen před soudem, ale i před policejním úřadem, důchodkovým soudem, smírčím soudem pražské burzy, soudem vídeňské burzy nebo před soudy manželskými. Pod křivou přísahou se rozumí i podpis přísahy učiněné němým.¹⁵ Křivá přísaha je pokládána za podvod podle trestního zákona vždy, bez ohledu na skutečnost, zda byla nebo nebyla utrpěna

¹² Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 207.

¹³ Milota, A.: Učebnice obojího práva trestního platného v Československé republice. Kroměříž, A. Gusek, 1926, s. 346.

¹⁴ Solnař, V.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. Praha, nákladem knihovny Sborníku věd právních a státních, 1948, s. 75.

¹⁵ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 197.

škoda na majetku. Podle uvedeného ustanovení k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu stačí, „*když nabídnutí to soukromoprávních následků mít může*“. Naopak křivé obvinění sebe sama není trestným činem podvodu, a tedy nelze hovořit o křivém svědectví.¹⁶

Ke spáchání trestného činu podvodu podle ustanovení § 197 písm. a) násl. ř. z. byl nutný úmysl, nicméně existence škody tímto jednáním způsobené již nutná není. Křivým svědectvím je jednak uvedení skutečností, které nejsou pravdivé, ale taktéž zatajení skutečností, které pravdivé jsou.

Další skutkovou podstatou uvedenou v ustanovení § 199 písm. b) ř. z. bylo lživé předstírání určitého stavu, který dané osobě nepřísluší (např. postavení vrchnostenské nebo postavení úředníka). Podle ustanovení § 199 písm. c) ř. z. bylo pak podvodem užívání nesprávných měr nebo vah. Trestný čin podvodu je pak spáchán při provozování živnostenské činnosti, během které jsou užity nesprávné míry nebo váhy.¹⁷

Další skutkovou podstatou trestného činu podvodu je napodobování nebo falšování veřejné listiny podle ustanovení § 199 písm. d) ř. z. Veřejnou listinou byly podle ustanovení § 112 všeobecného řádu soudního takové spisy, které vyhotovují úředníci při zemských deskách, na soudech a dalších zeměpanských nebo stavovských úřadech. Veřejnou listinou může být také listina vydaná vrchnostenskými úřady, ale i listina, která byla vydána cizími úřady. Mezi veřejné listiny zahrnuje výklad trestního zákoníku dále čeledínské knížky, kurzovní lístky, legitimační lístky, loterijní lístky, matriky, notářské listiny, pasy, pracovní knížky, služební knížky, vysvědčení atd.¹⁸ Obdobně jako k podvodu spáchaného křivou přísahou, tak i k podvodu spočívajícím v padělání veřejné listiny je třeba úmyslného zavinění.¹⁹

Jak uvádí Solnař, listinou se tu rozumí předmět, který na hmotném podkladě vyjadřuje symbolickými znaky myšlenkový obsah a označuje osobu, od níž pochází. Trestné je napodobení (padělání) a falšování (porušení) listiny, tj. přeměnění listiny pravé, pokud jde o okolnosti právně závazné, na jichž doklad je listina určena nebo k němuž je způsobilá.²⁰

¹⁶ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 197-199.

¹⁷ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 200-201.

¹⁸ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 202.

¹⁹ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 201-205.

²⁰ Solnař, V.: Op. cit. s. 76.

Další skutkovou podstatou podvodu podle ustanovení § 199 písm. e) ř. z. bylo odstranění nebo přesazení mezníků, které vytyčují hranice.²¹ Mezníky se rozuměly znamení určená k označení hranic vlastnictví. Odstraněním se rozumělo také zničení, učinění neznatelným, přesazení i nesprávné umístění nových značení při výměně.

Poslední skutkovou podstatou je pak podle ustanovení § 199 písm. f) ř. z. „*když se někdo marnotratností uvrhne v nemohoucnost, by dluhy platil, nebo když úskoky hledí prodloužiti úvěr, anebo postavením smyšlených věřitelů neb jinak podvodným srozuměním neb ukrytím části jmění svého, pravý stav masy překroutit*“.

1.4. Podvod podle zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Původně rakouská právní úprava platila v Čechách, na Moravě a ve Slezsku po celé období první republiky a následně až do roku 1950, kdy vyšel nový trestní zákoník.

Po komunistickém převratu v roce 1948 bylo rozhodnuto vzhledem k zásadním, politickým, společenským a ekonomickým změnám, aby byly vypracovány nové kodexy, které by prosadily jednak principy nového, lidově demokratického politického a hospodářského systému a jednak skoncovaly s nežádoucími „relikviemi starého práva,“ jakými byly například právní jistota, lpění na důsledném dodržování procesních předpisů (bezduchý formalismus), nadstranickost, nadtřídnost, nepolitičnost při rozhodování, demokratické právní myšlení a jiné do roku 1948 běžné, po únoru 1948 již nežádoucí atributy demokratického právního povolání.

Stalo se tak v rámci tzv. právní dvouletky v letech 1948 až 1950 a netýkalo se to jen oboru trestního práva. Během právní dvouletky byly přijaty nejen nový trestní zákon a nový trestní řád, ale i nový občanský zákoník a občanský soudní řád, zákon o právu rodinném, trestní zákon správní a trestní řád správní.

V oboru trestního práva byl tím odstraněn do té doby trvající právní dualismus. Za celou dobu trvání První Československé republiky v letech říjen 1918 až říjen 1938 se totiž nepodařilo sjednotit trestní právo na celém území naší republiky, jak jsem se zmínila výše, a to přesto, že existovalo zvláštní ministerstvo k tomu účelu zřízené – Ministerstvo unifikací. Také dva projekty nového trestního zákona, které počítaly s úpravou platnou a účinnou na celém území státu, tj. tzv. profesorská osnova z roku 1926 a tzv. ministerská osnova z roku 1937 zůstaly jen na papíře.

²¹ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873. s. 205.

V novém trestním zákoně, který zrušil rakouský trestní zákoník z roku 1852, tj. zákonu č. 86/1950 Sb., trestní zákon, byl trestný čin podvodu (ustanovení § 249) zařazen mezi Trestné činy majetkové, v osmé hlavě zvláštní části - „*Trestné činy majetkové*“ zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Podle ustanovení § 249 odst. 1 zákona č. 86/1950 Sb., spočívala objektivní stránka trestného činu podvodu v úmyslném poškození majetku nebo práv tím, že pachatel „*a) jeho nebo někoho jiného uvede v omyl, nebo b) využije omylu jeho nebo někoho jiného*“.

Majetkem se v tomto případě rozuměly především věci movité i nemovité, ale také majetková práva. Škodou na majetku bylo vnímáno určité snížení hodnoty majetku, ale i skutečnost, že osoba za svůj majetek nedostane takovou finanční hodnotu, na kterou má nárok. Podle komentářové literatury může jít například o takové situace, kdy osoba dostane věc, která ale nemá takové vlastnosti, jaké byly smlouveny, i kdyby se jednalo o věc, která byla stejně finančně hodnotná jako věc smlouvená.²²

Znakem skutkové podstaty podvodu podle ustanovení § 249 odst. 1 písm. a) zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, bylo, jak shora uvedeno, uvedení v omyl. Podle komentáře se jedná o situace, „*jestliže někdo nevěděl o skutečnostech rozhodných pro to, aby něco vykonal nebo strpěl (nevědomost), nebo si je představoval jinak, než byly*“.²³ Omyl může být způsoben konáním, ale také opomenutím skutečností, které má pachatel povinnost vykonat. Jako příklady podvodného jednání uvádí literatura například situaci, kdy pachatel ví, že mu bylo nesprávně rozuměno, ale opomene takový omyl napravit. Trestným činem podvodu bylo taktéž například vylákání stravy nebo noclehu, i když pachatel věděl, že nemá na jejich úhradu. Současně je nutné zdůraznit, že mezi uvedením v omyl a způsobenou škodou musela být příčinná souvislost.

Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu podvodu byly uvedeny v ustanovení § 249 odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, a spočívaly jednak ve spáchání trestného činu podvodu výdělečně nebo za zvláště přitěžujících okolností. Trestem pak bylo odnětí svobody od jednoho roku do deseti let.

Kromě obecné úpravy podvodu obsahoval trestní zákon v ustanovení § 157 trestný čin volebního podvodu, který spočíval v tom, že osoba úmyslně, ač k tomu nebyla oprávněna, vykonala volební právo, nebo zabránila lstí někomu volební právo vykonat. Tento trestný čin

²² ŠIMÁK, J., DOLENSKÝ, A., PINDRYČOVÁ, L.: Trestní zákon. Komentář k zákonu ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb. Praha: Orbis, 1953. s. 451.

²³ Tamtéž.

byl trestán odnětím svobody až na jeden rok. Trestný čin volebního podvodu patřil podle důvodové zprávy k zákonu č. 86/1950 Sb., do skupiny trestních zákonů volebních spolu s trestným činem násilí pro výkon volebního práva a úplatkářství ve volbách. Vztah mezi volebním podvodem podle ustanovení § 157 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, a podvodem podle ustanovení § 249 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, byl vztahem speciality.

1.5. Podvod v trestním zákoně z roku 1961

K rekodifikaci trestního zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, se následně přistoupilo na počátku 60. let 20. století, kdy podle důvodové zprávy k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon, vytvořilo vítězství socialismu „*podmínky pro překonání všech přežitků staré společnosti ve vědomí lidí a pro všestranný rozvoj nových socialistických vztahů mezi lidmi*“.²⁴

Rekodifikace přinesla relativně velké změny ve znění skutkových podstat jednotlivých trestných činů. Podvod byl v novém trestním zákoně zařazen do hlavy deváté, která obsahovala trestné činy proti majetku, který nebyl v socialistickém vlastnictví, tedy především proti majetku osobnímu. Nedotknutelnost osobního majetku byla zaručena v čl. 10 Ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Trestní zákon, tj. zákon č. 140/1961 Sb., nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1962 spolu s nově přijatým trestním řádem, tj. zákonem č. 141/1961 Sb., který je účinný dodnes, tj. 64 let, což si asi sepisovatelé tohoto zákona i jeho schvalovatelé patrně ani nepředstavovali.

Původní znění skutkové podstaty trestného činu podvodu v ustanovení § 250 zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, bylo relativně stručné; následně bylo během 90. let 20. století postupně novelizováno, do trestního zákona byly přidány další trestné činy typizované podvodným jednáním, a to pojistný podvod (ustanovení § 250a), úvěrový podvod (ustanovení § 250b) a provozování nepoctivých her a sázek (ustanovení § 250c).

Podle původního znění ustanovení § 250 zák. č. 140/1961 Sb., se trestného činu podvodu dopustil, ten „*Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že a) uvede někoho v omyl, nebo b) využije něčího omylu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.*“

Pokud uvedené ustanovení srovnáme s dikcí ustanovení § 249 zák. č. 86/1950 Sb., trestního zákona, zjistíme, že jednak došlo k posunu vnímání škodlivosti tohoto trestného činu,

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

neboť zatímco podle starší právní úpravy bylo trestem za trestný čin podvodu odnětí svobody až na dva roky, v případě novější právní úpravy, tedy podle zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, mohl být pachatel potrestán i peněžitým trestem nebo nápravným opatřením, tedy tresty mírnějšími.

Základní znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu byly ovšem i po rekodifikaci trestního zákona v roce 1961 zachovány. Hlavním předmětem ochrany byl majetek jako soubor věcí a majetkových práv, který patřil někomu jinému než pachateli, tedy jednalo se o „cizí majetek“. Další podmínkou pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, bylo způsobení škody. Škodou se rozuměla podle Matyse „jen újma majetkové povahy“, ale nemusela spočívat pouze v „úbytku hospodářské hodnoty“, ale také v tom, že poškozený nedostal tu hodnotu, kterou by jinak oprávněně získal.²⁵

Dalším znakem trestného činu podvodu bylo uvedení v omyl nebo využití omylu jiného. V případě uvedení v omyl se jednalo o takové chování pachatele, které spočívalo v předstírání skutečností, které nebyly v souladu se skutečným stavem věcí. Chování pachatele mohlo být v tomto případě způsobeno konáním, opomenutím nebo i konkludentně. Využití omylu cizího znamenalo, že pachatel k vyvolání omylu nepřispěl, ale poznal, že je druhý v omyl uveden a toho využil tak, aby došlo ke škodě na majetku a obohatil sebe nebo jiného.²⁶ Matys ještě dodává, že omyl se v případě trestného činu podvodu může týkat i skutečností, které mají v budoucnosti nastat, „pachatel však o omylu jiného musí vědět již v době, kdy dochází k jeho obohacení.“²⁷

V ustanovení § 250 zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, byly stanoveny i kvalifikované skutkové podstaty, kterými bylo spáchání podvodu „výdělečně“ a způsobení „značné škody nebo jiného zvlášť závažného následku“. Podle komentářové literatury se značnou škodou rozuměla majetková škoda v částce nejméně kolem 20 000 Kčs a nejvýše kolem 100 000 Kčs. Pokud jde o jiný zvlášť závažný následek, neměl tento následek charakter majetkové škody, ale intenzita škodlivosti pro společnost musela odpovídat minimálně značné škodě na majetku v socialistickém vlastnictví.²⁸

Trestní zákon z roku 1961 přinesl změnu, kterou neobsahoval trestní zákon z roku 1950, a to stanovení rozsahu škody způsobené trestným činem pomocí obecného hodnotícího pojmu.

²⁵ MATYS, K.: Trestní zákon: komentář. Praha: Panorama, 1980. s. 757.

²⁶ MATYS, K.: Trestní zákon: komentář. Praha: Panorama, 1980. s. 506.

²⁷ MATYS, K.: Trestní zákon: komentář. Praha: Panorama, 1980. s. 506-507.

²⁸ MATYS, K.: Trestní zákon: komentář. Praha: Panorama, 1980. s. 757.

Zatímco trestní zákon z roku 1950 obsahoval dvě okolnosti ve kvalifikované skutkové podstatě, ve kterých přísněji postihoval spáchání podvodu „výdělečně“ a „podle zvlášť závažné přítěžující okolnosti“, trestní zákon z roku 1961 přísněji postihoval způsobení škody „značné“ a „škody velkého rozsahu“.

Konkrétní rozsah „značné škody“ i „škody velkého rozsahu“ dlouho určovala judikatura. Konkrétně se jednalo o rozhodnutí č. 39/1962 Sb. rozh. tr., které stanovilo značnou škodu na „škodu kolem 20 000 Kčs“ a „škodu velkého rozsahu“ na škodu ve výši nad 100 000 Kčs. Tento způsob určování výše škody judikaturou vydržel celých 25 let. Samozřejmě rigorózní výklad hodnotících pojmů vyjadřujících výši škody bez ohledu na ekonomickou realitu fakticky způsoboval zostření trestní represe, a tím i zvýšení počtu kvalifikovaných majetkových trestných činů. Částka 20 000 Kčs v roce 1962 měla rozhodně jiný ekonomický rozměr než 20 000 Kčs v roce 1987. Stanoviskem pléna Nejvyššího soudu ČSSR č. Plsf 2/87 z 16. 6. 1987, který rozhodl na základě návrhu a na podkladě argumentace generálního prokurátora ČSSR, byl rozsah pojmu „značná škoda“ zvýšen na 50 000 Kčs a rozsah pojmu „škoda velkého rozsahu“ na částku 250 000 Kčs.

Později byly tyto částky zvyšovány nikoli judikaturou, ale nařízením vlády (například nařízením vlády č. 258/1990 Sb.) u „značné škody“ na 80 000 Kč, později 100 000 Kč, posléze zákonem na 200 000 Kč až nakonec na dnešní částku 1 000 000 Kč.

To je ovšem jen jedna stránka věci. Druhou stránkou je, že rozsah škody způsobené trestným činem neurčoval zákonodárce zákonem, ale judikaturou. Na tuto okolnost upozornil již v roce 1990 v monografii Jelínek, který upozorňoval na to, že tyto pojmy nejsou chápány a interpretovány dynamicky s ohledem na růst cenové hladiny, a dále zejména na to, že o obsahu zákonných znaků vyjadřujících rozsah majetkové škody, a tím vlastně i o rozsahu trestněprávní odpovědnosti rozhoduje nikoliv zákonodárský orgán, jež normu přijal, ale orgán právo aplikující. Požadoval, aby rozsah škody způsobené trestným činem, byl vyjádřen zákonodárcem přímo v trestním zákoně. Takové řešení by podle názoru autora přesně stanovilo podmínky trestní odpovědnosti, bylo by jasné a srozumitelné i z hlediska rozlišení mezi více typy soudně trestných deliktů, resp. při odlišení mezi soudně trestnými delikty a korespondujícími přestupky. Právní úprava by byla jasná, srozumitelná, zřetelná.²⁹

Vyjádření rozsahu majetkové škody určitou přesnou peněžitou částkou přímo v zákoně jako znak skutkové podstaty trestného činu s naprostou důsledností respektuje zásadu *nullum*

²⁹ JELÍNEK, J.: Majetková škoda v československém trestním právu. AUC-Iuridica 4/1990. Monographia LV. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 50-51.

crimen sine lege, na které jsou založeny základy trestní odpovědnosti. Shora řečené nelze tvrdit o případu opačném, kdy znakem objektivní stránky trestného činu je obecný termín, jehož konkrétní obsah i rozsah je dotvářen judikaturou.

Přesné stanovení podmínek trestní odpovědnosti by nepochybně také sjednotilo rozhodování soudů, neboť kritéria pro posuzování jinak stejných případů by byla totožná. Uvedené hledisko by se příznivě projevilo i z hlediska praktického provádění obhajoby, uzavírá autor.³⁰

Požadavek na uvedení rozsahu obecných hodnotících pojmů přímo v trestním zákoně se nakonec prosadil, ale mnohem později než v roce 1990.

K problematice škody v trestním právu se později vyjádřil Ševčík ve studii Ekonomicko-právní analýza škody v českém trestním právu, ve které uvádí konkrétní ekonomické údaje, které potvrzují, že skutečně rigorózní trvání na výkladu obecných hodnotících pojmů bez ohledu na ekonomickou realitu vedlo k zostřování trestní represe.³¹

1.6. Rekodifikace trestního práva v roce 2009

Po zásadní změně politického, hospodářského a společenského systému v roce 1989 bylo zřejmé, že dlouhou řadu právních předpisů bude nezbytné novelizovat tak, aby odpovídaly aktuálnímu společenskému stavu a demokratickému zřízení. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon byl během 90. let 20. století mnohokrát novelizován, nicméně tlak na přijetí nového trestního zákoníku byl vzhledem k rozmachu tržní ekonomiky stále silnější, a tak na změnu společenské reality reagovala již dvacet let po převratu rekodifikace trestního práva ve formě zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Kromě změn společenských bylo podle důvodové zprávy k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník důvodem rekodifikace i plná integrace „*do evropských hospodářských, politických, kulturních i bezpečnostních struktur*“.³²

Nutno zmínit, že bez ohledu na shora uvedené byla skutková podstata trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v původním znění v podstatě převzata z ustanovení § 250 zákona č. 140/1961, trestní zákon, kdy byly doplněny kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, konkrétně recidiva, výše škody, spáchání trestného činu podvodu „*v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady, teroristického útoku nebo teroru*“, spáchání trestného činu „*za stavu ohrožení státu*

³⁰ JELÍNEK, J.: Op. cit., s. 50.

³¹ ŠEVČÍK, M.: Ekonomicko-právní analýza škody v českém trestním právu. Kriminalistika č. 4/2021, s. 255-273.

³² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek“ a spáchání trestného činu jako „osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného“.

2. Skutková podstata trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák.

V úvodu této kapitoly je nutné v základních rysech vymezit pojem skutkové podstaty trestného činu v obecném smyslu. Skutková podstata trestného činu není legislativně ukotvena v zákoně, jedná se o termín vznikuvší ustálenou právní naukou. Skutková podstata je tedy jedním z formálních znaků trestného činu, kdy např. podle Jelínka *„jde o právní formu vyjadřující typové znaky trestného činu uvedené v zákoně“*.³³ Šámal pak uvádí, že *„skutkovou podstatou určitého druhu trestného činu tedy rozumíme souhrn jeho typových znaků, které na jedné straně vyjadřují typovou škodlivost daného druhu trestného činu pro společnost a na druhé straně odlišují tento druh trestného činu od jiných trestných činů“*.³⁴ Jedná se tedy o určitý popis, přesné vymezení podmínek trestní odpovědnosti stanovující znaky konkrétního trestného činu, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem.³⁵ Obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu jsou objekt, objektivní stránka, subjekt (pachatel) a subjektivní stránka. Shora uvedené znaky jsou přítomny u každého jednotlivého trestného činu, a to i přes absenci jejich explicitního uvedení v zákoně, kdy za situace, že některý z těchto znaků není přítomen, nemůže se jednat o trestný čin.

Znaky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., které explicitně vyplývají ze zákona a které musí pachatel tohoto trestného činu naplnit, jsou: podvodné jednání (uvedení někoho v omyl, využití něčího omylu nebo zamlčení podstatných skutečností), obohacení (pachatele nebo někoho jiného) a způsobení škody.

Trestněprávní doktrína (nauka a praxe) ještě dovodila další znak, který spočívá v majetkové dispozici, v důsledku níž vznikne škoda a osoba profitující z podvodu se obohatí. Proto bývá tento znak někdy označován za implicitní podmínku naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu. Tento znak byl naukou a praxí dovozen na základě zobecnění typických případů podvodných jednání.

³³ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3. s. 168.

³⁴ ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEZ, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol.: Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 106.

³⁵ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 168.

Vedle obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, které musí být přítomny ve skutkové podstatě každého trestného činu, právní nauka hovoří o tzv. fakultativních znacích trestného činu, kdy se jedná o takové speciální znaky, které nesmí chybět ve skutkových podstatách vybraných trestných činů.³⁶ Lze hovořit například o určitém místu, času jednání, prostředku ke spáchání trestného činu, případně páčání trestného činu s určitým cílem či pohnutkou. V případě absence těchto fakultativních znaků u trestných činů, které je vymezují, nemůže být naplněna skutková podstata trestného činu a nejedná se tedy o trestný čin.³⁷

Základem trestní odpovědnosti podle českého trestního práva je spáchání trestného činu. Mezi skutkovou podstatou trestného činu a trestným činem je takový vztah, že ke skutkové podstatě ještě musí přistoupit tzv. obecné znaky trestného činu, tj. věk, přičetnost a rozumová a mravní vyspělost u mladistvých. Celé jednání pak musí být protiprávní. Teprve tím jsou naplněny znaky trestného činu.

2.1. Objekt

Prvním obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je objekt.

Objekt trestného činu představuje právní statky, společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním zákoníkem. Okruh vztahů chráněných trestním právem a intenzita ochrany trestněprávními prostředky vychází ze společenského žebříčku hodnot a svědčí o funkci trestního práva ve společnosti. Trestní právo tedy nechrání všechny společenské vztahy a hodnoty, nýbrž pouze ty, které považuje za základní, hodné zvýšené právní ochrany. V tomto smyslu hovoříme o fragmentární povaze trestního práva. Rozlišujeme obecný (rodový), druhový (skupinový) a individuální objekt.

Objekt trestného činu je imateriální kategorie. Individuální objekt obvykle není ve formulaci trestného činu výslovně vyjádřen. Tam, kde není, musíme jej pomocí výkladu vymezit.

Každý trestný čin má objekt, protože trestný čin, který by o nic neusiloval, nemohl by být trestným činem.

Význam druhového objektu spočívá v systematickém rozdělení trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku. Členění zvláštní části a pořadí hlav ve zvláštní části vyjadřuje také pořadí chráněných hodnot podle jejich důležitosti ve společnosti. Proto je zajímavé

³⁶ ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEZ, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol.: Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání., Op. cit., s. 106.

³⁷ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 171.

porovnat systematiku zvláštní části trestního kodexu z roku 1961 (zákona č. 140/1961 Sb.) a současného trestního zákoníku. V trestním zákoně z roku 1961 byl trestný čin podvodu zařazen do deváté hlavy mezi Trestné činy proti majetku spolu s ostatními dalšími základními obohacovacími trestnými činy, tj. krádeží a zpronevěrou. Trestní zákon z roku 1961 totiž chránil jinak útoky proti majetku v socialistickém vlastnictví, a jinak útoky proti jiným typům vlastnictví. Majetek v socialistickém vlastnictví byl chráněn ustanovením § 132 odst. 1 písm. c) trestního zákona z roku 1961, který typově byl podvodem, ovšem s vyšší trestní sazbou.

V současném trestním zákoníku z roku 2009, který nechrání odlišně druhy a formy vlastnictví, je zařazen do Majetkových trestných činů uvedených v páté hlavě zvláštní části trestního zákoníku.

Obecně tedy objekt trestného činu vymezuje společenské vztahy, zájmy nebo hodnoty, kterým trestní zákon poskytuje ochranu. Základním dělením objektů jednotlivých trestných činů, jak uvedeno shora, je dělení podle obecnosti, a to na obecný (rodový) objekt, druhový (skupinový) objekt a individuální objekt. Obecným objektem je okruh nejdůležitějších vztahů a hodnot, které jsou chráněny trestním zákonem. Druhový objekt je „*vyjádřen společnými druhovými rysy individuálních objektů jednotlivých trestných činů*“.³⁸ Individuální objekt je pak konkrétní zájem, který je daným ustanovením, např. ustanovením § 209 tr. zák., chráněn, kdy u zmíněného trestného činu je individuálním objektem zájem na ochraně majetku. Je to právě individuální objekt trestného činu, který je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu, kdy není možné hovořit o trestném činu za situace, kdy jednání subjektu nenarušuje ani neohrožuje žádné hodnoty chráněné trestním zákonem.

2.1.1. Majetek

Objektem trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. je zájem na ochraně majetku, konkrétně majetku jiné osoby, než je osoba pachatele, tedy majetku cizího. Objekt trestného činu podvodu je širší než zájem na ochraně věci.

Trestní zákoník, zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění (dále jen „**TOPO**“ nebo „**zákon o trestní odpovědnosti právnických osob**“) ani zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění, pojem majetku nijak legislativně neukotvují. Obecně je majetkem vše, co oprávněné osobě patří. Majetkem rozumíme soubor

³⁸ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 178.

všech majetkových hodnot, tj. věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných jiných hodnot. Coby majetek označujeme nejen věci, ale též majetková práva, příkladem lze uvést nejrozličnější pohledávky, majetková práva autorů případně výkonných umělců, obchodní podíly, nároky na výplatu pojistných plnění apod.

Ochrana majetkových práv se poskytuje bez ohledu na druh a formu vlastnictví, což je rozdíl od trestního zákona z roku 1961, který rozlišoval zvlášť ochranu majetku v socialistickém vlastnictví a zvlášť ochranu majetku v jiném než socialistickém vlastnictví. Právo vlastnit majek je jedním ze základních lidských práv, kdy podle čl. 11 odst. 1 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „LSZP“) „Každý má právo vlastnit majetek.“ Ochrana práva vlastnit majetek je také ukotvena v rámci mezinárodních dokumentů (např. čl. 17 odst. 1 Všeobecně deklarace základních práv a svobod případně čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). Je zcela logické, že zákonodárce shledal majetek a vlastnické právo coby zájem hodný trestněprávní ochrany a poskytl těmto právům ochranu v (nejen) páté hlavě zvláštní části tr. zák., kdy zákonodárce trestné činy v této hlavě souhrnně označuje za „Trestné činy proti majetku“.

Zákonnou definici pojmu majetek podává právo občanské, konkrétně ustanovení § 495 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“), kdy podle uvedeného ustanovení je majetek „souhrn všeho, co osobě patří“. Tomuto institutu se vzhledem k jeho důležitosti samozřejmě rozsáhle věnuje i komentářová literatura, kdy Lavickým je pojem majetku definován coby „souhrn majetkových oprávnění přičitatelných určité osobě“.³⁹ Dle Svobody „majetkem osoby je takové její majetkové právo, jež má alespoň potenciální a kladnou hodnotu, kterou lze vyjádřit v penězích“.⁴⁰ Hubková pak uvádí, že „majetkem lze rozumět soubor všech aktiv náležejících konkrétní osobě. (FO či PO)“.⁴¹

Majetek je možné vymezit jak pozitivně, tak negativně. V rámci pozitivního vymezení, tedy při analýze toho, co majetek tvoří, je možné pod tento pojem zahrnout věci hmotné i nehmotné a dále živá zvířata v případě, že mají vlastníka (resp. pána). V rámci negativního vymezení pak platí, že majetkem nejsou osobnostní statky člověka, věci společné všem (*res omnium*) ani věci ničí (*res nullius*). Podle Šámala „majetkem jsou nejen věci, nýbrž i

³⁹ LAVICKÝ, P.: Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-852-8. s. 1525.

⁴⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020. ISBN 978-80-7598-656-6. s. 1101.

⁴¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V., a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7. s. 548.

*pohledávky a jiná majetková práva příslušející určitému subjektu. Zvláštním druhem majetku je např. obchodní majetek podnikatele, který je fyzickou osobou, nebo právnické osoby ve smyslu § 6 odst. 1 ObchZ, anebo podnik ve smyslu § 5 ObchZ, který je podle zákonného vymezení věcí hromadnou, a na jeho právní poměry se proto použijí ustanovení o věcech v právním smyslu.*⁴²

Jak bylo uvedeno shora, oprávnění vlastnit majetek a ochrana vlastnického práva jsou zakotveny na úrovni ústavního zákona, konkrétně v čl. 11 odst. 1 LSZP, kdy se jedná o jedno ze základních lidských práv. Na úrovni běžného zákona je pak právo vlastnit majetek upraveno v ustanovení § 1011 a násl. obč. zák. Jak vyplývá z ustanovení § 1012 obč. zák. „*Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit.*“ Podvodné jednání pak narušuje toto zákonem dané právo, které tvoří jeden ze základních pilířů práva, a to nejen dnes, ale i v historickém kontextu, v jakékoliv době a v podstatě v jakémkoliv společenství.

2.1.2. Cizí majetek

Jak bylo již uvedeno, objektem trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. je zájem na ochraně „*cizího majetku*“. Aby bylo možné dovést trestní odpovědnost pachatele za trestný čin podvodu, nestačí, že pachatel útočil proti majetku, ale je nezbytným také to, aby tento majetek byl ve vztahu k němu majetkem cizím.

Cizím majetkem je nutno chápat takový majetek, který nenáleží pachateli, případně mu nenáleží výlučně. Je logické, že vzhledem k právu vlastníka v mezích právního řádu nakládat s majetkem podle jeho vlastní libovůle (pochopitelně s limitací vlastnického práva jiných osob) není možné trestně právně stíhat jednání poškozující jeho vlastní majetek coby trestný čin.

Z uvedeného vyplývá, že nepřichází do úvahy spáchání trestného činu podvodu, pokud pachatel podvodně vyláká od jiné osoby věc, která mu vlastnický náleží a kterou tato osoba zadržuje a odmítá vydat.

Cizím majetkem je zejména takový majetek, který vlastní osoba odlišná od pachatele, přičemž není rozhodné, že vlastnické právo k majetku vykonává v době podvodného jednání pachatele osoba odlišná od vlastníka.

K pojmu cizí majetek se vyjádřil i Nejvyšší soud, který dovedl, že „*znak dokonáního trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 tr. Zákonníku „způsobení škody na cizím majetku*“

⁴² ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1. s. 2052.

nemůže jeden z manželů naplnit podvodným zkrácením společného jmění manželů, neboť pod pojmem „cizí majetek“ u trestného činu podvodu je třeba rozumět majetek, který nenáleží pachateli nebo nenáleží výlučně jen jemu, přičemž vzhledem k povaze institutu společného jmění manželů je každý z manželů úplným vlastníkem celého takového majetku.“ Není bez zajímavosti, že Nejvyšší soud v tomto usnesení konstatoval, že „není však vyloučeno, aby podvodné jednání jednoho z manželů vůči tomuto majetku spočívající v tom, že druhému z manželů zamlčel skutečnost, že vytvořil společně s další osobou fiktivní a ničím nepodložený závazek, aby tak záměrně snížil hodnotu majetku ve společném jmění manželů, které bylo provedeno v souvislosti s očekávaným rozvodovým řízením a s vypořádáním společného jmění manželů a směřovalo ke způsobení následku, který měl nastat až rozvodem manželství a vypořádáním majetku ze společného jmění manželů, bylo posouzeno jako pokus trestného činu podvodu podle § 21 odst. 1 a § 209 tr. zákoníku.“⁴³

2.2. Objektivní stránka

Objektivní stránkou trestného činu rozumíme způsob spáchání trestného činu a jeho následek, kdy právě objektivní stránka trestného činu od sebe jednotlivé trestné činy nejvýrazněji diferencuje (s výjimkou některých trestných např. proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace). Obligatorními znaky objektivní stránky jakéhokoliv trestného činu rozumíme jednání, následek trestného činu a příčinný vztah mezi tímto jednáním a následkem, kdy při absenci kteréhokoliv z těchto znaků není naplněna objektivní stránka trestného činu, a takové jednání nenaplňuje podmínky pro trestní odpovědnost pachatele. Vedle obligatorních znaků uvedených shora lze hovořit o znacích fakultativních, které nejsou přítomny u všech trestných činů, kdy se jedná například o místo a čas jednání, účinek jednání, hmotný předmět útoku jednání případně prostředek, který byl užit ke spáchání trestného činu.

Objektivní stránka trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. spočívá ve skutečnosti, že pachatel „*uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou*“. Tzv. podvodné jednání ve smyslu ustanovení § 209 tr. zák. může mít alternativně podobu:

- a) uvedení někoho v omyl,
- b) využití něčího omylu, anebo
- c) zamlčení podstatných skutečností.

⁴³ Rozhodnutí č. 19/2016 Sb. rozh. tr.

Všechny tři formy jednání mají společný základ v omylu jiné osoby (tj. osoby odlišné od pachatele) s tím, že cílem omylu, který vyvolal nebo využil pachatel je právě způsobení škody na cizím majetku a obohacení se pachatele nebo jiné osoby. Spouštěcím mechanismem při trestném činu podvodu je tedy uvedení jiného v omyl, anebo využití omylu jiného, případně zamlčení podstatných skutečností, protože jen v případě, kdy je škoda na cizím majetku způsobená v příčinné souvislosti s omylem jiné osoby, může jít o spáchání trestného činu podvodu.

Následkem výše uvedených jednání pachatele je pak skutečnost, že osoba, která jedná v omylu nebo s nedostatkem zásadních informací provede majetkovou dispozici, přičemž dojde alespoň ke vzniku škody nikoliv nepatrné a obohacení pachatele nebo jiné osoby.

S ohledem na výše uvedené proto považuji za potřebné definovat pojem omylu v trestněprávním smyslu.

2.2.1. Omyl

Nejčtetnějším ze shora uvedených alternativ možného jednání naplňující znak objektivní stránky základní skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. je bezesporu „*uvedení osoby v omyl*“. Elementární je definovat samotný pojem omylu, kdy dle komentářové literatury platí, že „*Omyl je rozpor mezi představou u podváděné osoby a skutečností (tedy rozdíl mezi subjektivní a objektivní realitou)*.“⁴⁴ Omyl je tedy možné popsat jako nesoulad mezi představou a skutečným skutkovým stavem a podle literatury „*o omyl půjde i tehdy, když podváděná osoba nemá o důležité okolnosti žádnou představu nebo se domnívá, že se nemá čeho obávat*“.⁴⁵ K uvedenému je možné ještě dodat, že omyl se zároveň může týkat i takových skutečností, které sice ještě nenastaly, ale mají nastat do budoucna, ale to pouze za předpokladu, že pachatel si je vědom omylu jiného již v momentu, kdy dochází k obohacení pachatele nebo jiné osoby.

V opačném případě, tedy za situace, kdy si pachatel uvědomí omylu jiného až dodatečně, se bude jednat o trestný čin zatajení věci ve smyslu ustanovení § 219 tr. zák. Jako příklad trestného činu podvodu dle ustanovení § 209 tr. zák. lze uvést situaci, kdy pachatel přijme na bankovní účet peněžitou částku v úmyslu si jí ponechat, kdy v okamžiku přijetí této částky si je pachatel vědom, že mu částka nenaleží. V kontrastu coby příklad trestného činu

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2645, marg. č. 4.

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2643, marg. č. 3.

zatajení věci ve smyslu ustanovení § 219 tr. zák. lze uvést situaci, kdy se peněžitá částka dostane na bankovní účet pachatele omylem a ten se až následně rozhodne si danou částku ponechat.

2.2.2. Uvedení v omyl

Uvedení v omyl je jednání, kterým pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci. Uvedení v omyl může být spácháno konáním, opomenutím nebo konkludentním jednáním.⁴⁶

Uvedení v omyl lze učinit pouhým tvrzením nepravdivých informací, ale lze ho spáchat i lstí. Uvést v omyl je možné fyzickou i právnickou osobu, případně i stát jako zvláštní právnickou osobu.

Zatímco uvedení v omyl fyzickou osobu asi nebude činit zvláštní obtíže při pochopení, jak k tomu dochází, považuji za žádoucí zabývat se otázkou, jak, kým a za jakých okolností může být uvedena v omyl právnická osoba.

Právnické osoby jsou umělé organizační útvary, které nemyslí, necítí, nemýlí se, za které jednájí fyzické osoby. Musí být tedy stanovena pravidla, za jakých podmínek jednání fyzické osoby zavazuje osobu právnickou. Pro trestný čin podvodu to znamená, že uvést v omyl právnickou osobu je možné jen tak, že se v omyl uvede konkrétní fyzická osoba. Jedině fyzická osoba totiž může myslet, cítit, vnímat, a tedy jen fyzická osoba může být oklamána.

Právnická osoba je uvedena v omyl tehdy, pokud je uveden v omyl statutární orgán nebo zástupce právnické osoby jednající na základě plné moci nebo pracovního zařazení. Problém ovšem může vzniknout tehdy, jestliže statutárním orgánem nebude jedna osoba, ale více osob. Postačí, aby byla uvedena v omyl jen jedna fyzická osoba, anebo musí být uvedeny v omyl všechny osoby fyzické?

Dalším zvláštním problémem, který vyvstává, je otázka, zda je možné uvést v omyl soud.

Podle ustálené judikatury subjektem, který není možné podle ustanovení § 209 tr. zák. uvést v omyl, je soud, který rozhoduje v občanskoprávním řízení. Podle usnesení Nejvyššího soudu „*uvedení někoho v omyl*” nelze spatřovat v tom, že obviněný podal k soudu žalobu, která obsahuje vědomě nepravdivá tvrzení, popřípadě, že podal návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, který se opírá o padělanou směnku. Soud rozhodující v občanskoprávním řízení o takových podáních totiž nelze pokládat za subjekt, který by mohl být tímto způsobem

⁴⁶ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. aktualizované vydání podle stavu k 1. 9. 2022. Praha: Leges, 2022, s. 337.

*uváděn v omyl.*⁴⁷ Výhodiskem pro takový závěr byla skutečnost, že soudy sice rozhodují podle zásady projednací, ale uplatňují též zásadu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, kdy soud může podle ustanovení § 120 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů provést i důkazy, které nebyly navrženy. Nadto se může žalovaná strana procesně bránit a soud nemůže být uveden v omyl v trestněprávním smyslu.⁴⁸

Takové tvrzení doplňuje v literatuře Provazník tím, že na základě usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. Zn. 8 Tdo 272/2005, nemůže být ani soudní vykonavatel v řízení o výkonu rozhodnutí subjektem omylu z hlediska trestného činu podvodu. Oproti tomu může být subjektem uvedení v omyl rozhodce, který rozhoduje v rámci rozhodčího řízení, a to z důvodu, že byť rozhodčí řízení je alternativou k občanskému soudnímu řízení, osoba rozhodce nevykazuje ve srovnání se soudci stejnou míru nezávislosti, nestrannosti, kvalifikovanosti a profesionality.⁴⁹

Z judikatury dále vyplývá, že je možné uvést v omyl orgány veřejné správy, které vedou správní řízení nikoliv sporného charakteru. Lze tak uvést v omyl například katastrální úřad, který povolil vklad na základě zfalšované kupní smlouvy. Nejvyšší soud toto odůvodnil skutečností, že jednání před takovým úřadem má jiný charakter než řízení před soudem, jelikož je neveřejné a rozhoduje se pouze dle písemností doložených navrhovatelem. Obdobně Nejvyšší soud rozhodl usnesením ze dne 19. 10. 2016, sp. Zn. 4 Tdo 968/2016, kde výše uvedený právní názor doplnil tak, že na možnosti uvedení v omyl nemění nic ani skutečnost, že si správní orgán mohl důkazy sám vyžádat. Naopak není možné uvést správní orgán v omyl o skutečnosti, o níž sám rozhodl, přičemž není relevantní, zda měl pachatel vůči orgánu oznamovací povinnost, a to ani za situace, že o věci rozhodovaly dvě různé organizační složky stejného orgánu.

Případů uvedení v omyl konáním může být bezesporu velké množství. Tak například za podvod bylo shledáno jednání, kdy pachatel vydával cukr krystal za drogu a jako drogu jej prodal, čímž osobě, která cukr krystal jako drogu koupila, vznikla majetková škoda. Uvedení

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

⁴⁸ PROVAZNÍK, J.: Chce být klamán svět, v němž není nic, co není ve spise? In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK M., PROVAZNÍK, J.: Trestní právo (stále) v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 297-300.

⁴⁹ PROVAZNÍK, J.: Chce být klamán svět, v němž není nic, co není ve spise? In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK M., PROVAZNÍK, J.: Trestní právo (stále) v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 297-300.

v omyl konáním může být dále uskutečněno např. předkládáním nekrytých šeků, neoprávněným telefonováním na cizí účet nebo tzv. přetočením stavu ukazatele počtu najetých kilometrů u prodávaného vozidla tak, aby vykazoval méně ujetých kilometrů nebo uvedením nepravdivých údajů o své identitě a o svých majetkových poměrech, případně o svém vlastnickém právu k prodávané věci, nebo třeba o úrokovém zhodnocení zapůjčených peněžních prostředků.

Na pojmový znak skutkové podstaty uvedení v omyl nemá vliv skutečnost, že si podvedená osoba může sama zjistit pravý stav věci. Podle Nejvyššího soudu jde o podvod i v případě, kdy si podvedený skutečný stav věci může sám zjistit, ale ovlivněním pachatele tak neučiní. Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 6. 11. 2003, sp. Zn. 5 Tdo 1256/2003, uvedl k tomuto následující právní větu: *„Možnost podvedené osoby, aby si sama zjistila skutečný stav věci, bez dalšího nevyklučuje, aby její jednání bylo ovlivněno jednáním pachatele trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák., který podvedeného uvede v omyl, využije jeho omylu nebo mu zamlčí podstatné skutečnosti. O podvodné jednání jde tudíž i v případě, jestliže podvedený je schopen zjistit nebo ověřit si skutečný stav rozhodných okolností, avšak je ovlivněn působením pachatele ve formě podání nepravdivých informací nebo zamlčení podstatných informací, takže si je v důsledku pachatelova jednání neověří buď vůbec, nebo tak neučiní včas.“*

Uvedení v omyl může být zapříčiněno opomenutím pachatele. Velmi často se v případě opomenutí jedná o úmyslné zamlčení např. vad prodávané věci tak, aby kupující zaplatil vyšší hodnotu, než jakou věc ve skutečnosti má. O trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. ovšem nepůjde v případě, kdy si pachatel nedostatky uvědomí až dodatečně a v době uskutečnění majetkového převodu si nebyl takových vad vědom.

Podstatného zamlčení skutečností se dopustí pachatel, který neuvede při svém podvodném jednání jakékoli skutečnosti, které jsou rozhodující nebo zásadní pro rozhodnutí podváděné osoby, tedy *„takové skutečnosti, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že k vydání věci, nebo jinému plnění (tzv. majetkové dispozici) ze strany poškozeného, popř. jiné podváděné osoby, by nedošlo, anebo by sice došlo, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto skutečnosti zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.“*⁵⁰

Podstatnou skutečností rozumíme takovou skutečnost, která má vliv na některé aspekty právního vztahu mezi pachatelem a poškozeným, kdy se zpravidla jedná o takové skutečnosti, které by měly vliv na rozhodování a následně i chování poškozeného nebo jiné osoby.

⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2652, marg. č. 6.

Podle Nejvyššího soudu je uvedení v omyl i úmyslné nesplnění povinnosti prodávajícího, která spočívala v tom, že měl oznámit dlužníkovi přechod provedených pohledávek na kupujícího. Nejvyšší soud v tomto usnesení ze dne 21. 8. 2007, sp. Zn. 7 Tdo 917/2007, konkrétně shledal, že „*Úmyslné nesplnění povinnosti prodávajícího oznámit dlužníkům přechod převedených pohledávek na kupujícího lze v takovém případě považovat za zamlčení podstatných skutečností ve smyslu § 250 odst. 1 tr. zák., které je v příčinné souvislosti s obohacením prodávajícího a se škodou kupujícího.*“

Jak bylo uvedeno shora, je možné uvést někoho v omyl jednáním, které směřuje vůči této osobě, nicméně není to podmínkou. Podle Nejvyššího soudu jednání, které může dotyčnou osobu uvést v omyl, může směřovat i vůči jinému. Podstatnou náležitostí uvedení v omyl je pachatelovo předstírání určitých okolností, které nejsou pravdivé nebo neodpovídají skutečnému stavu. Uvedení v omyl může pachatel spáchat konáním, opomenutím nebo i konkludentním jednáním. Jako příklad konkludentního podvodného jednání lze uvést situaci, kdy si pachatel objedná a konzumuje jídlo a nápoje v restauraci bez úmyslu za ně následně zaplatit, případně situaci, kdy pachatel cestuje tzv. „na černo“ v dopravních prostředcích, tedy bez platného lístku či jízdenky.⁵¹

Podle rozhodnutí publikovaného pod č. 14/2015 Sb. rozh. tr. jestliže pachatel prodává motorové vozidlo, u kterého upravil tzv. přetočením sám nebo prostřednictvím jiné osoby stav ukazatele počtu najetých kilometrů tak, aby vykazoval méně ujetých kilometrů, a v důsledku toho dojde k navýšení kupní ceny nejméně o 10 000 Kč, kterou kupující, aniž by o uvedené změně věděl, zaplatí, jsou naplněny znaky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., neboť pachatel tím uvedl kupujícího v omyl, způsobil mu škodu nikoliv nepatrnou a sebe nebo jiného obohatil.

Do omylu je možné uvést jen lidskou bytost, fyzickou osobu, která je rozumově vyspělá do té míry, že je schopna vnímat a chápat realitu, je tedy schopna mít představy, na které má pachatel vliv uváděním nepravdivých skutečností. Osoba vykonávající majetkovou dispozici nemusí být nezbytně nutně plnoletá a plně svéprávná. Do omylu je možné uvést i nezletilou osobu, pokud je na takovém stupni rozumového vývoje, že dokáže chápat jednání pachatele, který na ni působí uváděním nepravdivých skutečností s cílem, aby provedla majetkovou dispozici. Z uvedeného vyplývá, že není možné uvést do omylu osoby trpící závažným fyzickým nebo psychickým onemocněním, pokud není schopna chápat a vnímat realitu, pokud taková těžká mentální retardace nebo kóma vylučují schopnost vnímat. Jinak řečeno: Pokud by

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2646, marg. č. 4.

pachatel zneužil poškozeného v tom smyslu, že poškozený v důsledku svého onemocnění nemůže vůbec vnímat realitu, nemá vlastní svobodnou vůli, nevnímá, co podepisuje apod., potom pachatel nejedná podvodně vůči této nemocné osobě, protože součástí omylu je, aby oklamaná osoba byla vůbec schopna registrovat okolnosti, které jsou jí uváděné. Pokud pachatel zneužije takovou osobu, a ona podepíše nějaký relevantní dokument, žádost etc. Potom pachatel nejedná podvodně vůči této nemocné osobě, ale vůči příslušnému orgánu (instituci), které měly na základě úředního postupu zařídit (převést) převod majetku apod.

Nabízí se otázka, zda lze uvést do omylu stroj, jiné technické zařízení, počítač a podobně. Osobně se domnívám, že nikoliv, protože stroj, věc, počítač nemyslí, a tak by se měly podobné případy, tj. případy, kdy pachatel neoprávněně manipuluje s počítačem nebo jiným technickým zařízením s cílem vylákat majetkový prospěch, posuzovat nikoliv jako trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., ale jako trestný čin krádeže podle ustanovení § 205 tr. zák. Podle mého názoru proto, že stroj nemyslí, a proto se nemůže mýlit.

Dříve byla tato otázka sporná, ale po novele trestního zákona z roku 1961, ke které došlo v roce 2001, je tato otázka vyřešena výslovnou právní úpravou. Od roku 2001 trestní zákoník výslovně stanovil (od 1. 1. 2001), že uvést někoho v omyl či využít něčího omylu lze do budoucna i prostřednictvím technického zařízení.

Obsah této novely pak přejal s drobnou úpravou nový trestní zákoník z roku 2009, kdy vyjádřil tuto zásadu v ustanovení § 120 tr. zák. („*Uvedení někoho v omyl a využití něčího omylu prostřednictvím technického zařízení*“). Text citovaného ustanovení obsahuje poněkud kostrbatou a ne zcela srozumitelnou formulaci, když říká: „*Uvést někoho v omyl nebo využít něčího omylu lze i provedením zásahu do dat uložených v počítačovém systému nebo na nosiči informací, zásahu do programového nebo technického vybavení počítačového systému nebo provedením jiné operace v počítačovém systému, zásahu do elektronického nebo technického zařízení, včetně zásahu do předmětů sloužících k ovládnání takového zařízení, anebo využitím takové operace či takového zásahu provedeného jiným.*“

Navazující ustanovení § 136a tr. zák. nazvané „*Počítačový systém*“ pak definuje, že „*Počítačovým systémem se rozumí zařízení anebo skupina vzájemně propojených nebo přidružených zařízení, z nichž jedno nebo více provádí na základě programu automatické zpracování dat. Počítačovým systémem se rozumí i data uložená, zpracovaná, opětovně vyhledaná nebo přenesená tímto zařízením anebo skupinou zařízení za účelem jeho nebo jejich provozu, použití, ochrany a údržby.*“

Obě výkladové ustanovení, tj. ustanovení § 120 tr. zák. a § 136a trestního zákoníku, tedy znamenají, že „*uvedení v omyl*“ ve smyslu ustanovení § 209 tr. zák. o trestném činu podvodu lze aplikovat i na případy uvedení v omyl prostřednictvím technického zařízení.

K výše uvedenému si můžeme připomenout judikát, který se podobnou problematikou zabývá.

Jedná se o rozhodnutí č. 44/1999 Sb. rozh. tr. řešící otázku, zda telefonní hovor je věc. V právní větě citovaného rozhodnutí je vyslovena zásada, že telefonní hovor nelze považovat za věc, neboť ovladatelná přírodní síla (elektrická energie) je při dopravě zpráv využívána pouze jako prostředek k přenosu informací. Jde o telekomunikační službu poskytovanou k tomu oprávněnou právnickou osobou za stanovenou úhradu (poplatek). To je významné z hlediska úvah, zda je naplněna skutková podstata těch trestných činů, jejichž zákonným znakem je pojem „*věc*“ (např. ustanovení § 205 a 206 tr. zák.). Pokud je neoprávněným telefonováním, které má znaky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., způsobena škoda, je třeba při stanovení její výše vycházet z ceny, za jakou se tato služba v době a místě činu poskytuje (podle telefonního sazebníku). Ustanovení § 137 tr. zák. se zde použije analogicky.

Jen na okraj a pro úplnost třeba uvést, že musíme rozlišovat spáchání trestného činu podvodu „*uvedením v omyl prostřednictvím technického zařízení*“ a spáchání podvodu „*uvedením v omyl prostřednictvím osoby, která takové zařízení obsluhuje*“, což mohou být dvě různé skutkové situace.

2.2.3. Využití omylu jiné osoby

Kromě vlastního „*uvedení v omyl*“ lze spáchat trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. taktéž „*využitím něčího omylu*“, tj. využitím omylu jiné osoby.

V tomto případě se jedná o situace, kdy pachatel sám k vyvolání omylu nepřispěl, ale po poznání omylu jiného a v příčinném vztahu k němu jednal tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil.⁵²

Hovoříme tedy o situaci, kdy, jak vyplývá z uvedené literatury, pachatel omyl sám nezpůsobí ani nepřispěje k jeho vyvolání, ale omyl rozpozná, případně rozpozná, že dotyčná osoba v omylu jedná a na základě této skutečnosti sebe nebo jiného ke škodě poškozeného obohatí. Je podstatné zmínit skutečnost, že pachatel pro naplnění objektivní stránky není povinen jiného v omylu utvrzovat nebo odhalení takového omylu stěžovat. Osobou, jejíž

⁵² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. aktualizované vydání podle stavu k 1. 9. 2022. Praha: Leges, 2022, ISBN 978-80-7502-637-8. s. 337.

omylu se využívá, může být osoba fyzická či právnická, případně stát jako zvláštní právnická osoba.

Příkladem lze uvést situaci, kdy se na pachatele coby domnělého vlastníka určité nemovitosti obrátí osoba mající o tuto nemovitost zájem, kdy pachatel takového omylu dané osoby využije a převezme na koupi zálohu. Obdobným případem je situace, kdy si poškozená osoba osobu pachatele splete s jinou osobou a na základě toho pachateli poskytne půjčku.

O využití omylu hovoříme taktéž například za situace, kdy si pachatel přisvojí částku, která je na jeho účet připsána omylem, kdy pachatel ví, že mu obnos nepatří. V případě bezhotovostní platby tedy v okamžiku, kdy se dotyčná osoba dozví o skutečnosti, že jí přišly na účet peníze, které jí byly zaslány omylem, ale které se rozhodne využít ve svůj prospěch. Od této situace odlišuje Nejvyšší soud jinou situaci, kterou označuje jako dodatečně zjištěný omyl, tj. uvědomí-li si pachatel omyl (nebo je-li na něj upozorněn) až poté, co již získal cizí majetkovou hodnotu do své dispozice (do své moci). V takovém případě subjekt nemůže naplnit skutkovou podstatu trestného činu podvodu. Není ale vyloučena trestní odpovědnost pachatele za trestný čin zatajení věci podle ustanovení § 219 tr. zák., jehož skutková podstata předpokládá, že pachatel neví o omylu jiného v době, kdy se cizí věc dostává do jeho moci, a tuto okolnost si uvědomí nebo je na ni upozorněn až následně.⁵³

Je tedy nutné striktně rozlišovat, v jakých případech se jedná o situaci, kdy dotyčný něčího omylu využije a kdy si omyl uvědomí až dodatečně. V případě využití omylu se jedná za splnění ostatních podmínek skutkové podstaty o trestný čin podvodu, v případě, že si pachatel omyl uvědomí až dodatečně, o trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. se nejedná a lze uvažovat nad naplněním skutkové podstaty trestného činu zatajení věci ve smyslu ustanovení § 219 tr. zák.

2.2.4. Zamlčení podstatných skutečností

Třetí alternativou podvodného jednání uvedeného v ustanovení § 209 tr. zák. je „zamlčení podstatných skutečností“.

Zamlčení podstatné skutečnosti znamená, že pachatel neuvede jakékoliv skutečnosti, které jsou rozhodující, zásadní, podstatné pro rozhodnutí poškozeného nebo jiné podváděné (oklamané) osoby.⁵⁴ Pachatel tedy neuvede takové skutečnosti, které by vedly, pokud by byly

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 538/2007.

⁵⁴ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. aktualizované vydání podle stavu k 1. 9. 2022. Praha: Leges, 2022, s. 337.

druhé straně známy, k tomu, že k vydání věci, nebo jinému plnění (tzv. majetkové dispozici) ze strany poškozeného, popř. jiné podváděné osoby, by nedošlo, anebo by sice došlo, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto skutečnosti zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.

Klíčové je zde jednání spočívající v zamlčení podstatných skutečností pachatelem, není tedy podstatné, zda si poškozená strana mohla relevantní skutečnosti sama aktivně zjistit, resp. není nutné prokazovat, že pokud by byly poškozené straně podstatné skutečnosti známy, nejednala by způsobem, kterým v daném případě jednala.⁵⁵ Stejně jako v obou předchozích alternativách podvodného jednání i zamlčení podstatných skutečností lze spáchat vůči fyzické i právnické osobě, stejně tak vůči státu. Zamlčet podstatné skutečnosti však není podle judikatury možné vůči soudu, který rozhoduje v občanskoprávním řízení o žalobě. Jako příklad zamlčení podstatných skutečností je možné uvést situaci, kdy pachatel při podpisu leasingové smlouvy neuvede podstatné skutečnosti, např. že z jeho příjmů jsou prováděny na základě exekuce podstatné srážky, a z toho důvodu tedy není schopen plnit na základě uzavírané leasingové smlouvy. V takovém případě, pokud by pachatel danou skutečnost nezamlčel, nedošlo by pravděpodobně k uzavření této smlouvy.⁵⁶

Dalším takovým případem může být případ, kdy pachatel využije zdravotní stav poškozeného, který trpí duševní poruchou (např. demencí), která ho omezuje v jeho schopnosti svobodně projevat svou vůli a nabývat práv a povinností, kdy pachatel při styku s úřady zatají tento zdravotní stav, čímž dojde k majetkové dispozici, kterou se pachatel nebo jiná osoba obohatí ke škodě osoby nezpůsobilé právně jednat. Podstatou podvodného jednání v tomto případě je tedy skutečnost, že *“v řízení před úředním orgánem byla zamlčena podstatná skutečnost, tj. nezpůsobilost poškozeného k právním úkonům“*.⁵⁷

2.2.5. Škoda

Trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 trestního zákoníku vyžaduje, aby pachatel způsobil na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Takovou škodou je podle výkladového pravidla uvedeného v ustanovení § 138 odst. 1 tr. zák. škoda ve výši nejméně

⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. Cit., S 2653, marg. č. 6.

⁵⁶ DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol.: Trestní zákoník. Komentář, I. díl. Op. cit., s. 1201.

⁵⁷ DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., STOLAŘ, A. a kol.: Trestní zákoník. Komentář, I. díl. Op. cit., s. 1201.

10 000 Kč. Výklad nás znovu přivádí k pojmu „škoda“, o kterém jsem se zmínila výše v partii o trestním zákoníku z roku 1961.

Vracím se tedy znovu k monografii Jelínka z roku 1990, ve kterém je pojem škody analyzován jak z hlediska trestního práva hmotného, tak z hlediska trestního práva procesního.

Autor uvádí, že samotný pojem „škody“, resp. „majetkové škody“ je nejasný, mnohovýznamový, nesjednocený. Problematika majetkové škody představuje v trestním právu jednu z prioritních a současně nejsložitějších otázek, ohledně níž existuje pro její variabilnost řada nesjednocených a nedořešených názorů.⁵⁸

Trestní zákoník, trestní řád ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim na žádném ze svých míst nedefinují pojem škody ani pojem majetkové škody a ponechávají jeho vymezení nauce a praxi.

Termín „škoda“ je užíván v právu v širokém významu a v různých právních odvětvích. Proto také civilistické vymezení škody nemusí být totožné s jeho vymezením v nauce a praxi trestního práva. Ekonomické pojetí škody je odlišné od právního pojetí. Škoda v právním smyslu je podmnožinou škody v pojetí ekonomickém. Z hlediska dogmatického je škoda (majetková škoda) následkem i účinkem trestného činu.

Škoda má, uvádí Jelínek, v trestním právu nejméně tři významy:

Předně je znakem skutkové podstaty různých trestných činů, nejenom trestných činů proti majetku. Rozsah škody je vyjádřen obecnými hodnotícími pojmy (značná škoda, škoda velkého rozsahu atd.), konkrétní peněžité vyjádření obsahu těchto hodnotících pojmů podává judikatura.⁵⁹ Tento způsob vyjádření rozsahu škody je nesprávný, neodpovídá principu *nullum crimen sine lege*, správně má být rozsah škody vyjádřen pevnými peněžitými částkami přímo v trestním zákoně. Jen taková právní úprava je přesná, jasná určitá.

Škoda může spočívat nejen ve zmenšení finanční hodnoty majetku tzv. škoda skutečná (*damnum emergens*), ale také v ušlém zisku (*lucrum cessans*), tedy v tom, o co by byl majetek při normálním běhu věci oprávněně zvětšen, přičemž není podstatné obohacení pachatele, tedy přírůstek na majetku pachatele získaný trestným činem.

Zároveň musí být způsobena škoda nikoliv nepatrná. V opačném případě by se jednalo podle současné právní úpravy o přestupek proti majetku podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a)

⁵⁸ JELÍNEK, J.: Majetková škoda v československém trestním právu. AUC – Iuridica. Monographia LV. Praha: Univerzita Karlova, s. 7.

⁵⁹ V roce 1990. Později byla výše škodu určována odkazem na nařízení vlády č. 258/1990 Sb., později nařízení vlády 464/1991 Sb. a ještě později pak byl obsah obecných hodnotících pojmů vyjádřen ve výkladových ustanoveních trestního zákona a tento způsob vyjádření obsahu hodnotících pojmů převzal i trestní zákoník z roku 2009.

bod 3 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, v platném znění. Rozdíl mezi trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. a přestupku podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) bod 3 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, v platném znění, spočívá v objemu škody, která byla podvodem příp. trestným činem způsobena. Přestupku podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) bod 3 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, v platném znění, se dopustí ten, kdo způsobí škodu menší než nikoliv nepatrnou, tedy v případě přestupku je maximální výše škody částka ve výši 9 999 Kč.

Za druhé je škoda významným kritériem společenské nebezpečnosti činu, což byl dobový termín užívaný trestním zákonem z roku 1961, dnes bychom řekli, že je významným kritériem ovlivňujícím závažnost (škodlivost) činu pro společnost.

A nakonec je škoda podkladem pro rozhodnutí soudu v tzv. adhezním řízení, tedy škoda je předmětem pohledávky poškozeného.

Jednotlivá kritéria spolu souvisí, ale obsahově nejsou identická. Tak například škoda jako znak skutkové podstaty trestného činu nemusí být shodná se škodou – předmětem pohledávky poškozeného.⁶⁰

Shora uvedené závěry považuji za správné a odůvodněné. Mám za to, že mají platnost i po více jak třiceti letech, co byly publikovány.

Na závěry v monografii Jelínka z roku 1990 navázal po více jak třiceti letech Ševčík ve své studii publikované v časopise Kriminalistika.⁶¹

Autor rekapituluje výše uvedené závěry o pojmu škoda, resp. majetková škoda a zabývá se vyčíslením škody. Vyčíslení škody se provádí, uvádí Ševčík, zpravidla oceněním hodnoty majetku, případně souhrnem nákladů na navrácení v předchozí stav. Podle ustanovení § 137 tr. zák. se při stanovení výše škody vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává. Pokud takto výši škody zjistit nelze, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení v předešlý stav.⁶²

Ustanovení stanovuje celkem tři kritéria pro stanovení výše škody. Těmito kritérii jsou:

a) cena, za kterou se věc v době a v místě činu obvykle prodává (tím se rozumí cena při legálním prodeji, nikoliv cena na černém trhu, viz rozhodnutí č. 19/1993 Sb. rozh. tr.),

b) účelně vynaložené náklady na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo

c) účelně vynaložené náklady na uvedení v předešlý stav.

⁶⁰ JELÍNEK, J.: Majetková škoda v československém trestním právu. Op. cit. s. 47-51.

⁶¹ ŠEVČÍK, M.: Ekonomicko-právní analýza škody v českém trestním právu. Kriminalistika 4/2021, s. 255 – 272.

⁶² ŠEVČÍK, M.: Op. cit. s. 258.

Je nutné zdůraznit, že se nejedná o alternativy, z nichž by si orgány činné v trestním řízení mohly podle volného uvážení zvolit. Mezi těmito kritérii je dána hierarchie, kdy primárně se vychází z hlediska ceny, za kterou se věc v době a v místě činu obvykle prodává. Jedině pokud výši škody není možné zjistit podle tohoto hlediska, užije se stanovení výše škody dle hledisek následujících. Jak vyplývá z rozhodnutí rozhodnutí č. 39/2002 Sb. rozh. tr. hledisko účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci a hledisko účelně vynaložených nákladů na uvedení v předešlý stav se aplikuje pouze při nemožnosti určení ceny, za kterou se věc v době a v místě činu obvykle prodává.

Již připomenutá studie Ševčíka obsahuje také pojednání o vývoji škody v českém trestním zákoně od roku 1990 do roku 2020, ekonomickou analýzu škody v trestním právu a řadu statistických údajů potvrzujících (verifikujících) tezi o tom, že opožděný, neměnný výklad obecných hodnotících pojmů vyjadřujících rozsah škody způsobené trestným činem má za následek zpříšňování trestní represe.⁶³

Vznik škody způsobené trestným činem podvodu může spočívat buď ve skutečnosti, že pachatel provede určitou dispozici se svým majetkem (např. je uveden v omyl a myslí si, že musí převést a následně převede konkrétní finanční prostředky do vlastnictví pachatele nebo třetí osoby), případně může spočívat ve skutečnosti, že dotčená osoba majetkovou dispozici neprovede, přestože, pokud by nebyla jednala v omylu, byla by jí provedla, přičemž neprovedení této dispozice pak má příčinnou souvislost s majetkovým prospěchem třetí osoby.

Současně může být škoda způsobena i tím, že věc nemá vlastnosti, které byly dohodnuty, případně ji nelze použít pro účel, pro který měla být užívána, případně který byl očekáván, ačkoli zaplacená cena takové věci odpovídá její hodnotě. Významné je zde posoudit vazbu mezi podvodným jednáním a představou dotčené osoby o vlastnostech dané věci, kdy právě na základě těchto vlastností dotčená osoba provedla majetkovou dispozici. Je podstatné uvést, že o škodě nehovoříme za situace, kdy „poškozená“ osoba dostane ekvivalentní protiplnění, které slouží k danému účelu a omyl lze spatřovat pouze v tom, že věc získává se slevou.

Podle judikatury při určování škody vycházejí soudy zpravidla ze skutečnosti, že škodou je určitá újmy majetkové povahy, kdy podle Nejvyššího soudu „o škodu jde i tehdy, když věc nemá dohodnuté vlastnosti a nelze ji použít pro zamýšlený účel, pro nějž byla nabízena a kupována, a to přesto, že zaplacená cena odpovídá skutečné hodnotě věci.“⁶⁴

⁶³ ŠEVČÍK, M.: Op. cit. s. 260 a násl.

⁶⁴ Usnesení nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2022, sp. zn. 6 Tdo 385/2022.

Jak vyplývá z ustanovení § 138 odst. 1 písm. a) tr. zák., o „*škodu nikoliv nepatrnou*“ se jedná v případě, že škoda dosáhne částky nejméně 10 000 Kč, ale nedosahuje částky 50 000 Kč. V případě, že škoda dosáhne částky 50 000 Kč a nedosahuje částky 100 000 Kč, je pak možné mluvit podle ustanovení § 138 odst. 1 písm. b) tr. zák. o „*škodě nikoliv malé*“. Při dosažení nebo překročení částky 100 000 Kč, která zároveň nedosahuje částky 1 000 000 Kč, hovoříme podle ustanovení § 138 odst. 1 písm. c) tr. zák. o „*škodě větší*“. „*Značnou škodou*“ pak bude podle ustanovení § 138 odst. 1 písm. d) tr. zák. škoda od 1 000 000 Kč, a nedosahující škody ve výši 10 000 000 Kč. Při škodě, která se rovná nebo přesahuje 10 000 000 Kč, se podle ustanovení § 138 odst. 1 písm. e) tr. zák. jedná o „*škodu velkého rozsahu*“.

Hranice pro jednotlivě vymezené výše škody byla změněna zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, kdy zákonodárce reagoval touto novelou na postupné zvyšování spotřebitelských cen a inflaci.

Se shora uvedeného jasně vyplývá, že vzniklá škoda v určité výši je důležitým znakem skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., kdy při absenci naplnění tohoto znaku nemůže být jednání dotyčné osoby posouzeno jako trestný čin. Zároveň právě na výši škody závisí skutečnost, zda je jednání pachatele vyhodnoceno jako spáchání trestného činu v rámci základní nebo kvalifikované skutkové podstaty. Konkrétně podle ustanovení § 209 odst. 3 tr. zák. „*Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.*“, dále pak dle ustanovení § 209 odst. 4 písm. c) tr. zák. „*Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán (...) způsobí-li takovým činem značnou škodu.*“ a dle ustanovení § 209 odst. 5 písm. a) tr. zák. „*Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán (...) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.*“

Obecně je ale určení výše škody značně problematické. Jako příklad lze uvést situaci z praxe, kdy si poškozená osoba pořídila vozidlo s padělanými doklady, které následně nebylo možné v České republice přihlásit, přičemž je možné dovodit, že kupující těchto aut byli uvedeni v omyl v tom smyslu, že byli přesvědčeni, že jsou auta v bezvadném stavu, tj. včetně řádné dokumentace, kdy lze mít za to, že kdyby o právní vadě věděli, vozidlo by nekoupili. Nejvyšší soud v tomto případě dovodil, že není možné při určování výše škody vycházet podle ustanovení § 137 tr. zák. z cen obvyklých, protože nebylo zjištěno, „*že by v době projednávaných skutků existoval trh s osobními automobily bez registrace, takže cenu obvyklou*

stanovit nelze. Další alternativní postupy vyplývající z věty druhé ustanovení § 137 tr. zák. se v tomto případě rovněž neuplatní, neboť škoda nevznikla snížením hodnoty věci, nýbrž vylákáním kupní ceny za věc vadnou.“⁶⁵ Vrchní soud v daném případě dovedl, že vozidla bez registrace lze považovat z hlediska určení výše škody za autovraky, a tedy že hodnota těchto vozidel byla nulová. Podle Nejvyššího soudu pak „následnou legalizací vozidel došlo fakticky k náhradě způsobené škody, neboť došlo-li podvodným vylákáním peněz od poškozených k dokonání trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák., je způsobenou škodou celá vylákaná peněžitá částka bez ohledu na to, zda poškození následným jednáním pachatele dosáhli alespoň částečného uspokojení. V tomto případě byly transakce uzavřeny zaplacením kupní ceny a předáním vozidla, přičemž obvinění neměli v úmyslu vozidla dodatečně legalizovat, neboť tak učinili až pod vlivem trestního řízení, a ani poškození žádné další úkony obviněných nepředpokládali, neboť vozidla kupovali v omylu, že jde o věci bezvadné.“⁶⁶

Již tento rozsudek demonstruje obtížnost stanovení výše škody a je ke zvážení to, aby bylo v zákoně ukotveno stanovení výše škody pro takovéto případy.

Škoda neplní pouze funkci zákonného znaku trestného činu podvodu dle ustanovení § 209 tr. zák., ale je též okolností důležitou pro využití některých procesních odklonů, a to hlavně pro aplikaci podmíněného odložení návrhu na potrestání ve smyslu ustanovení § 179g odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „**tr. řád**“), podmíněného zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) tr. řádu, schválení narovnání dle ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) tr. řádu, schválení dohody o vině a trestu podle ustanovení § 175a odst. 5, odst. 6 písm. g) tr. řádu a odstoupení od trestního stíhání podle ustanovení § 70 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.⁶⁷

V poslední řadě je škoda podkladem rozhodnutí o včas a řádně uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody v rámci adhezního řízení podle ustanovení § 43 odst. 3 tr. zák.

2.2.6. Příčinná souvislost mezi škodou a omylem

K trestní odpovědnosti za trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. nestačí jen jednání pachatele a vznik škody, ale musí být prokázáno, že pachatel takovou škodu vyvolal,

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ PÚRY, F., RICHTER, M.: Problematické aspekty zjišťování škody a její výše v trestním řízení. Bulletin advokacie 2022. č. 7-8. s. 21-22.

způsobil. Musí být prokázáno, že jednání pachatele bylo příčinou (nebo alespoň jednou z příčin) vzniku následku, mezi jednáním pachatele a škodou musí být příčinná souvislost jako podmínka trestní odpovědnosti pachatele. Není možné hovořit o vině pachatele, pokud není bezpečně zjištěno, že pachatel skutečně následek způsobil, tj. že je možné mu následek (účinek) přičítat.

Jinak řečeno, aby se jednalo o trestný čin podvodu, musí existovat příčinná souvislost mezi omylem určité osoby (resp. její neznalostí všech podstatných skutečností) a majetkovou dispozicí učiněnou v omylu (resp. učiněnou s uvedenou neznalostí) a dále příčinná souvislost mezi touto dispozicí na jedné straně a škodou na cizím majetku a obohacením pachatele nebo jiné osoby na straně druhé. Tedy jednak musí být prokázána příčinná souvislost mezi omylem a majetkovou dispozicí učiněnou v omylu a současně mezi uvedenou dispozicí a škodou na cizím majetku.⁶⁸

Pro úplnost je ovšem třeba dodat, že samotná příčinná souvislost k trestní odpovědnosti nestačí, nestačí, že pachatel následek (účinek) vyvolal, způsobil, ale musí jej také zavinit – jak o tom pojednám v další části této práce.

Pro naplnění podmínky příčinné souvislosti je pak dostačující, že omyl byl pouze jedním z důvodů provedení majetkové dispozice, nemusí se tedy jednat o důvod jediný. Klíčový je zde tzv. kauzální nexus (nebo příčinný vztah) mezi omylem či neznalostí podstatných skutečností na straně dotčené osoby a způsobení škody dotčené osobě na jedné straně a obohacení pachatele nebo jiné osoby na straně druhé.

U trestného činu podvodu omyl musí být příčinou, důvodem přechodu věci na pachatele.

Oproti tomu se o trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. nejedná v případě, že pachatel vyvolá v druhé osobě omyl nebo jejího omylu využije k tomu, aby získal přístup k věcem, kterých se následně zmocní (např. pachatel předstírá, že je policistou, instalátérem, úředníkem apod.), případně aby mu byl umožněn vstup do domu či bytu, kde si následně присvojí cizí věc. V takovém případě se bude jednat o spáchání trestného činu krádeže podle ustanovení § 205 tr. zák., jelikož hlavní rozdíl mezi krádeží a podvodem spočívá v tom, že v případě podvodu je nutné, aby osoba, která je uvedena v omyl, jednala pod vlivem tohoto omylu a věc pachateli sama vydala. V případě, že se pachatel zmocní věci sám, byť uvedl poškozenou osobu v omyl, nemůžeme hovořit o spáchání trestného činu podle ustanovení § 209 tr. zák., ale jedná se o trestný čin krádeže podle ustanovení § 205 tr. zák. O trestný čin podvodu ve smyslu ustanovení § 209 se nejedná ani v případě, kdy podvodné jednání směřuje jen k zakrývání již dříve vzniklé škody (např. pokladní v prodejně krátí tržby a škodu zakrývá zásahem do účetních

⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. Cit., s 2654, marg. č. 7.

dokladů o prodeji zboží; jiný příklad: pachatel – prodavač tajně prodává k prodeji svěřené zboží – alkoholické nápoje a své jednání zastírá tím, že to prázdných lahví dává čaj), neboť zastírací jednání je zde součástí základního trestného činu, v daném případě trestného činu zpronevěry podle ustanovení § 206 tr. zák.⁶⁹

2.2.7. Obohacení pachatele

Pojmovým znakem trestného činu podvodu je též obohacení pachatele, přičemž, jak bylo zmíněno výše, obohacení pachatele musí být v příčinné souvislosti s uvedením poškozené osoby v omyl a dále s jednáním osoby v omyl uvedené, které má za následek obohacení pachatele nebo třetí osoby. Obohacení je zvětšení (zvýšení) souhrnu věcí, jimiž pachatel disponuje, nebo rozmnožení majetku či majetkových práv. Obohacení je možné chápat také jako uspokojení určitých potřeb pro pachatele, aniž za to poskytl náhradu. Obohacení pachatele není totožné s pouhým přivlastněním si, odnětím věci. Důležité je konstatovat, že výše obohacení se nemusí vždy nutně rovnat hodnotě škody.

To, co bylo řečeno shora ohledně obohacení pro pachatele, platí i pro výklad pojmu obohacení někoho jiného. To znamená, že obohacení jiné osoby je zvětšení majetku této osoby, případně uspokojení určitých potřeb na úkor jiného.

Pro trestní odpovědnost pachatele je tedy nerozhodné, zda pachatel zamýšlel poskytnout obohacení sobě nebo jiné osobě, na které má zájem.

Podle usnesení Nejvyššího soudu může obohacení pachatele trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. spočívat i v získání majetkového plnění, kterým nahradí chybějící majetek, za jehož schodek odpovídá.⁷⁰

Zákonný znak „*obohacení jiného*“ uvedený v ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. je naplněn i obohacením blíže neurčené osoby nebo skupiny osob (rozhodnutí č. 18/1991 Sb. rozh. tr.).

Pokud jde o aspekt obohacení pachatele, je třeba vymezit vzájemnou spojitost mezi bezdůvodným obohacením a způsobenou škodou. Púry a Richter navíc v souvislosti s mírou způsobené škody upozorňují na skutečnost, že je to právě trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., ve kterém se projevuje jiné chápání škody v trestním a občanském právu. Podle

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2654. marg. č. 7.

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1610/2010.

autorů totiž „plnění vylákané podvodně od poškozeného se z hlediska trestní odpovědnosti vždy považuje za škodu, zatímco podle občanského práva jde o bezdůvodné obohacení“.⁷¹

2.3. Subjekt

Legální definici pachatele trestného činu obsahuje trestní zákoník v ustanovení § 22 odst. 1. Podle citovaného ustanovení je pachatelem trestného činu ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

Tato definice je nepřesná a zkratkovitá, protože pachatelem trestného činu, fyzickou osobou, může být nejen ten, kdo naplní tzv. typové znaky trestného činu, tj. znaky skutkové podstaty, ale musí to být i ten, kdo naplní obecné znaky trestného činu, tj. splní požadavek věku, přičetnosti a u mladistvých také požadavek rozumové a mravní vyspělosti. Navíc celé jednání musí být protiprávní.⁷²

Podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, tj. zákona č. 418/2011 Sb., pachatelem trestného činu – právnickou osobou je ta právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (ustanovení § 9 odst. 1 TOPO). Pachatelem bude i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby (ustanovení § 9 odst. 2 TOPO). Pro účely této práce nepovažuji za nezbytné rozebírat tuto problematiku v obecné rovině detailněji, zájemce je možné odkázat na samostatné práce, a proto se dále soustředím výhradně na subjekt trestného činu podvodu.

Pachatelem trestného činu podvodu tedy může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická.

Je-li jím osoba fyzická, může to být jakákoliv osoba, což lze vyvodit lingvistickou analýzou z užití vztažného zájmena „kdo“. Subjekt tohoto trestného činu tedy nemusí vykazovat žádné speciální znaky. Trestný čin podvodu se podřazuje pod skupinu tzv. obecných trestných činů⁷³, jež se vymezují tím, že je může spáchat kdokoliv, „kdo v době činu dovršil patnáct let a kdo je přičetný (resp. rozumově a mravně vyspělý, jde-li o mladistvého pachatele provinění)“.⁷⁴

⁷¹ PŮRY, F., RICHTER, M.: Problematické aspekty zjišťování škody a její výše v trestním řízení. Bulletin advokacie 2022. č. 7-8. s. 22 a násl.

⁷² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. aktualizované vydání podle stavu k 1. 9. 2022. Praha: Leges, 2022, s. 50-51.

⁷³ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 227.

⁷⁴ Tamtéž.

Zákonodárce tedy osobu pachatele nikterak nevynezuje a nestanovuje pro ni žádné speciální vlastnosti.

Pachatelem trestného činu podvodu může být, jak jsem uvedla výše, také právnická osoba. Jak vyplývá z ustanovení § 7 TOPO, právnická osoba může být pachatelem jakéhokoliv trestného činu vyjma taxativně určených trestných činů. Ve výčtu trestných činů v ustanovení § 7 není trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 uveden. To znamená, že pachatelem trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. právnická osoba být může.

Jak dovozuje odborná literatura i judikatura, trestného činu podvodu se vedle pachatele mohou účastnit i další osoby. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ke sp. zn. 8 Tz 136/2000 ze dne 19. 7. 2000 uvedl, že *„na podvodu mohou být zainteresovány celkem čtyři osoby: pachatel, osoba jednající v omylu, osoba poškozená a osoba obohacená. Kromě pachatele může jít u ostatních osob také o právnické osoby. Jestliže má být trestný čin podvodu spáchán s využitím omylu (nebo neznalosti všech podstatných skutečností) právnické osoby, musí jednat v omylu (resp. s uvedenou neznalostí) fyzická osoba, která je nebo by byla v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení.“*⁷⁵ Šámal pak k tomuto uvádí *„Mimo pachatele proto mohou vystupovat u podvodu další tři osoby – osoba jednající v omylu, osoba, které byla způsobena škoda – poškozený (v praxi jde často o jedinou osobu), a obohacená osoba, není-li jí pachatel.“*⁷⁶ Nejvyšší soud pak v roce 2007 rozšířil počet možných osob účastnících se trestného činu podvodu na pět: pachatel, osoba uváděná pachatelem v omyl a jednající v omylu, osoba provádějící v omylu majetkovou dispozici, osoba poškozená a osoba obohacená.⁷⁷

Z recentního rozhodování soudů lze uvést například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2023, sp. zn. 7 Tdo 448/2023, kde se Nejvyšší soud vyjádřil následovně: *„Na podvodu může být zainteresováno i více osob: pachatel, osoba uváděná pachatelem v omyl a jednající v omylu, osoba provádějící v omylu majetkovou dispozici, osoba poškozená a osoba obohacená (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 6 Tdo 559/2007). Z tohoto důvodu proto hovoříme o dotčené osobě, neboť tou může být jednak osoba, kterou pachatel uvedl v omyl (ale která sama neprovádí majetkovou dispozici), dále osoba, kterou pachatel uvedl v omyl a která zároveň v omylu provádí příslušnou majetkovou dispozici, a konečně osoba, kterou pachatel neuvedl v omyl, ale která v důsledku omylu jiné osoby (vůči níž se pachatel dopustil*

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2000, sp. zn. 8 Tz 136/2000.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 6 Tdo 559/2007.

podvodného jednání) provádí v omylu majetkovou dispozici. Příkladem budiž situace, kdy pachatel (prostředník) právnímu zástupci poškozeného zašle zfalšované potvrzení o provedení platby na příslušný účet, načež právní zástupce vyzve poškozeného k převodu vlastnického práva k věci (například obrazu) na třetí osobu (obohaceného). Poškozený zde tedy činí majetkovou dispozici v důsledku omylu jiné osoby (svého právního zástupce).“⁷⁸

Pachatelem neboli subjektem trestného činu podvodu se může stát jakákoliv osoba splňující obecné podmínky pro subjekty trestných činů, tedy příčetná osoba, jež dovršila věku 15 let. Výjimkou zde bude kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 4 písm. b) tr. zák., které vyžaduje, aby pachatelem podle tohoto ustanovení byla osoba, která má zvláště uloženu povinnost hájit zájmy poškozeného a dále kvalifikovaná skutková podstata podle ustanovení § 209 odst. 4 písm. a) tr. zák., která limituje subjekt trestného činu na osobu, která jedná jako člen organizované skupiny.

Může nastat i situace, kdy pachatel způsobí trestný čin, v jehož důsledku se neobohatí on sám, ale třetí osoba. Je zde tedy poškozený, kterému vznikla škoda, pachatel, tedy původce protiprávního jednání a třetí osoba, která nebyla pachatelem, ale která se obohatila. Nejvyšší soud ve své starší rozhodovací praxi dovedl, že poškozená osoba nemá možnost volby vůči komu (tedy zda vůči pachateli protiprávního činu nebo vůči osobě, která se bezdůvodně obohatila) podá žalobu. Podle Nejvyššího soudu osoba, které byla způsobena škoda, „*musí uplatnit své právo na vydání bezdůvodného obohacení vůči tomu, kdo se na jeho úkor obohatil, a pouze tehdy, je-li zřejmé, že toto právo nebude možno uspokojit, přichází v úvahu úspěšné uplatnění práva na náhradu škody*“.⁷⁹

Nově se vztahem bezdůvodného obohacení a způsobené škody zabýval Nejvyšší soud v roce 2015, kdy své předchozí závěry revidoval a dovedl, že „*jsou-li na základě stejné právní skutečnosti splněny předpoklady vzniku jak nároku na náhradu škody, tak i nároku na vydání bezdůvodného obohacení, a to vůči různým osobám, je poškozený oprávněn uplatnit oba tyto nároky a vyžadovat plnění od kterékoliv odpovědné osoby, případně i ode všech, s tím, že se mu celkově může dostat pouze té částky, o kterou přišel; v rozsahu plnění jedné povinné osoby zaniká nárok oprávněného (věřitele) i vůči druhému povinnému (tzv. falešná solidarita)*“.⁸⁰

Přestože výše uvedená judikatura Nejvyššího soudu se týká civilního práva, velmi úzce se dotýká i práva trestního. V případě trestného činu podvodu je zásadní vzniklá škoda na

⁷⁸ ŠČERBA, F. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1687.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2009 Cdo 1338/2009.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2307/2013.

majetku poškozeného, která může, ale také nemusí odpovídat míře obohacení pachatele, ať už z toho důvodu, že mohlo dojít k obohacení i jiné osoby nebo v případě, že hodnota majetku, na němž byla způsobena škoda, a hodnota majetku, o nějž se pachatel obohatil, se liší.

2.4. Subjektivní stránka trestného činu

Subjektivní stránkou trestného činu je takový znak skutkové podstaty trestného činu, který vystihuje psychické rozpoložení nebo psychický stav pachatele ve vztahu k trestnému činu. Obligatorem znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, které může mít formu úmyslu, a to podle ustanovení § 15 tr. zák. nebo nedbalosti podle ustanovení § 16 tr. zák. Současně je nutné zdůraznit, že podle ustanovení § 13 odst. 2 tr. zák. k odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslné zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

V souvislosti s trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. lze na základě výše uvedeného konstatovat, že se jedná o úmyslný trestný čin, jelikož ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. nestanoví nedbalost coby možnou formu zavinění tohoto trestného činu a k jeho spáchání je třeba úmyslného zavinění. V rámci každého úmyslného zavinění je možné vymezit složky, které toto zavinění tvoří, a to je složka vědění, tedy představová složka zavinění, a složka volní, tedy záměr pachatele k porušení chráněného zájmu, ať už je tento záměr v jakékoliv formě.⁸¹

Úmysl vyžadovaný pro spáchání trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. může mít dvě formy: úmysl přímý (*dolus directus*) a úmysl nepřímý (*dolus indirectus, dolus eventualis*). O úmyslu přímém hovoříme v případě, že pachatel „věděl, že způsobem uvedeným v zákoně poruší nebo ohrozí nebo alespoň může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, a chtěl takové porušení nebo ohrožení způsobit“.⁸² Úmyslem nepřímým pak rozumíme situaci, kdy pachatel „věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn“.⁸³

Výše uvedené znamená, že v rámci posuzování, zda došlo ke spáchání trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák., je nutné úmysl pachateli prokázat bez ohledu

⁸¹ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 230–232.

⁸² JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 240.

⁸³ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 240–241.

na míru zavinění. Vzhledem ke skutečnosti, že prokázání úmyslu subjektu trestného činu podvodu je podmínkou pro vznik trestní odpovědnosti pachatele, je nezbytné se zabývat otázkou, kdy lze psychický stav vyhodnotit již coby úmysl a kdy se bude jednat o nedbalostní jednání, případně kdy bude subjektivní stránka trestného činu ve smyslu trestního práva zcela absentovat. Určité vodítko může poskytnout náleží Ústavního soudu z roku 2009, který se vyjádřil k posuzování nepřímého úmyslu následujícím způsobem: „*Nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěry o zavinění nesmějí nabýt povahy jakýchsi presumpcí. Ze samotného opomenutí povinného jednání nelze automaticky dovozovat též existenci srozumění pachatele s porušením nebo ohrožením zájmu chráněného trestním zákonem. Sama lhostejnost ve vztahu k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu.*“⁸⁴

S ohledem na shora uvedené lze konstatovat, že úmysl přímý (a do určité míry i úmysl nepřímý) je možné vyvodit z toho, co o skutku a jeho okolnostech vypoví pachatel, jen do určité míry. Je logické, že pachatel může (a často bude) skutek nebo jeho okolnosti popírat, a je tedy nutné úmysl dovodit z jednání pachatele před skutkem nebo nejpozději při jeho spáchání. Pro naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. je nutné postavit na jisto, že úmysl pachatele směřoval k porušení zájmu chráněného zákonem, tedy musí směřovat ke způsobení škody. „*Pokud však o možném způsobení škody v době svého jednání neví, případně ví, ale bez přiměřených důvodů spoléhá, že k němu nedojde, může jednat pouze v nedbalosti. Spáchání trestného činu podvodu pak konstatovat nelze.*“⁸⁵

Kruciální je též určení momentu, ve kterém pachatel trestného činu musí jednat v úmyslu poškodit zájem chráněný základní skutkovou podstatou trestného činu. V této souvislosti je nutné zmínit rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 To 65/02 ze dne 24. 7. 2002, který rozhodl, že „*jednání pachatele směřující ke zmaření uspokojení věřitele učiněné až v době existence závazkového vztahu, a nikoliv v době jeho vzniku, může vykazovat znaky skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 tr. zák., a ne trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák., byť by šlo o jednání mající podvodný charakter*“.⁸⁶ Aby byly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu je nezbytné, aby bylo zřejmé, že pachatel již v době vzniku závazkového vztahu jednal v úmyslu tento závazek nesplnit. Podmínkou pro naplnění skutkové podstaty je skutečnost, že pachatel v době vzniku

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III. ÚS 722/09.

⁸⁵ MOTYČKA, P.: Podvodný úmysl a jeho prokázání. Právní prostor [online]. Publikováno dne 31. 7. 2019 [cit. 7. 2. 2024].

⁸⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. 5 To 65/02.

závazkového vztahu uváděl druhou stranu v omyl, tedy věděl, že závazek nesplní, ale přesto se zavázal (např. pachatel uzavřel smlouvu o výpůjčce bez úmyslu tento závazek následně splnit, vědom si skutečnosti, že nemá dostatečné finanční možnosti a nemá důvod ani předpokládat, že dostatečné finance na splnění závazku později získá).

Na základě výše uvedeného je možné konstatovat, že na jeden a týž skutek může a nemusí být nahlíženo jako na trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák., přičemž rozdílem zde bude právě úmysl pachatele nebo jeho absence v době, kdy se měl pachatel konkrétního jednání dopustit. Lze shledat, že trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. je bezesporu situace, kdy kupující uzavře kupní smlouvu s úmyslem prodávajícímu nezaplatit (věděl, že nebude mít dostatečné finanční prostředky nebo se rozhodl z jiného důvodu, že závazku nedostojí) a prodávající mu poskytne zboží, přičemž nedostane zaplacen. Na druhou stranu ale trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. nebude naopak situace, kdy kupující uzavře kupní smlouvu s tím, že zaplatí, ale následně se vyskytnou okolnosti, pro které zaplatit nemůže, přičemž prodávající mu poskytne zboží. Zde není skutková podstata trestného činu podvodu naplněna.

V aplikační praxi se stala spornou otázka, kdy došlo k naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. při uzavírání tzv. leasingových smluv. Na tento stav reagovala judikatura rozhodnutím publikovaným pod č. 47/2002 Sb. rozh. tr., v jehož právní větě byla vyslovena zásada, že *“k naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. v případě uzavírání tzv. leasingových smluv nestačí zjištění, že pachatel již v době uzavírání této smlouvy uvedl nepravdivé údaje o svých příjmech, ale především musí být prokázáno, že již v této době věděl, že s ohledem na své finanční poměry nebude moci dostat ani základním podmínkám vyplývajícím ze smlouvy a byl s tím srozuměn, takže smlouva vlastně byla uzavřena jen jako prostředek k vylákání předmětu leasingu, kterým uváděl pronajímatele v omyl. Čin je v takovém případě dokonán převzetím předmětu leasingu pachatelem, jenž se tímto způsobem obohatí na úkor leasingové společnosti.”*

3. Kvalifikované skutkové podstaty

Jak uvádí Jelínek, kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu rozumíme skutkovou podstatu tvořenou znaky základní skutkové podstaty, která je doplněna nějakým dalším znakem, který typizuje společensky závažnější stupeň takového jednání a jeho následků. Mezi takové znaky zpravidla patří například závažnější porušení nebo ohrožení objektu

trestného činu, dále zvláštní způsob provedení trestného činu, zvláštní postavení subjektu trestného činu, případně spočívá ve zvláštní pohnutce. Kvalifikovaná skutková podstata je závislá na základní skutkové podstatě, jelikož je vždy její součástí a pouze ji modifikuje, a to nikdy v podstatných znacích. Kvalifikované skutkové podstaty, jež jsou zpravidla obsaženy od druhého odstavce dále u trestného činu, ke kterému se vztahují a jsou zpravidla spojeny se zvýšenou trestní sazbou.⁸⁷

Kvalifikovanými skutkovými podstatami trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 209 se zabývám dále v této kapitole, kde uvádím z důvodu přehlednosti této práce všechny kvalifikované skutkové podstaty obsažené v ustanovení § 209 tr. zák.

3.1. Recidiva

První z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby je recidiva. Podle ustanovení § 209 odst. 2 tr. zák. platí, že *„Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.“*

Jedná se o speciální recidivu, protože pachatel musí být odsouzen nebo potrestán za trestný čin podvodu. Jde o jinou konstrukci než u krádeže podle ustanovení § 205 odst. 2 tr. zák., kde jde o druhou základní samostatnou skutkovou podstatu.

Jedná se o kvalifikovanou skutkovou podstatu, která je vázána na předchozí odsouzení nebo potrestání. Zatímco v případě základní skutkové podstaty podle ustanovení § 209 odst. 1 může být pachatel potrestán odnětím svobody až na dva roky, zákazem činnosti nebo propadnutím věci, v případě recidivy je možné uložit trest odnětí svobody v trvání od šesti měsíců do tří let.

K naplnění skutkové podstaty podle ustanovení § 209 odst. 2 je nutná existence odsouzení za trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. a zároveň skutečnost, že uvedený rozsudek nabyl právní moci, kdy výkon trestu pro uložení trestu podle ustanovení § 209 odst. 2 tr. zák. není relevantní. V tomto směru je důležité zdůraznit, že není podstatné, zda předchozím rozsudkem byl uložen trest odnětí svobody nebo jiný druh trestu, např. zákaz činnosti nebo propadnutí věci. Podstatné je též zmínit, že se na pachatele v době rozhodování

⁸⁷ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 173.

o recidivě (včetně rozhodování před odvolacím soudem) nesmí hledět jako by odsouzen nebyl. Pro určení lhůty tří let je pak relevantní den právní moc rozsudku.

Dalším případem naplnění skutkové podstaty podle ustanovení § 209 odst. 2 tr. zák. je situace, kdy byl pachatel za trestný čin podvodu potrestán, tedy byl za trestný čin nejen odsouzen, ale též vykonal alespoň zčásti uložený trest. Výjimkou bude z logiky věci situace, kdy výkon trestu nebo samotná právní moc rozsudku, kterým byl trest uložen, má za následek to, že se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen. Opětovně zde není podstatné, jaký trest byl přechozím rozsudkem uložen. Tříletá lhůta v případě potrestání běží od okamžiku výkonu trestu, upuštění od výkonu trestu, okamžiku podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo zákazu pobytu, prominutí trestu nebo jeho zbytku na základě milosti, amnestie atd.⁸⁸

Jako recidiva byl posouzen i případ, kdy se pachatel dopustil trestného činu podvodu do tří let poté, co byl pro jiný trestný čin podvodu potrestán a podle Nejvyššího soudu na skutečnosti, že se jednalo o recidivu, nezměnilo nic ani to, že dřívější rozsudek bylo nutné zrušit, jelikož tvořil součást jednoho pokračování v trestném činu. Jedná se o rozhodnutí publikované pod číslem 15/2016 Sb. rozh. tr.

3.2. Způsobení větší škody

Druhou kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu podvodu je ustanovení § 209 odst. 3 tr. zák.: „*Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.*“ Větší škodou se rozumí škoda nejméně ve výši 100 000 Kč, jak vyplývá z výkladového ustanovení § 138 odst. 1 tr. zák. K otázce historického výkladu rozsahu obecných hodnotících pojmů vyjadřujících rozsah škody způsobené trestným činem odkazují na můj předchozí výklad v partii o škodě jako znaku skutkové podstaty trestného činu podvodu.

Ohledně zavinění k této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby platí, že postačí pouhá nedbalost ve smyslu ustanovení § 17 písm. a) tr. zák. Je nezbytné dodat, že tato větší škoda musí být v příčinné souvislosti s jednáním pachatele. K tomuto lze dodat, že v případě znalce, který ve znaleckém posudku některé z položek úmyslně nadhodnotí, nicméně jiné nadhodnotí z nedbalosti, je nutné posuzovat obě skutečnosti samostatně, a tedy „nelze mu v rámci těžšího následku z úmyslného trestného činu přičítat položky nadhodnocené z

⁸⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2663.

*nedbalosti, neboť škoda takto vzniklá byla způsobena jiným jednáním a není v příčinné souvislosti s jeho úmyslným jednáním“.*⁸⁹

3.3. Spáchání činu členem organizované skupiny

Další třetí okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby u trestného činu podvodu je skutečnost, že trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 nebo § 209 odst. 2 tr. zák. byl spáchán pachatelem - „*členem organizované skupiny*“. V případě spáchání trestného činu podvodu členem organizované skupiny může být uložen trest na dvě léta až osm let.

Termín „*organizovaná skupina*“ není vymezen v trestním zákoníku. To je rozdíl od pojmu „*organizovaná zločinecká skupina*“, který je legálně vymezen ve výkladovém ustanovení § 129 tr. zák.⁹⁰ Výklad pojmu organizovaná skupina se opírá o judikaturu, srov. č. 53/1976 a č. 45/86 Sb. rozh. tr. Podle judikatury se jedná o skupinu nejméně tří osob, která se vyznačuje plánovitostí a rozdělením úloh, dělbou práce, což na jedné straně zvyšuje úspěšnost provedení činu a na druhé straně zvyšuje závažnost činu.

Podmínkou pro naplnění podmínek této kvalifikované skutkové podstaty není, aby členové organizované skupiny byli spolupachateli daného trestného činu ve smyslu ustanovení § 23 tr. zák., kdy postačí, že si jsou trestně stíhané osoby vědomi své účasti na této skupině.

3.4. Spáchání činu osobou, která má hájit zájmy poškozeného

K zvlášť přitěžujícím okolnostem [ustanovení § 209 odst. 4 písm. b)] patří též skutečnost, že trestný čin podvodu spáchá osoba, která „*má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného*“.

Tato osoba může být potrestána odnětím svobody na dvě léta až osm let.

Za takovou osobu je možné považovat takovou osobu, která na základě právního, pracovního nebo jiného vztahu má za úkol zabezpečovat a šetřit zájmy poškozeného. Taková osoba může být zákonným zástupcem poškozeného, opatrovníkem, poručníkem, případně jí byla udělena plná moc apod. Takové vysvětlení poskytuje judikatura, konkrétně rozhodnutí publikované pod č. 28/1992 Sb. rozh. tr. Právní věta citovaného rozhodnutí stanoví pravidlo,

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2664, marg. č. 14.

⁹⁰ Organizovaná zločinecká skupina je definovaná ve výkladovém ustanovení § 129 tr. zák. jako „*společenstvím nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.*“

že za osobu, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného, je možné považovat jen takového pachatele, u kterého je podle jeho pracovního, funkčního nebo jiného právního vztahu k poškozenému hlavním úkolem péče o zabezpečování zájmů poškozeného. Taková zvláštní povinnost může vyplývat z právního předpisu (např. zákonný zástupce nezletilé osoby, opatrovník aj.) anebo ze smlouvy (plné moci).

3.5. Pachatel spáchá podvod za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek

Další okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby [ustanovení § 209 odst. 4 písm. c)] je, že pachatel spáchá podvod podle ustanovení § 209 odst. 1 „za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek“. Takové jednání sankcionuje trestní zákoník trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let.

V případě, že je ohrožena svrchovanost, územní celistvost, demokracie, případně i vnitřní pořádek nebo bezpečnost nebo životy a zdraví lidí, majetkové hodnoty nebo životní prostředí, může být vyhlášen nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. S ohledem na bezprecedentní pandemii koronaviru SARS CoV-2 se tato práce dále zabývá pouze nouzovým stavem.

Obecně nouzový stav vyhláší vláda (s tím, že toto rozhodnutí může zrušit Poslanecká sněmovna České republiky) v době živelných pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií nebo v případě jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují mimo jiné životy, zdraví nebo majetkové hodnoty či vnitřní pořádek a bezpečnost. Nouzový stav může být vyhlášen pro celou Českou republiku nebo pro její část, kdy vláda současně stanoví, jaká práva jsou omezena a jaké povinnosti vyžadovány. Nouzový stav je vyhlášen nejdéle na dobu 30 dnů, kdy tato doba může být prodloužena jen po přechozím souhlasu Poslanecké sněmovny České republiky.⁹¹

V současné době má Česká republika a její občané zkušenost s obdobími nouzového stavu, které byly v letech 2020 – 2022 vyhlášeny celkem šestkrát; pětkrát z důvodu pandemie, jednou z důvodu migrační vlny, kdy tato skutečnost se promítá do možné aplikace ustanovení § 209 odst. 4 písm. c) tr. zák. spolu s aplikací příslušné vyšší trestní sazby odnětí svobody ve

⁹¹ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V.: Ústavní systém České republiky. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-865-5, s. 81-82.

výši dvě léta až osm let. Nicméně je třeba zdůraznit, že cílem ustanovení § 209 odst. 4 písm. c) tr. zák. není trestat zvýšenou sazbou všechny trestné činy podvodu, které byly spáchány v době trvání nouzového stavu. Sama existence nouzového stavu mohla, ale také nemusela mít vliv na páchaní trestného činu podvodu podle kvalifikované skutkové podstaty.

Podle Nejvyššího soudu totiž vyhlášený nouzový stav může mít pouze podpůrný význam pro závěr o naplnění znaku kvalifikované skutkové podstaty. Přestože Nejvyšší soud posuzoval trestný čin krádeže, je možné jeho závěry aplikovat i na trestný čin podvodu. Podle Nejvyššího soudu: *„Zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu krádeže spočívající v tom, že čin byl spáchán za „jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí“ [§ 205 odst. 4 písm. b) tr. zákoníku], může být naplněn tím, že pachatel se dopustil krádeže v době výskytu koronaviru označovaného jako SARS CoV-2 a způsobujícího epidemii onemocnění COVID-19. Nestačí zde ovšem jen časová a místní souvislost spáchaného činu s takovou událostí, ale je nutná i určitá věcná souvislost s ní, tedy že se tato událost konkrétním způsobem projevila při spáchání trestného činu krádeže. Uvedený vztah bude dán například tehdy, jestliže zmíněná událost nebo omezení či jiná opatření přijatá v jejím důsledku a k jejímu řešení umožnily či usnadnily pachateli spáchání trestného činu, nebo pokud pachatel počítal s tím, že mu to umožní uniknout jeho odhalení a dopadení, anebo svůj čin zaměřil přímo proti těmto opatřením a omezením, aby je mařil či ztěžoval apod.“⁹²*

Jak konstatuje Malý s Brucknerovou, v pandemické době docházelo k páchaní trestných činů, které využívaly opatření zavedená státem v souvislosti s pandemií koronaviru, případně využívaly nouzový stav. Uvádí příkladem situaci úvěrového podvodu podle ustanovení § 211 tr. zák., kterého se pachatel odpustil v souvislosti se sjednáváním úvěrové smlouvy, *„jež je cestou k lepším úvěrovým podmínkám, než které se na trhu běžně nabízejí, a která je určena osobám, jež jsou přímo postiženy pandemií koronaviru, přičemž pachatel takovou osobou není, ale za takovou osobu se vydává“*.⁹³ Jako druhou skupinou pak uvádí trestné činy zneužívající opatření zavedených státem v souvislosti s pandemií koronaviru nebo nouzovým stavem, které vykazuje ještě vyšší míry společenské škodlivosti, jelikož směřují vůči spotřebiteli, tedy slabší smluvní straně. Malá s Brucknerovou zmiňují situaci, kdy pachatelé nabízeli roušky proti podpisu, kdy takto podepsaný dokument byl ve skutečnosti smlouvou o změně dodavatele

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021.

⁹³ MALÝ, J., BRUCKNEROVÁ, E.: Koronavirus z pohledu kriminalistiky. Bulletin advokacie. 2021. č. 1-2. s. 32-36.

elektriny. O trestný čin podvodu se zde ale bude jednat jen za splnění podmínky způsobení škody nikoliv nepatrné.

U takovýchto případů je korelace mezi trestným činem podvodu a nouzovým stavem zcela zřejmá a nastává tedy aplikace kvalifikované skutkové podstaty dle ustanovení § 209 odst. 4 písm. c) tr. zák.

3.6. Způsobení značné škody

Další zvlášť přitěžující okolností trestného činu podvodu je podle ustanovení § 209 odst. 4 písm. d) tr. zák. způsobení značné škody, kdy značnou škodou rozumíme dle vykládacího ustanovení § 138 odst. 1 písm. d) tr. zák. částku dosahující nejméně 1 000 000 Kč. Zavinění pro následek značné škody postačí ve formě nedbalosti ve smyslu ustanovení § 17 písm. a) tr. zák. kdy tato značná škoda musí být v příčinné souvislosti s podvodným jednáním pachatele.

Jestliže úmysl pachatele trestného činu podvodu dle ust. § 209 tr. zák. směřoval ke způsobení značné škody, trestný čin bude posuzován podle ustanovení § 21 odst. 1 tr. zák. a ustanovení § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zák., a to bez ohledu na to, zda skutečně vzniklá škoda přesáhla hranici škody nikoli nepatrné, ale nedosáhla značné škody (ustanovení § 138 tr. zák.).

3.7. Způsobení škody velkého rozsahu

Škodou velkého rozsahu se rozumí škoda ve výši nejméně 10 000 000 Kč, což vyplývá z výkladového pravidla uvedeného v ustanovení § 138 odst. 1 písm. e) tr. zák. V ostatním lze odkázat na partie práce věnující se způsobení větší škody a škody značné.

3.8. Umožnění či usnadnění teroristického útoku nebo vyhrožování teroristickým trestným činem

Poslední kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu je obsažena v ustanovení § 209 odst. 5 písm. b) tr. zák. Toto ustanovení prošlo v posledních letech určitou proměnou, kdy v jeho původním znění účinném od 1. 1. 2010 do 31. 1. 2017 bylo zakotveno, že trestem odnětím svobody v délce pěti až deseti let bude potrestán pachatel v případě, „*spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312)*“. Toto ustanovení bylo novelizováno

zákonem č. 455/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Výše uvedenou novelou se původní znění ustanovení, které obsahovalo slova „*trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312)*“, nahradilo jiným zněním, tedy „*teroristického trestného činu, trestného činu financování terorismu (§ 312d) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f)*“. Změna provedená novelou z roku 2016 navazovala mimo jiné na návrh směrnice o boji proti terorismu a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2002/475/SVV, ve znění rámcového rozhodnutí Rady 2008/919/SVV o boji proti terorismu.

Teroristický trestný čin obecně v trestním zákoníku vymezen není, nicméně z výkladového ustanovení § 129a odst. 1 tr. zák. lze dovodit, že se jedná o trestný čin vlastizrady spáchaný formou teroristického útoku nebo teroru (ustanovení § 309), trestný čin teroristického útoku (ustanovení § 311) nebo trestný čin teroru (ustanovení § 312). Ve všech případech je chráněným zájmem ústavní zřízení a obranyschopnost České republiky, demokratické zřízení, politická, hospodářská nebo sociální struktura, stejně tak jako život a zdraví obyvatel České republiky.

Pro naplnění kvalifikované skutkové podstaty podle ustanovení § 209 odst. 5 písm. b) tr. zák. není podstatné, zda byl některý ze shora uvedených trestných činů dokonán, kdy tyto nemusí dosáhnout ani stadia přípravy. Za situace, kdy i přesto dojde k alespoň k přípravě některého z těchto trestných činů, tj. teroristického trestného činu (vlastizrada spáchaná formou teroristického útoku nebo teroru dle ustanovení § 309, trestný čin teroristického útoku dle ustanovení § 311 tr. zák. nebo trestný čin teroru podle ustanovení § 312), financování terorismu (ustanovení § 312d) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (ustanovení § 312f), jedná se o souběh podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1, odst. 5 písm. b) tr. zák. a přípravy či pokusu tohoto zvlášť závažného zločinu. Obdobná situace by nastala i při dokonání jednoho z těchto trestných činů, pokud by nedošlo k faktické konzumpci těchto trestných činů.

4. Trestný čin podvodu a okolnosti vylučující protiprávnost

Na úvod této kapitoly je nejprve nutné vymezit, co jsou okolnosti vylučující protiprávnost. Z hlediska pojmového je možné konstatovat, že protiprávnost je jedním ze znaků trestného činu, neboť proto, aby byl konkrétní čin označen jako trestný čin je nezbytné, aby byl označen v zákoně a aby v zákoně bylo stanoveno, že se jedná o trestný čin. Konkrétně tato skutečnost vyplývá z dikce ustanovení § 13 odst. 1 tr. zák., podle kterého „*Trestným činem je*

protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. “ Protiprávností se rozumí rozpor s právní normou v rámci právního řádu, z čehož vyplývá, že jednání, které není po právu, je protiprávní. Okolnosti vylučující protiprávnost je pak možné charakterizovat jako okolnosti nastalé před spácháním skutku, při spáchání skutku nebo trvající v době trvání skutku, které následně způsobují, že jednání pachatele, byť by za absence těchto okolností naplnilo všechny znaky skutkové podstaty některého trestného činu, není trestným činem, protože zde chybí znak protiprávnosti. Důležité je zdůraznit, že takové chování není trestné od svého počátku (*ex tunc*).⁹⁴

Mezi okolnosti vylučující protiprávnost patří krajní nouze (podle ustanovení § 28 tr. zák.), nutná obrana (podle ustanovení § 29 tr. zák.), svolení poškozeného (podle ustanovení § 30 tr. zák.), přípustné riziko (podle ustanovení § 31 tr. zák.) a oprávněné použití zbraně (podle ustanovení § 32 tr. zák.). V následujících podkapitolách je vysvětleno, zda jsou okolnosti vylučující protiprávnost relevantní i pro trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., tedy zda je možné, aby nastaly takové okolnosti vylučující protiprávnost v souvislosti se zkoumaným trestným činem. Stranou pozornosti zůstává oprávněné použití zbraně, které nemá s trestným činem podvodu souvislost.

4.1. Krajní nouze

Krajní nouze je definovaná v ustanovení § 28 odst. 1 tr. zák. následujícím způsobem: *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.“* Zároveň ustanovení § 28 odst. 2 stanoví, že *„nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možné toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet“.*

Je možné dovodit, že v případě krajní nouze jde o takovou situaci, kdy zájmu chráněnému trestním zákonem hrozí nebezpečí, a to přímo, kdy není možné odvrátit toto nebezpečí jinak než činem jinak trestným a při odvrácení nebezpečí není způsoben stejně závažný nebo těžší následek než ten, který hrozil, a zároveň osoba, které nebezpečí hrozilo, neměla povinnost toto nebezpečí snášet.

⁹⁴ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 263.

Z uvedeného je možné dovodit: Aby byl trestný čin podvodu označen za čin jinak trestný z toho důvodu, že k němu došlo v krajní nouzi, muselo by dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., tedy pachatel by musel uvést jednající osobou v omyl, využít takového jejího omylu nebo ji v omylu ponechat a pachatel by takovým jednáním musel sebe nebo jiného obohatit, čímž by z logiky věci došlo v souvislosti s tímto činem ke způsobení škody na cizím majetku. Těžko si lze představit situaci, kdy osoba odvrací nebezpečí, které hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem tak, že někoho uvede v omyl a následně se tímto uvedením jiného v omyl obohatí. Z elementární logiky tedy vyplývá, že pro trestný čin podvodu ve smyslu ustanovení § 209 nelze případ krajní nouze aplikovat.

4.2. Nutná obrana

Pokud jde o nutnou obranu, podle ustanovení § 29 odst. 1 je činem jinak trestným takový čin, „*kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem*“. Zákon zároveň stanoví, že o nutnou obranu se nejedná v případě, že byla obrana zcela zjevně nepřiměřená útoku. Podobně jako u krajní nouze je v tomto případě nutné rozhodnout, zda je možné, aby čin jinak trestný naplnil znaky podvodného jednání.

V tomto případě je tato okolnost vylučující protiprávnost opět z logiky věci vyloučena, protože získání majetkového prospěchu uvedením v omyl jiné osoby by zřejmě nebylo možné označit jako čin, který odvrátí útok na zájem chráněný trestním zákonem.

4.3. Svolení poškozeného

Další okolností vylučující protiprávnost je svolení poškozeného, které je zakotvené v ustanovení § 30 tr. zák., kdy podle ustanovení § 30 odst. 1 „*trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny*“. Zároveň takové svolení musí být dáno osobou předem nebo současně s jednáním osoby, která páchá čin jinak trestný. Současně je třeba, aby svolení bylo dáno dobrovolně, určité a bylo míněno vážně a bylo určité.

Je nutné konstatovat, že samotný souhlas poškozeného vylučuje naplnění objektivní stránku trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 209, kdy podmínkou je, jak vyplývá z dikce daného ustanovení, uvedení v omyl, využití něčího omylu nebo zamlčení podstatných skutečností. Ostatně jak zmiňuje Gřivna „*dobrovolný a nevyhlákaný souhlas vylučuje možnost*

klamu“.⁹⁵ Ani tuto okolnost vylučující protiprávnost tedy možné pro trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. aplikovat.

K danému je vhodné zmínit situaci, kdy poškozený sice je oprávněn rozhodovat o svém individuálním zájmu, ale poskytnutím tohoto souhlasu bude naplněna skutková podstata jiného trestného činu. Příkladem lze uvést svolení poškozeného se zničením věci ve svém vlastnictví, avšak s úmyslem získat pojistné plnění, kdy o tomto úmyslu pachatel ví. Ačkoli pro trestný čin poškození cizí věci ve smyslu ustanovení § 228 tr. zák. bude trestní odpovědnost vyloučena, nastane trestní odpovědnost za trestný čin pojistného podvodu dle ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák., jelikož byl porušen nebo ohrožen též chráněný zájem, o němž nemůže poškozený rozhodovat.⁹⁶

Pro úplnost lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu, podle kterého „*souhlasí-li poškozený s tím, aby mu byla odňata jeho věc, je vyloučeno posuzovat toto odnětí jako způsobení škody (volenti non fit iniuria). O takový případ tzv. svolení poškozeného jde i tehdy, jestliže např. ve vztahu k motorovému vozidlu si pachatel počínal tak, že v souvislosti s pojistným podvodem dal ostatním pachatelům souhlas k tomu, aby se jeho motorového vozidla zmocnili a aby ho odvezli, resp. aby ho prodali.*“⁹⁷ Nejvyšší soud v rámci posuzování pojistného podvodu vymezil svolení poškozeného s odnětím automobilu jako okolnost vylučující protiprávnost ve vztahu k náhradě škody, ale současně zdůraznil, že nedochází k vyloučení trestní odpovědnosti za účast poškozeného (majitele automobilu) za účast na jiném trestném činu, kterým byl v tomto případě pojistný podvod.

4.4. Přípustné riziko

Podle ustanovení § 31 odst. 1 tr. zák. „*trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak*“. Zároveň je přípustné riziko v ustanovení § 31 odst. 2 tr. zák. vymezeno negativně, tedy že nejde o přípustné riziko, pokud činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by k tomu měl souhlas. Dalším negativním vymezením je skutečnost, že výsledek, ke kterému směřuje, „*zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti*

⁹⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 690, marg. č. 1.

⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 690, marg. č. 1.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 302/2000.

zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům“.

Přípustným rizikem se v případě trestného činu podvodu hájí někteří obvinění tak, že se činu, který vykazuje znaky podvodného jednání, dopustili za okolnosti přípustného rizika ve smyslu ustanovení § 31 tr. zák. K tomuto se několikrát vyjádřil i Nejvyšší soud, například v usnesení ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1028/2018, kdy dovedl, že *„obvyklé podnikatelské riziko, kterému je vystaven každý podnikatel a v době spáchání trestného činu mu byl vystaven i obviněný z pozice jednoho z jednatelů, nelze zaměňovat s přípustným rizikem ve smyslu citovaného ustanovení trestního zákoníku“*. I tato okolnost vylučující protiprávnost je pro trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. vyloučena.

5. Účastenství na trestném činu podvodu

Trestná součinnost obecně znamená, že se na páchaní trestného činu podílí více spolupachatelů, případně může nastat situace, kdy se kromě pachatele na páchaní trestného činu podílí i jiné osoby. Účastenství je *„kvalifikovaná forma trestné součinnosti dvou nebo více osob. Jde o úmyslnou formu účasti na trestném činu, směřuje proti témuž určitému konkrétnímu chráněnému zájmu a sleduje se jí stejný následek.“*⁹⁸ Účastenství v užším slova smyslu může být spácháno ve formě organizátorství, návodu nebo pomoci, naopak účastenství v širším slova smyslu je i spolupachatelství, kdy tyto instituty jsou ve vztahu k trestnému činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. analyzovány níže.

5.1. Organizátorství

V případě organizátora se jedná o takového účastníka na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu, kdo úmyslně *„spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil.“*⁹⁹ Organizátorství musí směřovat ke konkrétnímu trestnému činu, a to alespoň v hlavních rysech.

Organizátorství je v praxi časté označení pro formy účasti na podvodném jednání, obzvláště pak pro úvěrové podvody podle ustanovení § 211 tr. zák. s ohledem na omezený okruh možných pachatelů vymezených ve skutkové podstatě tohoto trestného činu. U tohoto trestného činu jsou vyjma uvedených osob často přítomny další osoby podílející se dominantním způsobem na této trestné činnosti.

⁹⁸ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 310.

⁹⁹ Ustanovení § 24 odst. 1 písm. a) tr. zák.

V případě organizátorství u trestného činu podvodu je možné zmínit dále příklad, kdy bývalí jednatelé společnosti převedli na jinou osobu podíl v této společnosti a úkolovali ji, aby sjednávala úvěrové a leasingové smlouvy s jinými společnostmi s tím, že smlouvy byly uzavírány na základě nepravdivých podkladů. V takovém případě se jednatelé dopustili organizátorství trestného činu podvodu.¹⁰⁰

5.2. Návod

Návodce je taková osoba, která v druhé osobě vzbudí rozhodnutí ke spáchání trestného činu, kdy návodce je takto definován v ustanovení § 24 odst. 1 písm. b) tr. zák. Podstatnou podmínkou pro spáchání trestného činu ve formě návodu v právně relevantní kvalitě je skutečnost, že návodce musí uvedený trestný čin směřovat k individuálně určené osobě nebo osobám a k individuálně určenému trestnému činu či trestným činům, které musí být konkretizovány alespoň v hrubých rysech.¹⁰¹ Tedy návodem není a nemůže být prohlášení, že by dotyčný měl spáchat obecně určité podvodné jednání, kdy naproti tomu návodem bude situace, kdy návodce vzbudí v pachateli myšlenku prodeje padělaných dálničních známek, například zákazníkům benzinové pumpy, kde pachatel pracuje.

Zároveň podle Nejvyššího soudu „*formy návodu zákon blíže nevymezuje, a proto mohou být jakékoli. Povahu návodu by mohlo mít i schvalování trestného činu, pokud by jím bylo sledováno vzbuzení rozhodnutí v jiné osobě k spáchání trestného činu*“.¹⁰² Příkladem návodu ke spáchání trestného činu podvodu tedy může být bezpočet.

5.3. Pomoc

Účastenství ve formě pomoci je zakotveno v ustanovení § 24 odst. 1 písm. c) tr. zák. a je definováno coby umožnění nebo usnadnění jinému spáchání trestného činu, „*opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu*“.

Pomoc v páčání trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. může mít mnoho podob. Je možné ji vymezit například jako obstarání dokumentů, které prokazují zajištění závazku, kterým je poškozený vázán, tak, aby hlavnímu pachateli trestného činu podvodu byla poskytnuta půjčka. V tomto případě Nejvyšší soud zobecnil pomoc při páčání

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009.

¹⁰¹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 579, marg. č. 5.

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1237/2017.

trestného činu podvodu tak, že pomocník „odstraněním překážek a radou usnadnil jinému jednání bezprostředně směřující k dokonání trestného činu tím, že ke škodě cizího majetku obohatí jiného tím, že uvede někoho v omyl, a způsobí tak na cizím majetku škodu velkého rozsahu, jehož se dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, avšak k jeho dokonání nedošlo“.¹⁰³

Obdobně rozhodl Nejvyšší soud svým usnesením ze dne 17. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 4/2011, kde shledal, že „obviněný přispěl svou činností ke spáchání trestného činu podvodu hlavní pachatelky obviněné N., když „osobní údaje a kopie dokladů V. D. jím byly této obviněné předány“ v úmyslu vylákat finanční prostředky. Proto jednání obviněného B. mělo být kvalifikováno jako účastenství ve formě pomoci k trestnému činu podvodu podle § 10 odst. 1 písm. c), § 250 odst. 1, 2 tr. zák. č. 140/1961 Sb. Pokud totiž obviněný B. poskytl vědomě osobní údaje poškozeného D. a kopie dokladů (pozn. zjevně od vozidla) obviněné N. s cílem vylákat finanční prostředky od společnosti ŠkoFIN, přičemž zároveň věděl, že tak učiní obviněná N., usnadnil tak této obviněné spáchání výše uvedeného trestného činu podvodu.“¹⁰⁴

Pomoci trestného činu podvodu se dopustila i osoba, která uzavřela pracovní smlouvu na fiktivní místo, přičemž věděla, že uvedenou pozici pachatelka zastávat nebude, s cílem zajistit pachatelce vyšší dávky peněžité podpory v mateřství.¹⁰⁵

5.4. Spolupachatelství

Spolupachatel je vymezen v ustanovení § 23 tr. zák., přičemž podle uvedeného ustanovení, „byl-li trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé).“

Spolupachatelství není u trestného činu podvodu výjimečné. Spolupachatelé tak jednají ve shodě, přičemž jejich spolupráce je v některých případech založená na skutečnosti, že veškeré činnosti spojené s podvodným jednáním mohou udělat pouze ve formě spolupráce. Spolupachatelství se mohou osoby dopustit v případě spáchání trestného činu podvodu například za situace, kdy jeden ze spolupachatelů obstará falešné doklady pro uzavření leasingové smlouvy a druhý spolupachatel pak takovou smlouvu z pozice jednatele obchodní společnosti uzavře.¹⁰⁶ Spolupachatelství je zde možné shledat na základě skutečnosti, že trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. nevymezuje přímo ve skutkové podstatě omezený

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1226/2016.

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 4/2011.

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2022, sp. zn. 6 Tdo 837/2021.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 579/2014.

okruh pachatelů. To je odlišná situace oproti podvodnému jednání na základě ustanovení § 211 tr. zák. (uvěrový podvod), ve kterém je konkrétní okruh subjektu trestného činu specifikován ve skutkové podstatě, a bude se jednat za obdobné situace o poskytnutí pomoci ve smyslu ustanovení § 240 odst. 1 písm c.) tr. zák.

Je vhodné zmínit, že prokázání spolupachatelství je poměrně problematické, kdy je vhodné odkázat na argumentaci státního zástupce ve shora uvedeném případě, se kterou se následně ztotožnil i Nejvyšší soud. Podle státního zástupce spolupachatelé „byli při uskutečnění předem dohodnuté trestné činnosti vedeni společným trestným záměrem na vylákání finančních prostředků na úhradu předstíraného předmětu leasingového pronájmu od jeho takto oklamaného a následně poškozeného leasingového pronajímatele.“¹⁰⁷

6. Příprava a pokus trestného činu podvodu

Důležitým aspektem při zkoumání trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák. je také problematika pokusu a přípravy trestného činu, na kterou se zaměří tato kapitola. Pokus i příprava trestného činu jsou vývojová stadia trestného činu, přičemž posledním stadiem je dokonáný trestný čin. Vývojová stadia jsou určitými fázemi, které jsou typické pro uskutečnění úmyslu spáchat konkrétní trestný čin. Nejvíce ohrožující z uvedených stadií je bezesporu dokonáný trestný čin, méně potom pokus a nejmenší mírou závažnosti se vyznačuje příprava trestného činu. Z logiky věci vyplývá, že pokusu či přípravy trestného činu se pachatel může dopustit pouze u úmyslných trestných činů.¹⁰⁸

Odpověď na otázku, zda se jedná o přípravu či pokus trestného činu, podal Nejvyšší soud v usnesení pod sp. zn. 8 Tdo 1395/2012 ze dne 27. března 2013: „*Pokusem trestného činu může být pouze takové jednání, které k dokonání trestného činu směřuje bezprostředně; právě tato bezprostřednost odlišuje pokus od přípravy, která spočívá ve vytváření podmínek ke spáchání trestného činu, vyvolává však zatím jen vzdálené nebezpečí, že nastane následek, který je zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu.*“¹⁰⁹

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 579/2014.

¹⁰⁸ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 289-291.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1395/2012.

6.1. Příprava trestného činu podvodu

Přípravou se obecně rozumí úmyslné jednání, které spočívá ve vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu. Současně zákon stanoví, že příprava spočívá zejména v *„jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvláště závažného zločinu“*.¹¹⁰

Z uvedeného vyplývá, že o přípravě trestného činu je možné hovořit pouze v souvislosti se zvláště závažným zločinem ve smyslu ustanovení § 14 odst. 3 tr. zák., tedy takovým trestným činem, za jehož spáchání stanoví zákon trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let, a vzhledem k tomu, že příprava trestného činu není obecnou formou trestné činnosti, je trestná jen u těch trestných činů, kde to zákon explicitně připouští. Trestnost přípravy trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 209 tr. zák. je ukotvena v ustanovení 209 odst. 6 tr. zák., a je tedy možná, s tím, že naplnit podmínku minimální horní hranice trestní sazby odnětí svobody je možné u naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty vymezené v ustanovení § 209 odst. 5 tr. zák. Je nezbytné zmínit, že příprava tohoto trestného činu je trestná pouze za situace, kdy směřuje k některé zvláště přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 209 odst. 5 tr. zák. Trestní sazba je pak ve stejné výši jako u dokonání trestného činu.

Příprava nemusí vykazovat určitou míru promyšlenosti či komplexnosti, kdy může být zcela jednoduchá (např. padělání obrazu za účelem jeho prodeje konkrétní osobě), ale též může spočívat v komplikovaném a organizovaném jednání, kdy přípravy trestného činu podvodu se dopustil například pachatel jednající jako člen organizované skupiny, který si opatřil padělané nizozemské doklady, na jejichž základě chtěl zakládat (a zakládal, kdy takto založil 16 účtů) bankovní účty s cílem podvodného vylákání peněžních prostředků od právnických osob. Jeho jednání bylo kromě jiného kvalifikováno jako zločin trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zák. ve stadiu přípravy.¹¹¹

¹¹⁰ Podle ust. § 20 odst. 1 tr. zák.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1295/2019.

6.2. Pokus trestného činu podvodu

Pokus je podle ustanovení § 21 odst. 1 tr. zák. „*jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo*“. Oproti přípravě trestného činu je pokus obecným stadiem každého úmyslného trestného činu a při naplnění zákonných podmínek je trestný vždy.

Pokusu trestného činu podvodu se dopustil například pachatel, který v žádosti o úvěrovou smlouvu předložil nepravdivé a zkreslené údaje, přičemž jeho jednání směřovalo ke způsobení škody velkého rozsahu, nicméně ke vzniku škody nedošlo, protože úvěr mu nebyl poskytnut.¹¹²

Pokus trestného činu podvodu může spočívat i v tom, že pachatel oznámil letecké společnosti reklamaci zavazadel, přestože zavazadla měl ve své dispozici, nicméně tato reklamace byla leteckou společností zamítnuta.¹¹³

Vždy je nezbytné též posoudit, jaký byl úmysl pachatele vůči způsobení určité výše škody, jak vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. 8 Tdo 833/2005, ve kterém se Nejvyšší soud vyjádřil tak, že „*Jestliže úmysl pachatele trestného činu podvodu směřoval ke způsobení značné škody na cizím majetku, pak i v případě, že skutečně vzniklá škoda přesáhla hranici škody nikoli nepatrné, ale nedosáhla značné škody (§ 89odst. 11 tr. zák.), je nutno takový čin za splnění dalších podmínek posoudit jako pokus trestného činu podvodu ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty podle § 8 odst. 1 tr. zák. a § 250odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák., a nikoliv jako trestný čin podvodu dílem dokonáný, dílem nedokonáný (srov. rozhodnutí č. 15/1996-I. Sb. rozh. tr.)*“¹¹⁴

Z uvedeného vyplývá, že pro posouzení, zda se jedná o dokonáný trestný čin v základní skutkové podstatě či o pokus kvalifikované skutkové podstaty, je rozhodující výše škody zamýšlená pachatelem.

7. Trestné činy ve vztahu speciality k trestnému činu podvodu

Historicky zákonodárce legislativně ukotvil pouze jednu, a to obecnou skutkovou podstatu trestného činu podvodu (ustanovení § 250 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon), kdy se podvodu se v základní skutkové podstatě dle § 250 odst. 1 dopustil ten, kdo ke škodě cizího

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 15 Tdo 204/2019.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1586/2018.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. 8 Tdo 833/2005.

majetku sebe nebo jiného obohatil tím, že uvedl někoho v omyl nebo využil něčího omylu, a na cizím majetku způsobil škodu nikoliv nepatrnou.

Tato právní úprava byla později novelizována (zák. č. 253/1997 Sb.), kdy do trestního zákona přibyly dvě zvláštní speciální skutkové podstaty, konkrétně trestný čin pojistného podvodu a úvěrového podvodu.

Podmínkou pro naplnění obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 250 bylo nezbytné, aby pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začne naplňovat objektivní stránku tohoto trestného činu. Ostatně stejně tak je tomu za platné právní úpravy. K prokázání určitého podvodného jednání tak například nestačilo prokázat, že pachatel získal úvěr pomocí poskytnutí lživých informací, ale bylo nutné též prokázat, že pachatel takto činil s úmyslem svého závazku nedostát a byl s tím pro ten případ alespoň srozuměn.

Z toho vyplývá, že pro některý určitý typ podvodného jednání bylo prokázání podvodného úmyslu velmi komplikované. Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely z roku 1997 vyplývá, že právě tato skutečnost byla podnětem ke změně zákonné úpravy.

Jelínek k tomuto uvádí, že odůvodnění změny zákonné úpravy čistě z důvodu složitosti dokázání úmyslu pachatele může jen stěží obstát, jelikož to zcela určitě nejsou pouze majetkové trestné činy, kde je takové prokázání komplikované. Důvodem kriminalizace by měla být hlavně úvaha, zda se ve společnosti vyskytuje určitý hromadný sociální protispolečenský jev, který nelze postihnout dosavadními prostředky právními či mimoprávními.¹¹⁵

Zákonodárce pokračoval ve stejné koncepci (tj. obecný trestný čin podvodu a vybrané speciální skutkové podstaty) i v trestním zákoníku z roku 2009, kdy doplnil další speciální skutkovou podstatu dotačního podvodu (vedle podvodu pojišťovacího a úvěrového).

Zákonodárce stanovil jen tři specifické typy podvodných jednání, a to i přes to, že typů podvodných jednání je zcela jistě mnohem více.

Všechny tři „speciální“ typy trestného činu podvodu mají shodnou strukturu, která zahrnuje dvě skutkové podstaty a v závislosti na následcích, které mohou být uvedeným trestným jednáním způsobeny ještě další čtyři kvalifikované skutkové podstaty.

7.1. Trestný čin pojistného podvodu

Pokud jde o trestný čin pojistného podvodu podle ustanovení § 210 tr. zák., jedná o skutkovou podstatu ve vztahu speciality k obecně vymezenému trestnému činu podvodu podle

¹¹⁵ JELÍNEK, J.: Trestní právo. Novelizace v letech 1997 až 1999. Praha: Linde, 2000, s. 91.

ustanovení § 209 tr. zák. Do trestního zákona, tedy dnes již neplatného zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který platil do konce roku 2009, byl tento trestný čin uveden zákonem č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. ledna 1998 a následně ho převzal i nový trestní zákoník z roku 2009. Podle původního znění se trestného činu pojistného podvodu dopustil ten, kdo „*při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí*“. Podle Nejvyššího soudu se uplatněním nároku na plnění rozuměl úkon osoby, která měla vůči pojišťovně právo na plnění, a zároveň se jednalo o takový úkon, „*jímž tato osoba projevuje vůli směřující k tomu, aby jí bylo poskytnuto plnění, přičemž jde o úkon adresovaný pojišťovně*“.¹¹⁶

Předmětem ochrany v případě trestného činu pojistného podvodu v aktuálním znění, stejně jako tomu je v případě trestného činu podvodu dle ustanovení § 209 tr. zák., je majetek, resp. majetek třetí osoby, kdy oproti podvodu v základní formě je objektem pojistného podvodu majetek a právní poměry související s pojištěním.¹¹⁷ Současně je možné konstatovat, že, pokud srovnáme trestný čin podvodu tak, jak je definován v ustanovení § 209 odst. 1 a skutkovou podstatu trestného činu pojistného podvodu, jež je zakotvena v ustanovení § 210 odst. 1 tr. zák., spatřujeme rozdíl ve skutečnosti, že pojistný podvod podle ustanovení § 210 odst. 1 nevyžaduje, aby pachatel způsobil na majetku cizí osoby jakoukoliv škodu.¹¹⁸ Vystává zde otázka, jakým způsobem bude posouzena nebezpečnost trestného činu pojistného podvodu z materiálního hlediska v případě, že nedojde k žádné škodě, kdy je možné dovodit skutečnost, že zákonodárce primárně směřoval na ochranu vztahů mezi pojistitelem a pojistníkem, kdy je podstatná samotná ochrana tohoto institutu a to bez ohledu na to, zda dojde ke škodlivému následku a skutková podstata je naplněna i bez způsobení škody alespoň nikoliv nepatrné a nejedná se tedy oproti ustanovení § 209 tr. zák. i při absenci následku pouze o pokus trestného činu podvodu. Pojistný podvod ve své základní skutkové podstatě tudíž řadíme mezi tzv. předčasně dokonané trestné činy. Takové trestné činy se vyznačují tím, že jsou *de facto* přípravou či pokusem, nicméně zákonodárce je kriminalizuje *de iure* coby dokonáný trestný čin.¹¹⁹ Nelze ale odhlédnout od problematičnosti posuzování míry škodlivosti pro společnost, tedy zda u jednotlivých případů byla dosažena míra škodlivosti požadovaná pro trestní postih ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. Jelínek se k problematice neurčení minimální výše škody staví

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2005, sp. zn. 7 Tdo 853/2005.

¹¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2689, marg. č. 2.

¹¹⁸ KANDOVÁ, K., ČEP, D.: [Pojistný podvod]. In: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. marg. 4. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹¹⁹ Tamtéž.

kriticky, má za to, že ohrožuje právní jistotu osob a akcentuje zahraniční (slovenskou) právní úpravu, kde základní skutkové podstaty vyžadují způsobení škody nebo získání prospěchu pachatele.¹²⁰

Hlavní pozornost uvedeného trestného činu je soustředěna na některá podvodná jednání, ke kterým dochází v rámci právních vztahů souvisejících s uzavřením či plněním pojistné smlouvy. Jednak trestní zákoník cílí na skutečnost, že k podvodnému jednání může docházet již „v souvislosti s uzavíráním pojistné smlouvy“.¹²¹ Pojistná smlouva je v obecné rovině zakotvena v ustanovení § 2758 obč. zák. Pojistná smlouva je dle uvedeného ustanovení uzavírána mezi pojistitelem a pojistníkem, přičemž závazek, který uzavřením pojistné smlouvy vzniká, ukládá pojistiteli povinnost poskytnout pojistníkovi nebo třetí osobě plnění, „*nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost)*“.¹²² Závazkový vztah zahrnuje navíc povinnost pojistníka platit pojistiteli pojistné.

Pojistnou událostí podle ustanovení § 2758 odst. 1 obč. zák. rozumíme nahodilou událost, která je krytá pojištěním. Jinými slovy, aktivace pojistného závazku je vznik pojistné události, tedy takové události, která je nahodilá a na kterou se vztahuje pojištění a která je současně „*tvořena souborem právních skutečností jako podmíněk, za nichž může oprávněný (věřitel) s úspěchem uplatnit právo na plnění. V každé platné pojistné smlouvě je pojistná událost popsána jako jev vymezený příčinou, následkem a výlukovými okolnostmi, jejichž splnění vylučuje, aby právo na plnění mohlo být s úspěchem uplatněno.*“¹²³

Kromě vlastního vztahu mezi pojistitelem a pojistníkem vymezuje občanský zákoník také to, co je možné pojistit, tzv. „*pojistný zájem*“.¹²⁴ Zákon stanoví, že předmětem pojistného zájmu je zájem pojistníka na životě a zdraví, přičemž primárně předpokládá, že má zájem na svém vlastním životě a zdraví. Zákon nicméně navíc stanoví vyvratitelnou domněnku, že „*pojistník má pojistný zájem i na životě a zdraví jiné osoby*“¹²⁵, a to za podmínky, že pojistník takový zájem osvědčí. Osvědčit takový vztah může jednak skutečností, že se jedná o osobu příbuznou, případně je tento vztah podmíněn „*prospěchem či výhodou z pokračování jejího*

¹²⁰ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 666-667.

¹²¹ Podle ust. § 210 odst. 1 písm. a) tr. zák.

¹²² Podle ust. § 2758 odst. 1 obč. zák.

¹²³ HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-278-8. s. 1295, marg. č. 16–17.

¹²⁴ Podle ust. § 2762 a násl. obč. zák.

¹²⁵ Podle ust. § 2762 a násl. obč. zák.

života“.¹²⁶ Kromě života a zdraví může být předmětem pojistného zájmu též majetek, přičemž i tento zájem může spočívat v zájmu na majetku třetí osoby, „osvědčí-li, že by mu bez jeho existence a uchování hrozila přímá majetková ztráta“.¹²⁷

Pojistný zájem, resp. jeho existence, je esenciální podmínkou platnosti pojistné smlouvy, protože podle ustanovené § 2764 odst. 1 obč. zák., „neměl-li zájemce pojistný zájem a pojistitel o tom při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět, je smlouva neplatná“. Současně v případě, že pojistný zájem, který byl dán na počátku, tedy při uzavření pojistné smlouvy, odpadne, zaniká také pojištění, a to podle ustanovení § 2765 obč. zák.

Skutkovou podstatou trestného činu pojistného podvodu je skutečnost, že pachatel uvede nepravdivé údaje v okamžiku, kdy je uzavírána pojistná smlouva, případně v okamžiku, kdy je tato smlouva měněna na základě podvodného jednání pojistníka. Zpravidla se bude jednat o zamlčení podstatných informací, např. v okamžiku, ve kterém pachatel uzavírá pojistnou smlouvu na událost, která již nastala v minulosti. Pojistník zamlčí podstatné skutečnosti, kterých si byl v době uzavření pojistné smlouvy vědom, za účelem následně obdržet za takovou událost pojistné plnění. Jak konstatoval Nejvyšší soud, škoda tímto trestným činem způsobená bude ve výši skutečně vylákané částky, a nikoliv ve výši pojistného plnění, které by teoreticky obdržel, kdy se jednalo o pojistnou událost.¹²⁸ Jelínek ovšem upozorňuje i na skutečnost, že pojistnou událostí je myšlena podle ustanovení § 2796 odst. 1 obč. zák. taková událost, „se kterou ten, kdo se pokládá za oprávněnou osobu, spojuje požadavek na pojistné plnění“.¹²⁹

Současně v souvislosti se skutkovou podstatou trestného činu pojistného podvodu je nutné upozornit na skutečnost, že tato skutková podstata spočívá ve skutečnosti, že osoba „uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje“ nebo také ve skutečnosti, že osoba „podstatné údaje zamlčí“. Tedy již z dikce zákona je možné dovodit, že v případě uvedení nebo zkreslení údajů se nemusí jednat o podstatné údaje, naopak v případě jejich zamlčení ano. Zde je možné vidět určitou paralelu k ustanovení § 2788 odst. 1 obč. zák., kdy zákon ukládá pojistníkovi povinnost uvádět informace pravdivé a úplné, přičemž má pojistník zároveň povinnost nic podstatného nezamlčovat. K tomu je možné zmínit i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2008, který se vyjádřil ke skutečnosti, že zkoumaná skutková podstata cílí na dvě skupiny

¹²⁶ Podle ust. § 2762 odst. 1 obč. zák.

¹²⁷ Podle ust. § 2762 odst. 2 obč. zák.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2009, sp. zn. 7 Tdo 1033/2009.

¹²⁹ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 669.

jednání – jednak na „*uvedení*“ údajů, jednak na jejich „*zamlčení*“. Podle Nejvyššího soudu „*spočívá-li jednání pachatele v tom, že uvede určité údaje, pak stačí, jestliže jsou tyto údaje nepravdivé nebo hrubě zkreslené, aniž by se zároveň vyžadovalo, že musí jít o podstatné údaje. Naproti tomu spočívá-li jednání pachatele v tom, že určité údaje zamlčí, pak je nutné, aby šlo o podstatné údaje.*“¹³⁰

Krucialní je vyřešit otázku diferenciaci mezi informacemi nepravdivými a hrubě zkreslenými. Nepravdivé údaje jsou z logiky věci takové údaje, které zcela neodpovídají pravdivým skutečnostem. Jedná o údaje, které neodpovídají zcela skutečnému stavu a pojistitel je tedy uváděn v omyl, ať už z hlediska zdraví pojistníka nebo jiné osoby, případně z hlediska majetku, kdy postačí, aby se jednalo jen o některou z důležitých skutečností pro uzavření nebo změnu pojistné smlouvy. Jako hrubě zkreslené mohou být kvalifikovány takové informace, které „*mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření nebo změnu pojistné smlouvy, což může vést k zásadně nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření nebo změnu pojistné smlouvy*“.¹³¹

Podstatné zamlčení údajů tedy spočívá v tom, že pojistník neuvede podstatné informace, které by následně měly vliv na posouzení vhodnosti nebo podmínek uzavírané pojistné smlouvy. Jako příklad je možné uvést situaci, kdy pojistník uvede nepravdivé informace v dotazníku, který se týká jeho zdravotního stavu nebo zamlčí informace o tom, zda byly v minulosti uzavřeny pojistné smlouvy a zda z nich bylo vyplaceno pojistné plnění.

Skutková podstata pojistného podvodu ovšem nezahrnuje pouze uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených informací, případně jejich zamlčení v době uzavírání pojistné smlouvy nebo její změny, ale dále také „*v souvislosti s likvidací pojistné události*“.¹³² Likvidací pojistné události je míněno zhodnocení podmínek pojistné události, tedy její posouzení a na základě pojistné smlouvy pak vyčíslení pojistného plnění. Likvidace zpravidla zahrnuje i fázi šetření, které je třeba provést, aby bylo postaveno na jisto, že se jedná o pojistnou událost.

Samotné šetření pojistné události je zakotveno v ustanovení § 2796 a násl. obč. zák. a zahrnuje oznámení pojistné události pojistníkem, podání pravdivého vysvětlení vzniku a rozsahu následků takové události, předložení nutných dokladů a údajů v souladu s ustanovením pojistné smlouvy. Následně je pojistitelem zahájeno nutné šetření, které podle ustanovení § 2797 obč. zák. spočívá ve skutečnosti, že pojistitel především zjišťuje existenci a rozsah svých

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1/2008.

¹³¹ ŠÁMAL, P.: § 210 [Pojistný podvod]. In: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹³² Podle ust. § 210 odst. 1 písm. b) tr. zák.

povinností plnit dle uzavřené pojistné smlouvy. Opět i v ustanovení občanského zákoníku je možné vidět paralelu s trestním zákoníkem, protože ustanovení § 2797 odst. 2 obč. zák. stanoví, že „*obsahuje-li oznámení vědomě nepravdivé nebo hrubě zkreslené podstatné údaje týkající se rozsahu oznámené události, anebo zamlčí-li se v něm vědomě údaje týkající se této události, má pojistitel právo na náhradu nákladů účelně vynaložených na šetření skutečností, o nichž mu byly tyto údaje sděleny nebo zamlčeny*“. V tomto případě je možné dovodit, že v případě, že jsou uvedeny nepravdivé nebo hrubě zkreslené podstatné údaje, má pojistitel právo požadovat od pojistníka náhradu nákladů na šetření události.

Je tedy možné, že v případě likvidace pojistné události se pojistník dopustí jednak trestného činu pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 1 tr. zák. tím, že uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené informace, případně zamlčí podstatné informace, přičemž mu navíc vznikne povinnost nahradit náklady vynaložené pojistitelem na šetření podle občanského zákoníku.

Trestného činu pojistného podvodu se dopustí i ten, kdo uvede nepravdivé nebo i hrubě zkreslené informace, případně podstatné údaje zamlčí „*při uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění*“.¹³³ V tomto případě se jedná opět o uvedení pojistitele v omyl v souvislosti s požadováním vyplacení finanční částky, která je uvedená v pojistné smlouvě. Shora uvedené platí analogicky.

Druhá samostatná skutková podstata trestného činu pojistného podvodu je ukotvena v ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák., podle které se trestného činu pojistného podvodu dopustí ten, kdo opatří prospěch sobě nebo jinému prospěch vyvolá nebo předstírá událost, s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

Zde je vhodné vymezit, co se míní „*úmyslným vyvoláním události*“, „*úmyslným předstíráním události*“, případně „*udržováním stavu vyvolaného pojistnou událostí*“. V případě úmyslného vyvolání události jde o takové jednání pachatele, který vědomě a úmyslně způsobí určitou konkrétní skutečnost, o které ví, že následně bude vyhodnocena jako pojistná událost, případně k ní povede. Jako příklad je možné zmínit úmyslné poškození nebo zničení pojištěné věci – rozbití pojištěného televizoru, mobilního telefonu, záměrné nabourání pojištěného automobilu apod.¹³⁴

¹³³ Podle ustanovení § 210 odst. 1 písm. c) tr. zák.

¹³⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., 2701, marg. č. 12.

Úmyslné předstírání události je předstírání toho, že k nějaké události došlo, resp. že došlo k takové události, na kterou se vztahuje uzavřená pojistná smlouva. Zde je možné uvést případ, který řešil Nejvyšší soud v roce 2002, kdy se jednalo o trestný čin pojistného podvodu, přičemž k pojistné události došlo, ale pachatelé předstírali jiný rozsah škody, přičemž toto jednání bylo zahrnuto do druhé skutkové podstaty, tedy podle aktuální právní úpravy do skutkové podstaty podle ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák. Jednalo o připravenou nehodu kamionu, který měl přepravovat ultradisperzní prášek s obsahem diamantu, přičemž pachatelé předstírali, že došlo k vysypání 800 kg přepravovaného prášku, ale bylo přepravováno pouze 40 kg. Nejvyšší soud pak dovodil, že vznik pojistné události byl od počátku fingován, a tedy není důležité, v jakém rozsahu by bývala škoda vznikla, pokud by kamion havaroval neúmyslně. Podle Nejvyššího soudu *„je tomu tak z důvodu, že na pojistné plnění vůbec nevznikl nárok, a tudíž nemá právní význam ani otázka, zda výše podvodně uplatněného pojistného plnění skutečně odpovídá výši škody, která měla být způsobena fingovanou pojistnou událostí na pojištěných hodnotách, resp. zda tyto pojištěné hodnoty odpovídají částce požadovaného pojistného plnění. Proto se takové jednání posoudí jako pojistný podvod jen podle § 250a odst. 2 Tr. zák. a nikoli též podle § 250a odst. 1 Tr. zák., přestože bylo zároveň při uplatnění plnění z úmyslně vyvolané pojistné události nepravdivě deklarováno poškození většího množství zboží, než jaké bylo ve skutečnosti přepravováno.“*¹³⁵ Kromě úmyslného vyvolání události nebo předstírání pojistné události spadá do skutkové podstaty trestného činu podle ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák. i udržování stavu vyvolané pojistnou událostí. Jedná se o takové jednání, kdy osoba, které byla pojistná události způsobena, neodstraní následky této události, a i nadále po vzniku této události její trvání prodlužuje, případně její důsledky rozvíjí.¹³⁶

Důležité je upozornit na skutečnost, že na rozdíl od první základní skutkové podstaty zakotvené v ustanovení § 210 odst. 1, je druhá základní skutková podstata pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 2 vázána na vznik škody na cizím majetku, přičemž se musí jednat o škodu nikoliv nepatrnou. Podle ustanovení § 138 odst. 1 tr. zák. je škodou nikoliv nepatrnou taková škoda, která dosahuje částky nejméně 10 000 Kč. V případě, že se jedná o škodu nižší než 10 000 Kč, nejedná se o trestný čin, ale o přestupek.

V případě obou uvedených základních skutkových podstat je nutné úmyslné zavinění. Zároveň v případě obou trestných činů může být pachatelem kdokoliv z účastníků závazkového vztahu vzniklého pojistnou smlouvou. Většinou se jedná o osobu pojištěnou nebo pojistníka.

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. 5 Tdo 614/2002.

¹³⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2702, marg. č. 13.

Může se ale také jednat o osobu, která vyvolala pojistnou událost, a to např. za situace, kdy byla s pojistníkem domluvená nebo jednala tak, že sledovala jeho prospěch, aniž by si byl pojistník této skutečnosti vědom.

V souvislosti s odlišením trestného činu pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 1 tr. zák. a ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák. je nutné vysvětlit, jaké jsou dva základní typy pojištění. Jedná se v první řadě o pojištění smluvní, které vznikne na základě pojistné smlouvy, jak bylo popsáno výše. V takovém případě může v souvislosti s tímto typem pojištění dojít jak k trestnému činu pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 1 tr. zák., tak k trestnému činu pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák. Jinak je tomu v případě pojištění zákonného, tedy takového pojištění, které vzniká na základě právního předpisu, tedy bez projevu vůle účastníků (např. pojištění vozidel apod.), kdy v takovém případě je možné spáchat pouze trestný čin pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 2 tr. zák.¹³⁷

7.2. Trestný čin úvěrového podvodu

Úvěrový podvod je další speciální formou trestného činu podvodu, který je samostatně vtělen do ustanovení § 211 tr. zák. Obdobně jako trestný čin pojistného podvodu, i trestný čin úvěrového podvodu má dvě základní skutkové podstaty, které jsou uzákoněny v ustanovení § 211 odst. 1 tr. zák. a v ustanovení § 211 odst. 2 tr. zák. Skutkové podstaty jsou navíc trestnému činu pojistného podvodu velmi podobné. Podle Rady Evropy řadíme podvody ke škodě věřitelů mezi ekonomické zločiny.¹³⁸

Podle ustanovení § 211 odst. 1 tr. zák. ten, „*kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.*“

Jak je možné si povšimnout, zákonodárce analogicky s trestným činem pojistného podvodu podle ustanovení § 210 odst. 1 tr. zák. užívá podvodné jednání ve formě uvedení nepravdivých a hrubě zkreslených údajů, případně zamlčení podstatných údajů. Podstata pachatelova jednání se odehrává buď během sjednávání úvěrové smlouvy, nebo následně při čerpání úvěru.

¹³⁷ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., 667.

¹³⁸ BALOUN, V.: Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky. Praha: IKSP, 1999, s. 9.

Úvěř a úvěrová smlouva jsou zakotveny v ustanovení § 2395–2400 obč. zák. Smlouva o úvěru zakládá závazek mezi úvěrujícím a úvěrovaným, přičemž základem tohoto závazku je povinnost úvěrujícího poskytnout peněžní prostředky úvěrovanému a zároveň jeho právo po úvěrovaném požadovat jejich vrácení i s úroky. Zákon současně stanoví, že úvěrující má úvěrovanému prostředky poskytnout „na jeho požádání a v jeho prospěch“.

Podstata nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů v případě trestného činu podle ustanovení § 211 tr. zák. bude podobná jako v případě trestného činu pojistného podvodu podle ustanovení § 210 tr. zák., nicméně konkrétní deskripce bude z logiky věci odlišná tak, aby byla v souvislosti s úvěrovými smlouvami, a nikoliv se smlouvami pojistnými. Přestože to v dikci ustanovení § 211 tr. zák. výslovně není uvedeno, je možné dovodit, že půjde především o takové informace a údaje, které by měly nebo mohly mít vliv na rozhodnutí úvěrujícího úvěr poskytnout. Jak uvádí Herczeg, trestnost zakládají pouze takové nepravdivé informace, které jsou rozhodující pro případné rozhodnutí o poskytnutí úvěru. Jedná se tedy pouze o informace způsobilé ovlivnit rozhodnutí úvěrové instituce, skutečnost, zda tato informace rozhodnutí skutečně ovlivnila, rozhodujících není.¹³⁹ Úvěrovým podvodem tak může být například hrubé zkreslení informací o tom, kolik má úvěrovaný jiných půjček a v jaké výši, výše příjmů, jeho majetek, případně informace o tom, jaké jsou jeho vyživovací povinnosti (např. kolik osob s ním žije ve společné domácnosti, jaká je jeho pracovní situace apod.).

K trestnosti trestného činu podle ustanovení § 211 odst. 1 tr. zák. postačí pouze sama okolnost, že jsou uvedeny nepravdivé nebo hrubě zkreslené informace. Ve srovnání s obecným trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 se nevyžaduje, aby došlo k majetkové ztrátě, tedy z hlediska skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu není podstatné, zda byly nebo nebyly převedeny finanční prostředky pachateli. Jak uvádí např. Jelínek, „*nevyžaduje se také oproti obecné úpravě podvodu podle § 209 uvedení někoho v omyl nebo využití něčího omylu. Jde i tzv. předčasně dokonáný trestný čin, který je materiálně přípravou*“.¹⁴⁰

V této souvislosti je možné upozornit na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2006, ve kterém se Nejvyšší soud zabýval problematikou úvěrového podvodu a otázkou, za jakých podmínek by zanikla trestnost tohoto činu v případě dobrovolného upuštění od dalšího jednání. Nejvyšší soud rozhodoval o případu úvěrového podvodu, kdy pachatel uvedl záměrně nesprávné informace o svých příjmech. Přestože se následně bránil tím, že dobrovolně upustil

¹³⁹ HERCZEG, J.: K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu. Trestní právo, č. 1/2004, s. 3.

¹⁴⁰ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 667.

od svého jednání tím, že svou žádost o úvěr stáhl, Nejvyšší soud to jako dobrovolné upuštění od spáchání trestného činu neshledal, protože tak pachatel učinil až poté, co mu banka sdělila, že informace o příjmech ověří u jeho zaměstnavatele. Konkrétně Nejvyšší soud shledal, že „Dobrovolné upuštění od pokusu trestného činu úvěrového podvodu podle § 8 odst. 1 a § 250b odst. 1 tr. zák. je vyloučeno nejen za předpokladu, že pachatel zanechal dalšího jednání až po výslovném projevu poškozeného, který dal pachateli najevo odhalení jeho podvodného jednání, ale i tehdy, jestliže tak pachatel učinil poté, co ho poškozený upozornil na pochybnosti o správnosti předložených údajů v žádosti o poskytnutí úvěru, o jejichž nepravdivosti pachatel věděl.“¹⁴¹ Z výše uvedeného je možné dovodit, že zánik trestnosti trestného činu úvěrového podvodu je možné pouze za předpokladu, že pachatel dobrovolně upustí od páčání trestného činu v době, kdy mu nehrozí nebezpečí odhalení. V daném případě by došlo k upuštění od dalšího jednání v případě, že by pachatel stáhl svou žádost o úvěr ještě před tím, než ho banka informovala nebo před tím, než by se dozvěděl o skutečnosti, že informace o jeho příjmech budou u zaměstnavatele ověřeny.

Druhou základní skutkovou podstatou je podle ustanovení § 211 odst. 2 tr. zák. takové jednání, při kterém pachatel „bez souhlasu věřitele, v nikoli malém rozsahu, použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než určený účel“. Podmínkou pro možnost naplnění této skutkové podstaty je skutečnost, že byl uzavřen tzv. účelový úvěr, tedy váže-li smlouva použití úvěru jen na určitý účel. Naopak není významné, zda dlužník řádně splácí, podmínkou není ani vznik škody. Podvodné jednání je zde naplněno užitím prostředků za jiným účelem, než stanoví smlouva o úvěru. Naopak souhlas věřitele trestnost činu vylučuje.¹⁴²

Podle mého názoru ustanovení § 211 odst. 2 tr. zák. je příkladem přepínání trestní represe. Zde se nekriminalizuje pachatel, který neplatí vylákaný úvěr, ale pachatel, který úvěr řádně splácí, jenom jej použil na jiný než stanovený úvěr. Pokud banka není schopna si zajistit účelové čerpání úvěru jinými, mimotrestními prostředky, potom by se neměla obracet na stát, aby takové jednání, které vykazuje typově nižší stupeň společenské závažnosti, než vylákání úvěru a jeho nesplácení, kriminalizoval jako trestný čin. Domnívám se, že toto ustanovení by mělo být z trestního zákoníku vypuštěno.

Pachatelem trestného činu úvěrového podvodu podle ustanovení § 211 tr. zák. bude primárně účastník úvěrové smlouvy; pachatelem může být jak právnická, tak fyzická osoba.

¹⁴¹ Rozhodnutí publikované pod č. 38/2007-II Sb. rozh. tr.

¹⁴² ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2724, marg. č. 9.

Může jej ale spáchat i jakkoliv jiná osoba, která se účastní sjednávání úvěrové smlouvy a v souvislosti s tím uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí.

7.3. Trestný čin dotačního podvodu

Dalším a zároveň posledním speciálním typem trestného činu podvodu je dotační podvod. Podle ustanovení § 212 odst. 1 tr. zák. se dotačního podvodu dopustí ten, kdo „v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí“.

Podobně jako pojistný a úvěrový podvod má i dotační podvod dvě základní skutkové podstaty, přičemž druhá je ukotvena v ustanovení § 212 odst. 2 tr. zák., podle něž je dotačním podvodem též jednání spočívající v použití prostředků nikoliv malého rozsahu, které byly získány účelovou dotací, subvencí nebo návratnou finanční výpomocí na jiný účel, než bylo určeno. Jak je možné dovodit z uvedených ustanovení, základní skutkové podstaty úvěrového a dotačního podvodu se příliš neliší. Jediným rozdílem je v podstatě zdroj finančních prostředků, kdy podvodné jednání je v ostatních znacích obdobné.

V případě dotačního podvodu se jedná o dotace, subvence nebo návratnou finanční výpomoc. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou to právě finanční prostředky, resp. jejich původ, který se v úvěrovém a dotačním podvodu liší, je třeba uvedené pojmy blíže vysvětlit. V první řadě je třeba vymezit pojem dotace, kdy se jedná se o finanční prostředky, jež jsou poskytovány fyzickým nebo právnickým osobám, velmi často pak obcím nebo krajům, úřadům, ústavům apod.¹⁴³

Finanční prostředky se v případě dotace poskytují v konkrétní výši a na konkrétní účel, přičemž poskytovatel dotace předem zveřejní, na jaký účel a v jaké maximální výši budou dotace poskytnuty. Zároveň každý poskytovatel dotace zveřejní nebo vytvoří podmínky pro čerpání finanční dotace, přičemž jeho snahou je vynaložit finanční prostředky účelně, efektivně a hospodárně. Zároveň je v některých případech poskytnutí dotace podmíněno spoluúčastí podpořené osoby. V některých případech je možné poskytnutí i o neúčelových dotacích, kdy finanční prostředky těchto dotací mohou být použity podle uvážení příjemce dotace. Z logiky věci takové dotace nemohou být předmětem trestného činu dotačního podvodu podle ustanovení § 212 odst. 2 tr. zák. V případě účelových dotací, tedy dotací, které jsou vázány na konkrétní účel, je nutné, aby finanční prostředky byly vynaloženy na účel, který je předem

¹⁴³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., s. 2737, marg. č. 4.

smluven, v opačném případě je naplněna skutková podstata trestného činu dotačního podvodu podle ustanovení § 212 odst. 2 tr. zák.¹⁴⁴

Dalším pojmem užitým v ustanovení § 212 odst. 1 je subvence. Podle Šámala se subvencí „*obecně rozumí finanční podpora poskytovaná z veřejných prostředků. I subvence můžeme podobně jako dotace rozlišovat na účelové a neúčelové. Pojem dotace či subvence v našem právním řádu do značné míry splývá, a proto jejich rozlišení je třeba provádět na základě konkrétní právní úpravy, která se jich týká.*“¹⁴⁵

Návratnou finanční výpomocí rozumíme dle Šámala „*prostředky státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu, popř. z rozpočtu územního samosprávného celku, městské části hlavního města Prahy, svazku obcí nebo Regionální rady regionu soudržnosti (...) bezúročně právníckým nebo fyzickým osobám na stanovený účel, které je povinen jejich příjemce vrátit do státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu, anebo do rozpočtu poskytovatele ve stanovené lhůtě.*“¹⁴⁶

Dotace, subvence nebo návratná finanční výpomoc jsou poskytovány na základě žádosti, kterou příjemce vyplní, přičemž si je již v době vyplnění žádosti o dotaci, subvenci nebo návratnou finanční výpomoc vědom skutečnosti, na jaký účel jsou tyto peněžní prostředky poskytnuty. Následně orgán příslušný k vyplacení dotace vydá rozhodnutí o poskytnutí dotace, které obsahuje výši poskytnuté dotace, její účel a podmínky použití finančních prostředků. V případě, že příjemce nedodrží podmínky dotace, může orgán příslušný k vyplacení dotace dotaci opět odejmout.¹⁴⁷

Podobně jako u pojistného a úvěrového podvodu je i v případě dotačního podvodu možné setkat se s uvedením hrubě zkreslených údajů nebo nepravdivých údajů. Současně, obdobně jako v případě výše uvedených trestných činů, je součástí skutkové podstaty trestného činu dotačního podvodu též zamlčení podstatných údajů. V tomto případě se může jednat o zamlčení údajů souvisejících se způsobilostí právnícké nebo fyzické osoby získat dotaci, a to např. zamlčením skutečnosti, že byla osoba v posledních několika letech trestána, že je proti ní vedeno trestní řízení, že na stejný účel již dotaci čerpala nebo čerpá, že nedisponuje kapacitami na provedení účelu dotace apod.

Hrubě zkreslené údaje nebo přímo nepravdivé údaje pak mohou spočívat v popisu okolností nebo věcí, které jsou klíčové pro získání konkrétní dotace. V případě dotace soutěžní,

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., 2738, marg. č. 4.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., 2738, marg. č. 4.

kdy je vyhlášena výzva, která vyzve neurčitý okruh zájemců, aby podali žádosti o přidělení podpory s tím, že nejlépe vyhodnocené žádosti budou až do vyčerpání finanční alokace podpořeny, může dojít ke zkreslení nebo uvedení nepravdivých údajů ze strany žadatele tak, aby byl podpořen. Může se jednat o jakékoliv informace, které souvisejí s předmětem podpory (např. v případě finanční dotace na financování dětské skupiny může jít o zkreslení potřeby dětské skupiny v dané lokalitě, zkreslení informací týkajících se prostor, ve kterých by měla být dětská skupina umístěna, že je uzavřena nájemní smlouva na dané prostory nebo informace o osobách, které by měly o děti pečovat apod.).¹⁴⁸

Pachatelem v tomto případě může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická, přičemž se ve většině případů bude jednat o žadatele finanční dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci, příjemce dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo o osobu, která již realizovala projekt, který byl dotací, subvencí nebo návratnou finanční výpomocí financován. Obecně ale trestný čin dotačního podvodu může spáchat i „jiná osoba, například ten, kdo připravuje podklady, které je nutné podat k žádosti o dotaci a bez kterých nelze o žádosti rozhodnout, pokud je si taková osoba vědoma, že tyto podklady buďto obsahují nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, anebo jsou v nich naopak podstatné údaje zamlčeny, a tyto budou součástí žádosti o poskytnutí dotace“.¹⁴⁹

Jedná se vždy o úmyslný trestný čin, není možné se ho dopustit z nedbalosti. Současně, pokud jde o samotnou škodu a její rozsah, je třeba konstatovat, že v případě uvedení nepravdivých informací nebo informací hrubě zkreslených, případně v případě zamlčení pravdivých informací při podání žádosti o dotaci, subvenci nebo návratnou finanční výpomoc, tedy u skutkové podstaty podle ustanovení § 212 odst. 1 tr. zák., zákon nepožaduje vznik škody zapříčiněné podvodným jednáním. Naproti tomu v případě druhé skutkové podstaty, tedy skutkové podstaty podle ustanovení § 212 odst. 2 tr. zák., jejíž hlavním znakem je použití finančních prostředků poskytnutých v rámci dotace, subvence nebo návratné finanční pomoci, na jiný účel, než bylo smlouveno, je vyžadováno, aby tímto činem vznikla škoda nikoliv malého rozsahu. Nikoliv malým rozsahem rozumíme při přiměřeném užití výkladového ustájení ustanovení § 138 odst. 1 písm. b) tr. zák. částku ve výši nejméně 50 000 Kč.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Op. cit., 2740, marg. č. 5.

¹⁴⁹ KANDOVÁ, K., ČEP, D.: § 212 [Dotační podvod]. In: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. marg. 48. ISBN 978-80-7400-807-8.

8. Souběh trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákoníku s jinými trestnými činy

Souběhem trestných činů je takový případ, kdy jeden pachatel spáchá dva či více trestných činů dříve, než je pro kterýkoliv z nich odsouzen, resp. dříve, než byl za takový trestný čin odsouzen, tj. než byl za takový čin vyhlášen odsuzující rozsudek prvního stupně nebo byl obviněnému doručen trestní příkaz.¹⁵⁰ V tomto případě je pak možné rozlišit čtyři možné formy souběhu.

První možností je souběh stejnorodý, kdy pachatel jedním skutkem naplní stejnou skutkovou podstatu trestného činu vícekrát – v případě trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. je možné uvést za příklad situaci, kdy pachatel jedním činem uvede v omyl více osob, od kterých následně získá majetkový prospěch (např. posláním jednoho podvodného emailu více osobám).

Dále je možné rozlišovat vícečinný souběh stejnorodý, přičemž v tomto případě pachatel více skutky spáchá trestné činy, které mají stejnou skutkovou podstatu (pachatel spáchá během měsíce několik různých podvodů). Taktéž lze hovořit o vícečetném souběhu nestejnorodém, kdy pachatel spáchá více skutky trestné činy různých skutkových podstat.

Poslední variantou souběhu je jednočinný souběh nestejnorodý, kdy pachatel jedním skutkem spáchá více trestných činů s odlišnou skutkovou podstatou. Následující část práce se zabývá jednočinným souběhem nestejnorodým.

K jednočinnému souběhu je nutné dodat, že se jedná o souběh více trestných činů, resp. jejich skutkových podstat, které pachatel při svém konání či jednání naplnil. Jednočinný souběh je možný pouze v případech, kdy nejsou skutkové podstaty trestných činů vzájemně ve vztahu speciality.

Jednočinný souběh trestného činu podvodu je tak možný s těmi trestnými činy, které v sobě zásadně neobsahují zároveň všechny znaky skutkové podstaty obsažené ve skutkové podstatě trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., kdy při páčání uvedeného trestného činu pachatelovo jednání vykazuje i znaky jiného trestného činu. Jedná se o případy, kdy pachatel svým jednáním vedle skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. naplnil skutkovou podstatu dalších trestných činů.

¹⁵⁰ JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Op. cit., s. 348.

Vzhledem ke skutečnosti, že trestné činy pojistného podvodu podle ustanovení § 210 tr. zák., úvěrového podvodu podle ustanovení § 211 tr. zák. a dotačního podvodu dle ustanovení § 212 tr. zák. jsou speciálními druhy trestného činu podvodu, kdy základní znaky skutkové znaky u všech těchto speciálních trestných činů jsou obsaženy v jejich skutkových podstatách, je jednočinný souběh vyloučen.

8.1. Souběh s trestným činem poškození cizích práv (§ 181 tr. zák.)

Trestný čin poškození cizích práv podle ustanovení § 181 tr. zák., nazývaný též nemajetkový podvod, má shodnou objektivní stránku trestného činu s trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že

- a) uvede někoho v omyl, nebo
- b) využije něčího omylu.

Toto ustanovení chrání nemajetková práva jednotlivce i kolektivních orgánů, například státního orgánu.

Následkem tohoto trestného činu je způsobení vážné újmy na právech jiného tak, že je někdo uveden v omyl nebo pachatel využije něčího omylu. Jak je patrné z dikce skutkové podstaty trestného činu poškození cizích práv, je možné konstatovat, že se do určité míry trestnému činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. podobá, nicméně zde absentuje prvek obohacení, který je zde nahrazen vážnou újmou na právech. Kdy a zda půjde o vážnou újmu na právech, se musí určit se zřetelem ke všem okolnostem případu. Vodítkem může být publikovaná judikatura, která není ani početná ani jednoznačná.¹⁵¹

Nabízí se otázka, zda je možný jednočinný souběh obou trestných činů, tj. trestného činu podvodu a trestného činu poškození cizích práv.

Směřuje-li podvodné jednání pachatele pouze k porušení majetkových práv poškozeného, může být posouzeno pouze jako trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., resp. pokusu o něj, a nikoliv současně v jednočinném souběhu jako trestný čin poškození cizích práv podle ustanovení § 181 tr. zák.¹⁵²

Podle Nejvyššího soudu *„faktickou konzumpci trestného činu poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák. trestným činem podvodu podle § 250 tr. zák. lze připustit v případě,*

¹⁵¹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. IBSN 978-80-7502-576-0, s. 618.

¹⁵² Rozhodnutí č. 4/2015 Sb. rozh. tr.

*směřovalo-li podvodné jednání toliko k porušení či ohrožení majetkových práv poškozeného. Pokud však byla jednáním podvodného charakteru zasažena též nemajetková práva jiných osob (poškozených), není vyloučeno posoudit takové jednání i jako trestný čin poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák. za předpokladu, že jím byla způsobena vážná újma na právech. Přitom je třeba v popisu skutku vyjádřit, v čem spočívala vážná újma na právech a komu byla způsobena.*¹⁵³

Z výše uvedeného je možné dovodit, že v případě, že je poškozená osoba uvedena v omyl nebo jedná v omylu, je nutné rozlišit, k jaké škodě, resp. újmě došlo. Jednak může dojít k majetkové újmě, přičemž se jedná o trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. nebo byla poškozena pouze nemajetková práva, a v tom případě se jedná o trestný čin podle ustanovení § 181 tr. zák.

Teoreticky by bylo možné shledat, že jednočinný souběh obou trestných činů bude vyloučen z důvodu faktické konzumpce.

Nelze ale vyloučit situace, kdy jedním činem dojde k porušení nebo ohrožení majetkových práv poškozeného a zároveň i k porušení nemajetkových práv. Jako příklad lze uvést situaci, kdy jeden z pachatelů poskytl padělané doklady druhému pachateli a na základě těchto padělaných dokladů (znějící na jména konkrétních osob) vyhotovil první pachatel leasingové smlouvy a po zaplacení akontace převzal předmět těchto smluv. Vážná újma na právech spočívala v tom, že poškození (osoby, na jejichž jména byly doklady vystaveny) se ocitli v roli neplatičů a podle Nejvyššího soudu „*takové postavení má bezpochyby negativní odraz v sociálním vnímání poškozeného ze strany jeho okolí, a současně se jedná o okolnost, která v trestněprávní rovině zakládá existenci vážného zásahu do jeho nemajetkových práv.*“¹⁵⁴ Jednočinný souběh trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., činu poškození dle ustanovení § 181 nelze vyloučit, a to ani přes obdobnou objektivní stránku trestného činu, kdy klíčové kritérium je skutečnost, zda byla způsobena majetková škoda nebo jiná vážná újma na právech.

8.2. Souběh s trestným činem neoprávněného přístupu k počítačovému systému (§ 230 tr. zák.)

Ustanovení § 230 tr. zák. obsahuje dvě základní skutkové podstaty (ustanovení § 230 odst. 1, § 230 odst. 2), ke kterým se vážou tři kvalifikované skutkové podstaty.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1142/2010.

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1142/2010.

Podle ustanovení § 230 odst. 1 tr. zák. platí, že kdo překoná bezpečnostní opatření, a tím neoprávněně získá přístup k počítačovému systému nebo k jeho části, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

Podle ustanovení § 230 odst. 2 tr. zák. pak platí, že kdo zasáhne do počítačového systému nebo nosiče informací tím, že

- a) neoprávněně užije data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací,
- b) data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací neoprávněně vymaže nebo jinak zničí, poškodí, změní, potlačí, sníží jejich kvalitu nebo je učiní neupotřebitelnými,
- c) padělá nebo pozmění data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací tak, aby byla považována za pravá nebo podle nich bylo jednáno tak, jako by to byla data pravá, bez ohledu na to, zda jsou tato data přímo čitelná a srozumitelná, nebo
- d) neoprávněně vloží data do počítačového systému nebo na nosič informací nebo učiní jiný zásah do programového nebo technického vybavení počítače nebo jiného technického zařízení pro zpracování dat, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

Výše uvedené skutkové podstaty trestného činu podle ustanovení § 230 tr. zák. spočívají „pouze“ v poškození nebo jiném neoprávněném použití počítačového systému nebo databáze, nicméně se dá předpokládat, že za většinou uvedených trestných činů podle ustanovení § 230 tr. zák. může stát i vidina obohacení sebe nebo jiné osoby. Současně v okamžiku, kdy jsou tato data vymazána nebo využita za účelem uvést jinou osobu v omyl, je možné hovořit o jednočinném souběhu s trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák.

Hlavním rozdílem obou trestných činů je skutečnost, že trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 spočívá v ochraně majetku, přičemž trestný čin podle ustanovení § 230 chrání důvěrnost počítačového systému a důvěrnost dat.

K uvedenému se několikrát vyjadřoval i Nejvyšší soud, přičemž např. v roce 2010¹⁵⁵ dovodil, že „*trestný čin podle § 257a tr. zákona¹⁵⁶ není speciální vůči trestnému činu podvodu a lze ho spáchat právě v jednočinném souběhu mj. s trestným činem podvodu*“. Jedná se zpravidla o situace, kdy pachatel využije softwaru nebo programu proto, aby si neoprávněně vybral peníze nebo aby neoprávněně získal peníze od jiné osoby, přičemž zde samozřejmě – v případě jednočinného souběhu trestného činu podle ustanovení § 230 tr. zák. a ustanovení §

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 808/2010.

¹⁵⁶ V současné době trestný čin podle ustanovení § 230 tr. zák.

209 tr. zák. – musí být osoba, která je uvedena v omyl nebo jedná v omylu (např. bankovní úředník apod.).

8.3. Souběh s trestným činem padělání a pozměňování peněz (§ 233 odst. 2 tr. zák.)

Podle ustanovení § 233 odst. 1 tr. zák. spočívá skutková podstata trestného činu padělání a pozměnění peněz v tom, že pachatel buď sobě nebo někomu jinému opatří nebo přechovává buď padělané nebo pozměněné peníze. Naplnit uvedenou skutkovou podstatu ovšem může i pachatel, který prvky, které mají sloužit k ochraně peněz proti padělání, jinému opatří nebo přechovává. Další skutková podstata padělání a pozměnění peněz je zakotvena v ustanovení § 233 odst. 2 tr. zák., která je pro jednočinný souběh s trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. zásadní. Spočívá v tom, že pachatel „*padělá nebo pozmění peníze v úmyslu udat je jako pravé nebo platné anebo jako peníze vyšší hodnoty, nebo... padělané nebo pozměněné peníze udá jako pravé nebo platné anebo jako peníze vyšší hodnoty*“.

Již skutková podstata trestného činu podle ustanovení § 233 odst. 2 tr. zák. naznačuje určité možné spojení s trestným činem podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. Především tak zřejmě půjde o situace, kdy pachatel bude předstírat, že dává jinému pravé peníze, zatímco bude vědět, že tyto peníze jsou padělaná a úmyslně uvede poškozeného v omyl.

V souvislosti s výše uvedeným je možné uvést příklad, který řešil Nejvyšší soud. Jednalo o pachatele, který se měl dopustit jednočinného souběhu trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. a trestného činu padělání a pozměnění peněz podle ustanovení § 233 odst. 2 věta druhá tr. zák., kdy v restauraci zaplatil bankovkou v nominální hodnotě 5000 Kč, přičemž na této bankovce bylo napsáno „*Tato bankovka je imitace*“. Pachatel chtěl tuto bankovku u obsluhy rozměnit, přičemž utekl ještě před tím, než si obsluha všimla, že se jedná o imitaci. Pachatel byl krajským soudem shledán vinným trestnými činy podvodu, padělání a pozměňování peněz a trestným činem krádeže. Proti tomu se pachatel bránil tím, že „*sice udal obsluze baru falešnou bankovku, ovšem šlo jen o reklamní výstřížek z novin s označením, že se jedná o imitaci bankovky, která rozhodně nebyla schopna plnit funkci oběživa. Skutečnost, že šlo o velmi nezdařilý padělek, vyplývá z výpovědi svědkyně M. K. i z vyjádření České národní banky. Pokud pachatel pouze předstírá, že předává pravé peníze prostřednictvím takových výstřížků napodobenin z časopisů, které neplní a ani nemohou plnit funkci oběživa, nemohl naplnit skutkovou podstatu zločinu padělání a pozměnění peněz podle § 233 odst. 2 alinea*

*druhá tr. zákoníku a takové jednání je nutné kvalifikovat jen jako zločin podvodu.*¹⁵⁷ Nejvyšší soud se s takovou argumentací neztotožnil, přičemž dovodil, že je samozřejmě nutné rozlišovat případy, kdy se jedná o podvod v tom smyslu, že například mezi skutečné bankovky je přidán jen barevný papír nebo jinak obarvený kus papíru, který by za normálních okolností nemohl být považován za platidlo, kdy v takovém případě by nemohla být naplněna skutková podstata trestného činu padělání a pozměňování peněz podle ustanovení § 233 odst. 2 tr. zák. a pachatel by se takovým jednáním dopustil pouze trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. Vždy je nutné přihlídnout ke všem okolnostem daného případu a v okamžiku, kdy pachatel využije například vytíženosti obsluhy, která nemůže zkoumat bankovku – na které je drobnými písmeny napsáno, že se jedná o imitaci – již nejde pouze o trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák., ale o souběh tohoto trestného činu s trestným činem padělání a pozměňování peněz podle ustanovení § 233 odst. 2 tr. zák. Je vhodné zmínit, že z pohledu platného práva by se vzhledem ke zvýšení minimální výše škody pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu nejednalo o trestný čin podvodu dle ustanovení § 209 tr. zák. Obdobně jednočinný souběh může nastat v případě padělání a pozměňování známek podle ustanovení § 246 tr. zák.

9. Komparace se zahraniční právní úpravou

9.1. Slovenská republika

Základním slovenským trestním právním pramenem je primárně zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ze dne 20. května 2005, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2006 (dále jen „**Trestný zákon**“). Do přijetí Trestného zákona byl na území Slovenska platný a účinný zákon č. 140/1961 Zb., trestný zákon, tedy zákon přijatý v období Československa a jedná se tedy o zákon identický se zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, platný a účinný na území České republiky až do přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (samozřejmě vyjma novel těchto zákonů přijatých po rozdělení Československa již samostatnými státy). Podvodu se podle ustanovení § 250 zákona č. 140/1961 Zb., trestný zákon dopustil ten „*kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu, alebo využije niečí omyl*“.

Stejně jako v české právní úpravě bylo vyžadováno způsobení určité výše škody a obohacení pachatele nebo jiné osoby.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1432/2015.

¹⁵⁸ ŠAMKO, P.: Trestný čin podvodu: Komentár s judikaturou. Bratislava: IURA EDITION, 2012. ISBN 978-80-8078-553-6, s. 12.

Slovenský zákonodárce se při přijetí nového Trestného zákona vydal jinou cestou než zákonodárce český, kdy vedle obecného trestného činu podvodu (podle ustanovení § 221 Trestného zákona) vytyčil skutkové podstaty dalším pěti podvodným trestným činům, konkrétně se jedná o úverový podvod (ustanovení § 222 Trestného zákona), poist'ovací podvod (ustanovení § 223 Trestného zákona), kapitálový podvod (ustanovení § 224 Trestného zákona), subvenční podvod (ustanovení § 225 Trestného zákona) a podvodný úpadok (ustanovení § 227 Trestného zákona). Všechny tyto trestné činy jsou obsaženy v hlavě čtvrté „*Trestné činy proti majetku*“, systematika zařazení těchto trestných činů je podobná české právní úpravě v trestním zákoníku, kdy jsou trestné činy podvodu ukotveny v jedné hlavě spolu s trestnými činy jako jsou trestný čin krádeže, neoprávněné užití cizí věci, neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru apod. Lze se domnívat, že takové zařazení je logické s ohledem na společný zákonný základ v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Obecného trestného činu podvodu podle ustanovení § 221 Trestného zákona se dopustí ten „*Kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu.*“ Na první pohled je zřejmé, že i přes výraznou podobnost ve slovenské základní skutkové podstatě oproti české úpravě v ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. absentuje objektivní stránka trestného činu ve formě zamlčení podstatných skutečností. Odlišné jsou též kvalifikované skutkové podstaty obecného trestného činu podvodu podle českého a slovenského práva. Jak ale vysvětluje Šamko, „*uvedenie iného do omylu spočíva nejen v aktivním jednání*“ ale pachatel jej též je může spáchat tak, že „*zatajuje pravdivé skutočnosti*“.¹⁵⁹ Na základě právního výkladu slovenského ustanovení § 221 odst. 1 Trestného zákona lze tedy dojít k závěru, že oba dva trestné činy se budou s ohledem na objektivní stránku trestného činu aplikovat obdobně. Stejně jako v českém právu, i v právu slovenském je nutné od trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 221 Trestného zákona odlišovat neschopnost dodržovat smluvní závazek, kdy Záhora zmiňuje, že v opačném případě by šlo o porušení čl. 17 odst. 2 Ústavy Slovenské republiky.¹⁶⁰

Druhým rozdílem mezi českým a slovenským trestným činem podvodu je výše minimálně způsobené škody pro naplnění základní skutkové podstaty trestného činu. Jak vyplývá z výkladového ustanovení § 126 odst. 1 Trestného zákona, malou škodou se rozumí

¹⁵⁹ ŠAMKO, P.: Trestný čin podvodu: Komentár s judikaturou. Bratislava: IURA EDITION, 2012. ISBN 978-80-8078-553-6. s. 12.

¹⁶⁰ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel, 1. vydanie, Praha: C. H. Beck. ISBN 978-7400-394-3. s. 524.

částka převyšující 266 euro, což činí v přepočtu částku ve výši 6 747 Kč¹⁶¹. Jedná se tedy o výši škody přibližující se v rámci české právní úpravy spíše hranici platné před přijetím novely č. 333/2020 Sb., tedy částce 5 000 Kč. Kvalifikované skutkové podstaty slovenského „obecného“ podvodu se odlišují též, ale tato práce se jimi nebude do detailu zabývat.

Prvním ze speciálních slovenských trestných činů upravující podvodné jednání je úverový podvod podle ustanovení § 222 Trestného zákoníku, podle kterého spáchá trestný čin podvodu ten, „*Kto vyláka od iného úver alebo zabezpečenie úveru tým, že ho uvedie do omylu v otázke splnenia podmienok na poskytnutie úveru alebo na splácanie úveru, a tak mu spôsobí malú škodu.*“ Zde spatřujeme odlišnost od české právní úpravy úvěrového podvodu obsažené v ustanovení § 211 tr. zák., jelikož česká právní úprava nevyžaduje žádnou minimální výši škody, způsobení jakékoliv škody není součástí základní skutkové podstaty. Tato skutečnost může být problematická pro posuzování naplnění znaku společenské škodlivosti v souladu s principem subsidiarity trestní represe, čímž může být ohrožena právní jistota osob. Je ke zvážení, zda by nemohla být „slovenská cesta“ v tomto směru inspirací pro českého zákonodárce: Této problematice se hlouběji věnuji v rámci kapitoly věnující se návrhům *de lege ferenda* dále v této v práci.

K obdobnému závěru lze dojít i při komparaci trestného činu poist'ovacího podvodu dle ustanovení § 223 Trestného zákona a pojistného podvodu podle ustanovení § 210 tr. zák., jelikož slovenský právní řád na rozdíl od toho českého podmiňuje trestnost způsobením malé škody, což lze teoreticky vyhodnotit coby vhodnější úpravu z hlediska právní jistoty a jednodušší aplikace daného ustanovení soudy.

Je možné polemizovat i nad vhodností inkorporace speciální základní skutkové podstaty trestného činu podvodu podobné kapitálovému podvodu podle ustanovení § 224 Trestného zákona, kterou slovenský zákonodárce vymezil takto: „*Kto v súvislosti s ponukou, predajom alebo rozširovaním cenných papierov alebo iných listín, ktoré sľubujú účasť na majetkových výnosoch podniku, alebo kto v súvislosti s ponukou zvýšiť výnosy takého investovania v prospektoch alebo v iných propagačných materiáloch alebo prehľadoch týkajúcich sa majetkových pomerov alebo výnosov podniku vo vzťahu k väčšiemu počtu osôb uvádza nepravdivé údaje alebo nereálne údaje o výnosoch investovania alebo o majetkových pomeroch podniku, do ktorého sa má investovať, alebo kto nevýhody takého investovania zamlčí.*“ Pro posouzení nutnosti takového trestného činu by bylo nezbytné detailněji vyhodnotit četnost

¹⁶¹ Spočítáno dle kurzu devizového trhu zveřejněného Českou národní bankou ke dni 26.2.2024 viz <https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/>.

takových trestných činů v rámci české justice. Podobně by tomu bylo i u trestného činu podvodného úpadku dle ustanovení § 227 Trestného zákona. Subvenční podvod ve smyslu ustanovení § 225 Trestného zákona lze do určité míry přiřadit k českému dotačnímu podvodu dle ustanovení § 212 Trestného zákona.

Ze shora uvedeného vyplývá, že slovenský právní řád obsahuje širší katalog speciálních základních skutkových podstat trestných činů upravujících podvodné jednání včetně stanovení minimální výše škody u úvěrového a pojistného podvodu, kdy lze mít za to, že takováto právní může být vhodnější z důvodu vyšší právní jistoty a snížení významu judikатурních rozhodnutí soudů.

Obecně lze na základě komparace české a slovenské právní úpravy stran trestného činu podvodu shrnout, že slovenská právní úprava poskytuje ucelenější právní úpravu podvodného jednání, kdy definuje více základních skutkových podstat a poskytuje tak komplexnější výčet trestně relevantních jednání a vykazuje tak vyšší míru právní jistoty.

9.2. Německo

Základním pramenem německého trestního práva je trestní zákoník Spolkové republiky Německo (Strafgesetzbuch, dále jen „StGB“), který se skládá, obdobně jako český trestní zákoník, z části obecné a části zvláštní. Ve zvláštní části jsou definovány jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, přičemž trestný čin podvodu neboli „*der Betrug*“ je zařazen do 22. oddílu zvláštní části nazvané „*Betrug und Untreue*“ (podvod a zpronevření) ustanovení § 263 – 266b StGB.¹⁶²

Jak je patrné z výše uvedeného, systematika trestných činů podle StGB je trochu jiná než podle našeho trestního zákoníku.

V první řadě je tedy možné oba trestné činy komparovat nejprve z hlediska jejich zařazení do zvláštní části trestního zákona. Zatímco česká právní úprava řadí podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod a dotační podvod do hlavy V., ve které jsou sdruženy trestné činy proti majetku, německá právní úprava vymezuje pro podvod a zpronevěru zvláštní část, resp. zvláštní oddíl (podvod a zpronevření), konkrétně v ustanovení § 263–266b StGB. Takové oddělení lze dovolit ze skutečnosti, že německý zákonodárce se rozhodl pro širší rozdělení jednotlivých trestných činů, které rozdělil do 30 oddílů zvláštní části StGB oproti třinácti hlavám zvláštní části českého trestního zákoníku.

¹⁶² StGB. Dostupné z WWW: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> [zobrazeno dne 26.2.2024].

Pokud jde o podvod podle německé úpravy, jeho základní skutková podstata je definovaná v ustanovení § 263 odst. 1 StGB. Podle uvedeného ustanovení „*kdo v úmyslu opatřit sobě nebo třetímu protiprávní majetkový prospěch poškodí majetek jiného tím, že předstíráním nepravdivých anebo překroucením nebo zatajením pravdivých okolností vyvolá nebo udržuje omyl, trestá se trestem odnětí svobody až na pět let nebo peněžitým trestem*“.¹⁶³ Primárně je možné říci, že německý i český trestný čin podvodu jsou trestnými činy úmyslnými, k čemuž lze dospět ze znění z první věty ustanovení § 263 odst. 1 StGB.

Přestože je systematika StGB jiná než v případě českého trestního zákoníku, z dikce ustanovení § 263 odst. 1 StGB je možné dovodit, že hlavním předmětem ochrany v případě podvodu je majetek jiného. Ochrana majetku osoby odlišné od pachatele tak, že pachatel uvede tuto osobu v omyl, je obdobná jak v české, tak v německé právní úpravě.

Mimo odlišné zařazení do systematiky zvláštní části trestních kodexů, je možné německou a českou právní úpravu srovnávat z hlediska pohnutky pachatele ke spáchání trestného činu. Pohnutkou v obou případech je majetkový prospěch, který je v české právní úpravě popsán jako „*obohaceni*“. Do určité míry lze obohacení a majetkový prospěch vnímat jako synonyma, a tedy pohnutka pachatele ke spáchání trestného činu podvodu je v českém i německém pojetí tohoto trestného činu obdobná. Hlavní pohnutkou k páčání o trestného činu podvodu je v obou právních řádech majetkový prospěch, a to získaný buď pro svoji osobu, nebo pro jiného, kdy není rozhodné, zda pachatel, který trestný čin podvodu páchá, sleduje cíl obohacení sebe nebo obohacení třetí osoby. V obou případech může být obohacená osoba pachatel sám, ale může jí být i osoba odlišná od pachatele.

Poškození majetku neboli snížení jeho hodnoty, je dalším znakem, který je v českém i německém trestním právu shodný, byť pojmoví je odlišné. Nelze než konstatovat, že, ať už se jedná o českou nebo německou právní úpravu, nemusí způsobená výše škody odpovídat přesně míře obohacení pachatele nebo třetí osoby. Právní úpravy se ale liší minimální výší způsobené škody požadované podle základní skutkové podstaty. Zatímco ustanovení § 263 odst. 1 StGB mluví obecně o poškození majetku jiného, v české právní úpravě pachatel „*způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou*“, pro naplnění základní skutkové podstaty je tedy nutné naplnit podmínku způsobení minimální výše škody ve výši 10 000 Kč. Nabízí se otázka, zda je skutková podstata trestného činu podvodu ve smyslu ustanovení § 263 odst. 1 StGB naplněna

¹⁶³ KRUK, J.: § 263 [Podvod]. In: KRUK, Jiří. Trestní zákoník Spolkové Republiky Německo, stav 01. 01. 2014. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

bez ohledu na způsobenou škodu. Na tuto otázku nalezneme odpověď v ustanovení § 263 odst. 4 StGB, které uvádí, že „*ustanovení § 243 odst. 2 stejně jako ustanovení §§ 247 a 248a platí odpovídaje*“.¹⁶⁴ Podle ustanovení § 248a StGB „*krádež a zpronevěra věcí nepatrné hodnoty se v případech § 242 a § 246 stíhají pouze na návrh, ledaže by úřad povoláný k trestnímu stíhání považoval z důvodu zvláštního veřejného zájmu na trestním stíhání úřední zákrok za žádoucí*“. Z toho vyplývá, že v případě věcí nepatrné hodnoty se trestný čin podvodu bude stíhat pouze na návrh nebo v případě, že se jedná o věc zvláštního zájmu a trestní stíhání je z důvodů stanovených v ustanovení § 248a StGB žádoucí.

Otázkou na tomto místě relevantní je taktéž, jak je stanovena „*nepatrná hodnota věcí*“ podle německé právní úpravy. V této souvislosti je možné zmínit rozsudek Falckého vrchního zemského soudu ve Zweibrückenu, který hranici nepatrné hodnoty stanovil na 50 euro.¹⁶⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o rozhodnutí z roku 2000, je možné polemizovat nad tím, zda by nebylo vhodné, právě i vzhledem k současné ekonomické situaci, tuto hranici opětovně vyhodnotit dle aktuálních ekonomických podmínek.

Dalším velmi důležitým znakem skutkové podstaty je způsob, jakým je trestný čin podvodu spáchán, tedy objektivní stránka trestného činu. Podle německé právní úpravy je trestný čin podvodu podle ustanovení § 263 odst. 1 StGB spáchán „*předstíráním nepravdivých nebo překroucením nebo zatajením pravdivých okolností*“, které ve svém důsledku způsobí, že je osoba, vůči níž chování směřuje, uvedena v omyl nebo je v omylu udržována. Česká právní úprava v případě trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. hovoří o „*uvedení v omyl, využití něčího omylu nebo zamlčení podstatné skutečnosti*“, což lze přirovnat k německému „*předstíráním nepravdivých anebo překroucením nebo zatajením pravdivých okolností vyvolá nebo udržuje omyl*“, nicméně u trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. absentuje „*udržování v omylu*“. Znění blížící se německému se v českém trestním právu vyskytuje pouze u pojistného podvodu podle ustanovení § 210 tr. zák., které obsahuje „*udržování stavu vyvolaným pojistnou událostí*“.

Jak je možné vyvodit z výše uvedeného, podstatné náležitosti trestného činu podvodu v české a německé právní úpravě se příliš nediferencují. Česká právní úprava více akcentuje uvedení v omyl nebo udržování v omylu, zatímco německá právní úprava upravuje též

¹⁶⁴ KRUK, J.: § 263 [Podvod]. In: KRUK, Jiří. Trestní zákoník Spolkové Republiky Německo, stav 01. 01. 2014. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

¹⁶⁵ BGH 4 StR 234/95 - Beschluss vom 26. Juli 1995 (OLG Zweibrücken). Dostupné z WWW: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/95/4-234-95.php>. [zobrazeno dne 23.2.2024]

předstírání nepravdivých nebo překroucení nebo zatajení pravdivých skutečností. V této souvislosti je možné vidět určitou souvislost s českými trestnými činy pojistného, úvěrového nebo dotačního podvodu.

Jak v českém, tak v německém trestním zákoníku má podvod velmi blízko k trestnému činu krádeže, jehož podstatou je také obohacení, resp. majetkový prospěch, nicméně prostředky, které k takovému obohacení vedou, jsou odlišné, než je tomu u trestného činu podvodu. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že hranice mezi krádeží a podvodem může být v některých případech velmi tenká. Na to poukázala i německá judikatura, která například dovodila, že pachatelé, kteří procházejí pokladnou v supermarketu a v košíku nebo nákupním vozíku mají schované zboží, dopouští se trestného činu krádeže, nikoliv podvodu. Nicméně na skutečnost, že se jedná o krádež, nikoliv o podvod, musel poukázat až Spolkový soudní dvůr, jelikož soudy nižších stupňů považovaly jednání, kdy pachatel ukryl a následně přes pokladnu pronesl zboží v supermarketu, za podvod.¹⁶⁶

Hlavní rozdíl mezi německou a českou právní úpravou lze spatřovat ve skutečnosti aktivního přístupu poškozeného při nedosažení určité výše způsobené škody, u kterých poškozený rozhoduje, zda bude zahájeno trestní stíhání – jedná se o tzv. návrhové delikty. Česká trestněprocesní právní úprava tzv. návrhové delikty nezná.

Zároveň je třeba zdůraznit, že německá právní úprava, obsahuje více specializovaných skutkových podstat, než je tomu u české právní úpravy, kdy StGB upravuje např. počítačový podvod (ustanovení § 263a StGB), který spočívá v tom, že „*v úmyslu sobě nebo jinému opatřit protiprávní majetkový prospěch poškodí majetek jiného tím, že ovlivní výsledek počítačového postupu zpracování dat nesprávnou úpravou programu, použitím nesprávných nebo neúplných dat, neoprávněným použitím dat nebo jiným neoprávněným působením na průběh*“. Dále obsahuje StGB subvenční podvod (ustanovení § 264 StGB), podvod s kapitálovou investicí (ustanovení § 264a StGB), zneužití pojištění (ustanovení § 265 StGB), vylákání plnění (ustanovení § 265a StGB) a úvěrový podvod (ustanovení § 265 StGB).

Z výše uvedených speciálních trestných činů podvodu je možné vzít inspiraci pro českou legislativu, kdy například vymezení počítačového podvodu (ustanovení § 263a StGB), který by obsahoval znaky jako je majetková škoda a uvedení v omyl za pomoci počítačového systému nebo programu lze s ohledem na aktuálně stále čtenější využití počítačových systémů považovat za vhodné a v jistém ohledu možná i za nezbytné.

¹⁶⁶ BGH 4 StR 234/95 - Beschluss vom 26. Juli 1995 (OLG Zweibrücken). Dostupné z WWW: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/95/4-234-95.php>. [zobrazeno dne 23.2.2024].

10. Návrhy *de lege ferenda*

Jak jsem již uvedla v úvodu této práce, majetková kriminalita představuje nejčastěji se vyskytující druh kriminality ve struktuře celkové kriminality v České republice.

Součástí majetkové kriminality jsou typické majetkové trestné činy uvedené v páté hlavě zvláštní části trestního zákoníku. Mezi tyto majetkové trestné činy náleží především tři obohacovací typy trestných činů, a to krádež (ustanovení § 205 tr. zák.), zpronevěra (ustanovení § 206 tr. zák.) a podvod (ustanovení § 209 tr. zák.) a samostatné obměny základního trestného činu podvodu, tj. pojistný podvod (ustanovení § 210 tr. zák.), úvěrový podvod (ustanovení § 120 tr. zák.) a dotační podvod (ustanovení § 211 tr. zák.).

Trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. je s ohledem na skutečnost, že je jeho dikce dlouhodobě neměnná a judikatura poměrně stabilní, relativně kvalitně legislativně upraven. V rámci celkové právní analýzy trestného činu podvodu vyvstaly otázky, kterým bude přesto žádoucí věnovat náležitou legislativní pozornost *de lege ferenda*.

a) První oblastí je kybernetická kriminalita, její úprava v trestním kodexu a podmínky jejího odhalování, vyšetřování a rozhodování o ní v rámci trestního řízení. Dnes ještě žijeme na sklonku „*doby analogové*“. Velmi rychle se k nám blíží doba kybernetická (digitální) se všemi problémy, které přinese.

Jedním z problémů, které digitální doba přinese ještě ve větší míře než dosud, jsou podvodná jednání páchaná v kyberprostoru.

Stále častějším jevem, se kterým se potkává česká justice, jsou podvody páchané prostřednictvím internetu v rámci kyberprostoru. Narůst tzv. kybernetické kriminality je vskutku velmi významný, vždyť jen mezi roky 2021 a 2022 došlo k nárůstu počtu trestných činů spáchaných prostřednictvím kyberprostoru o 95 %, a kybernetické trestné činy za rok 2022 tvořily celkem 10 % registrované trestné činnosti. Mezi nejčastěji páchanými trestnými činy byly právě trestné činy podvodu, které mají mnoho podob.¹⁶⁷ Jedná se například o inzertní podvody (převážně tzv. reverzní podvody), kdy pachatel předstírá zájem o koupi zboží s nabídkou obstarání dopravy, kdy následně zašle poškozenému fiktivní webové stránky dopravce, kde poškozený vyplní přihlašovací údaje do internetového bankovníctví případně údaje k platební kartě. Pachatel pak takto získané informace zneužije ke svému obohacení.

¹⁶⁷ STAŇKOVÁ, P.: Vyšetřování kybernetické kriminality a její budoucí předpokládaný vývoj. *Revue pro právo a technologie*, 2023, č. 28, s. 31-60.

Velký rozmach lze sledovat u tzv. phishingu, jímž označujeme podvodnou techniku, kterou pachatelé získávají citlivé uživatelské údaje, bezpečnostní hesla, případně sítě mobilních operátorů. Typicky se jedná o zasílání podvodných e-mailů, které se vydávají za pravé a žádají poškozeného o navštívení odkazu uvedeného v takovém e-mailu, kde jsou následně vyzváni k zadání přihlašovacích údajů z důvodu bezpečnostního ohrožení. Vedle e-mailů, které vzhledově a obsahově napodobují vzhled např. stránek banky, je stejným způsobem i vzhled podvodných webových stránek navržen tak, aby poškozený nepojal žádné podezření při zadávání svých bezpečnostních údajů. Vedle phishingu lze hovořit též o tzv. vishingu a smishingu. Jedná se o obdobné jednání jako u phishingu, kdy v případě vishingu získává pachatel citlivé údaje prostřednictvím telefonických hovorů (pachatel se zpravidla vydává např. za zaměstnance banky) a v případě smishingu se jedná o zasílání podvodných sms zpráv (např. dárcovské sms).¹⁶⁸

Za problematické lze považovat, že trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. podmiňuje svoji trestnost způsobením minimální výše škody, kdy ta vznikne zpravidla až v důsledku užití takto získaných údajů a nemusí nutně dosahovat výše 10 000 Kč. Podle mého názoru vzhledem k četnosti a rozsahu „kyberpodvodů“, kdy lze očekávat stále propracovanější způsoby této kriminality, bude naléhavě žádoucí takovéto trestné činy zákonně ukotvit jako speciální základní skutkovou podstatu.

Význam kybernetické kriminality lze shledat i s ohledem na digitalizaci statní správy, kdy lze předpokládat stále propracovanější způsoby kybernetických podvodů, kterými budou pachatelé zneužívat osobní údaje osob. Příkladem si lze představit situaci, kdy pachatelé podvodně získají osobní údaje širšího okruhu osob a následně s nimi naloží trestně právním jednáním. Nelze jinak než konstatovat, že otázka trestněprávní úpravy podvodného jednání v kyberprostoru je stál více aktuální a stojí jako významný úkol před českou trestní legislativou.

b) Dalším významným úkolem je rozhodnutí, zda zachovat současnou koncepci právní úpravy, tj. zachovat obecnou skutkovou podstatu podvodu a tři specifické skutkové podstaty podvodů na určitých úsecích společenského života. K podvodným jednáním dochází na různých úsecích, v různých oblastech společenské praxe, od fakturačních podvodů, přes vylákání léků v lékárně, reklamačních podvodů, manipulování s „černými“ dušemi v pracovních agenturách až po podvodná získání šlechtických titulů a vysokoškolských

¹⁶⁸ DVORÁK, M.: Phishing, pharming a jejich trestněprávní postih. Trestněprávní revue, 2018. č. 4, s. 84-89

diplomů. Právní úprava, která by pro každý podvodný typ vytvořila samostatnou skutkovou podstatu, by směřovala k nežádoucí kazuičnosti a fragmentarizaci. Ponechání obecné skutkové podstaty podvodu by zase vyžadovalo reagovat na některé společensky závažnější případy podvodných jednání stanovením okolností zvláště přitěžujících ve kvalifikovaných skutkových podstatách. Taková obecná právní úprava podvodu by si také vyžadovala silnější vliv soudní judikatury při usměrňování rozhodovací praxe soudů.

c) Dalším návrhem *de lege ferenda* je námět na zpřesnění výkladu právní úpravy při specifikaci subjektu, který může být uveden v omyl v případě trestného činu podvodu.

Zatímco skutečnost, že subjektem omylu trestného činu může být jak fyzická, tak právnická osoba, je postavena na jisto, ohledně některých dalších subjektů s ohledem na absenci zákonné definice situace už tak jasná není. Tento názor podporuje i skutečnost, že judikatura specifikující možné subjekty omylu ve smyslu trestného činu podvodu se postupně vyvíjela; přitom určení subjektu omylu je klíčové z hlediska případné trestní odpovědnosti pachatele.

Starší judikatura dovozovala, že soud v občanskoprávním řízení není možné uvést v omyl. Podle Nejvyššího soudu: „*Naplnění zákonného znaku skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. spočívajícího v „vedení někoho v omyl“ nelze spatřovat v tom, že obviněný podal k soudu žalobu, která obsahuje vědomě nepravdivá tvrzení, popřípadě, že podal návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, který se opírá o padělanou směnku. Soud rozhodující v občanskoprávním řízení o takových podáních totiž nelze pokládat za subjekt, který by mohl být tímto způsobem uváděn v omyl.*“¹⁶⁹ V případě opačného výkladu, tedy připuštění, že je možné soud uvést v omyl, by docházelo k situacím, že v případě, že by účastník civilního sporného řízení neunesl břemeno tvrzení, jeho skutek by mohl být kvalifikován jako trestný čin podvodu podle ustanovení § 209 tr. zák. což samozřejmě není akceptovatelné.

Z výše uvedeného by se dalo předpokládat, že soud není možné uvést v omyl obecně, nicméně Nejvyšší soud v roce 2011 modifikoval svůj předchozí právní názor tak, že „*zákonný znak trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zákoníku (resp. podle § 250 odst. 1 tr. zák.) spočívající v „vedení jiného v omyl“ nebo ve „využití omylu jiného“ může naplnit i pachatel, který v řízení o dědictví úmyslně uvede nepravdivé údaje o tom, že je dědicem, nebo o výši svého dědického nároku, a to s cílem obohatit se z majetku zůstavitele ke škodě jiného (skutečného) dědice.*“¹⁷⁰ Připustil tedy, že v určitých případech subjektem uvedení v omyl ve smyslu

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

¹⁷⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. Tpjn 305/2010.

treštného činu podvodu může být i soud, kdy dle mého názoru může být takto stanovený okruh subjektů teoreticky v rozporu s principem právní jistoty.

Judikatura taktěž připustila, že je možné uvést v omyl správní úřad, přičemž podle Nejvyššího soudu „*důležitým aspektem k určení, zda onu instituci lze uvést v omyl, je skutečnost, zda je v předmětném řízení „protistrana“, jež ví, jaký je skutečný stav věci – např. žalovaný v civilním majetkovém sporu věděl, jaké dělal majetkové dispozice – a nemůže tak být uveden žalobcem v omyl*“.¹⁷¹ Uvedení v omyl tedy přichází v úvahu například v řízení o vkladu majetkového práva k nemovitosti do veřejného rejstříku nebo v případě řízení před rejstříkovým soudem. Nicméně je zde určitý rozdíl, protože v případě správního orgánu (katastrálního úřadu) soud konstatoval, že je možné jej uvést v omyl, zatímco v případě rejstříkového soudu se jedná o určité prolomení zásady stanovené judikaturou, tedy že není možné soud uvést v omyl.

K tomu se v roce 2018 vyjádřil Nejvyšší soud, když konstatoval, že stanovisko, „*podle něhož je možno omezovat okruh osob, které je lze uvést v omyl, nemá v zákoně žádnou oporu. Omezení subjektů uváděných pachatelem podvodu v omyl je ve zjevném rozporu s metodou jazykového výkladu a s jeho pravidly morfologickými, sémantickými, syntaktickými i gramatickými*“.¹⁷² Tedy Nejvyšší soud se do určité míry odklonil od původního stanoviska, že soud je subjektem, který není možné uvést v omyl, když dovodil, že ani z hlediska historického, ani z hlediska gramatického výkladu ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. není možné tuto skutečnost dovést. Na druhou stranu v případě, že dojde k odklonu od výše uvedené premisy, která dovozuje soud jako subjekt, který není možné uvést v omyl, stále zde zůstává problematika civilního řízení, kde je soud často odkázán na vyjádření účastníků, kteří mohou soud klamat, což má za následek nesprávně zjištěný skutkový stav a případný majetkový prospěch účastníka řízení, který záměrně uvedl nepravdivé informace.

Přestože se Nejvyšší soud neztotožnil s předchozím názorem, že neunesení důkazního břemene by v některých případech mohlo vést k tomu, že by jednání této strany bylo kvalifikováno jako treštný čin podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák., je otázkou, jak se bude vyvíjet další judikatura Nejvyššího soudu. Současné i proto, že Nejvyšší soud vyslovil názor, že není možné ani vhodné zužovat okruh osob, které mohou být uvedeny v omyl, je třeba zvážit, zda neponechat civilněprávní řízení před soudem jako jediný případ, kdy soud není možné uvést v omyl. Tak by bylo možné se vyhnout problematickému posuzování klamavého

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 4 Tdo 968/2016.

¹⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. 5 Tdo 533/2018.

jednání účastníka v civilněprávním řízení, přičemž by ale nebyla dotčena skutečnost, že ostatní soudy (případně soudce) a úřady uvést v omyl možné je.

d) V českém trestním právu absentuje výklad pojmu „škoda“. V ustanovení § 137 tr. zák. je pouze vykládací pravidlo o tom, jak se stanovuje výše škody. V ustanovení § 138 tr. zák. je potom peněžité vyjádření rozsahu škody, která je v trestním zákoníku vyjádřena obecnými hodnotícími pojmy.

To je rozdíl od slovenské právní úpravy, kdy ve slovenském trestním zákoně (ustanovení § 124 zákona č. 300/2005 Z. z.) je takové vymezení pojmu škoda obsaženo. Za škodu se považuje podle slovenského trestního zákona:

1. újma na majetku,
2. reálný úbytek na majetku nebo právech poškozeného, nebo
3. škoda na věci nebo na právech,
4. škodou se rozumí také újma na zisku (ušlý zisk), který by jinak poškozený mohl důvodně dosáhnout.

Mám za to, že český zákonodárce by se mohl do budoucna inspirovat slovenskou právní úpravou a obsahově podobné ustanovení by mohl do českého trestního zákoníku zakotvit, zejména pokud v českém trestním zákoníku žádné obdobné ustanovení není.

e) Základní skutková podstata trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 odst. 1 tr. zák. požaduje, aby pachatel způsobil na cizím majetku „škodu nikoli nepatrnou“. Kvalifikované skutkové podstaty podvodu vyžadují způsobení „větší škody“ (ustanovení § 209 odst. 3 tr. zák.), „značné škody“ (ustanovení § 209 odst. 4 písm. d) tr. zák.) a nakonec „škody velkého rozsahu“ (ustanovení § 209 odst. 5 písm. a) tr. zák.). V partii o škodě jako znaku skutkové podstaty jsem přesvědčivě ukázala, jaký význam má přesné určení výše škody v peněžité formě u jednotlivých obecných hodnotících pojmů. Pokud zákonodárce tyto obecné hodnotící pojmy nechává ladem, průběžně je neaktualizuje s ohledem na sociálně-ekonomickou situaci, dochází potom k postupnému zostřování trestní represe, což je ostatně v rozporu s proklamovanou zásadou subsidiarity trestní represe (ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák.). Této otázce je třeba věnovat soustavnou pozornost. Znamená to soustavně sledovat společenská a ekonomická hlediska hranic výše škody, která se pochopitelně mění v čase s ohledem na vývoj hospodářství. Zákonodárce by měl periodicky za určité období s ohledem na ekonomická

kritéria přizpůsobovat peněžité vyjádření obecných hodnotících pojmů ekonomické a sociální realitě.

Závěr

Přestože podvodné jednání bylo ve starověkém Římě zprvu chápáno jako legitimní jednání v případě uzavírání smluv, postupně se začala poskytovat ochrana nezletilcům, kteří se stali oběťmi podvodného jednání. Postupem doby, především v souvislosti s tím, jak se na konce starověku a na počátku středověku začalo rozšiřovat křesťanství v Evropě, se na podvod hledělo jako na hřích. Tato skutečnost se pak začala objevovat i ve středověkých zákonících, přičemž jako příklad je možné uvést Pavla Kristiana z Koldína, který v Právech městských království českého vymezuje *crimen falsi* jako trestný čin, a dokonce v některých případech uvádí i tresty (peněžití apod.), které se za takové jednání ukládají.

O podvodu jako o trestném činu je možné hovořit v souvislosti s kodifikací trestního práva, ke které došlo pro české země zákonem č. 117/1852 ř. z. Podvodné jednání podle uvedeného zákoníku obsahovalo například i křivou přísahu, falšování listin, odstraňování mezníků apod.

Od roku 1852 se tak podvod zakotvil jako trestný čin a byl i v dalších rekodifikacích trestního práva a jako trestný čin je vymezen v současném trestním zákoníku z roku 2009 dodnes. V současné době je podvod zakotven v ustanovení § 209 tr. zák. a jeho podstatou je úmyslné uvedení jiné osoby v omyl nebo využití omylu jiného, případně zamlčení podstatných skutečností, přičemž důležitým faktorem je příčinná souvislost tohoto jednání s majetkovou škodou, která může být způsobena na majetku osoby, která byla uvedena v omyl nebo jednala v omylu. Důležitým faktorem je způsobení škody na cizím majetku, tedy o trestný čin podvodu se nejedná v případě, že je škoda způsobena na majetku pachatele. Zároveň obohacení pachatele nebo jiné osoby, tedy hlavní motivace pachatelova jednání, nemusí zároveň odpovídat výši škody, která na cizím majetku vznikne.

Jako cíl své práce jsem vymezila juristický rozbor současné právní úpravy trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 trestního zákoníku, s uvedením kriminologických souvislostí, dále porovnání s právní úpravou vybraných sousedních zemí a s uvedením návrhů *de lege ferenda* ke zdokonalení současné právní úpravy.

Podle mého názoru jsem cíl práce splnila, poukázala jsem navíc na potřebu přesného vymezení zákonných pojmů uvedených v zákoně a průběžnou aktualizaci obecných hodnotících pojmů vyjadřujících rozsah škody způsobené trestným činem. U německé právní

úpravy může zákonodárce hledat inspiraci v některých dílčích otázkách souvisejících s rozšířením moderní technologie.

Z obsahu mé rigorózní práce vyplývá, že otázkám právní úpravy majetkových trestných činů je třeba věnovat stálou pozornost nauky i praxe trestního práva.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých právních předpisů

- Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř.z.
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.
- Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.

- Zákon č. 455/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Seznam použitých zahraničních právních předpisů

- Slovenský zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon.
- BGH 4 StR 234/95 - Beschluss vom 26. Juli 1995 (OLG Zweibrücken). Dostupné z WWW: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/95/4-234-95.php>. [zobrazeno dne 23.2.2024]
- StGB. Dostupné z WWW: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> [zobrazeno dne 26.2.2024].

Seznam odborné literatury

- BALOUN, V.: Organizovaný zločin a jeho možné projevy ve finančním sektoru ekonomiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.
- BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná část. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. BECK. ISBN 978-7400-394-3.
- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., STOLAŘ, A. a kol.: Trestní zákoník. Komentář, I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-780-4.
- GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V.: Ústavní systém České republiky. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-865-5.
- HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém soukromého práva římského. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929.
- HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-278-8.

- JELÍNEK, J.: Trestní právo. Novelizace v letech 1997 až 1999. Praha: Linde, 2000.
- JELÍNEK, J.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. aktualizované vydání podle stavu k 1. 9. 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.
- JIREČEK, J. (ed.): Pavel Kristián z Koldína – Práva městská Království Českého a markrabství Moravského s krátkou jich summou. Praha: Všehrad, 1876.
- KINCL, J., URFUS, V. a SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN-80-7179031-1.
- LAVICKÝ, P.: Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-852-8.
- MALÝ, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4 vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MATYS, K.: Trestní zákon: komentář. Praha: Panorama, 1980.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V., a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.
- ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEZ, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol.: Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
- ŠAMKO, P.: Trestný čin podvodu: Komentár s judikaturou. Bratislava: IURA EDITION, 2012. ISBN 978-80-8078-553-6.

- ŠČERBA, F. a kol.: Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠIMÁK, J., DOLENSKÝ, A., PINDRYČOVÁ, L.: Trestní zákon. Komentář k zákonu ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb. Praha: Orbis, 1953.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020. ISBN 978-80-7598-656-6.
- TUREČEK, J.: Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963.

Seznam odborných článků

- DVOŘÁK, M.: Phishing, pharming a jejich trestněprávní postih. Trestněprávní revue, 2018. č. 4.
- HERCZEG, J.: K pojmu „úvěru“ u trestného činu úvěrového podvodu. Trestní právo, č. 1/2004.
- JELÍNEK, J.: Majetková škoda v československém trestním právu. AUC-Iuridica 4/1990. Monographia LV. Praha: Univerzita Karlova, 1990.
- MALÝ, J., BRUCKNEROVÁ, E.: Koronavirus z pohledu kriminalistiky. Bulletin advokacie. 2021. č. 1-2.
- MOTYČKA, P.: Podvodný úmysl a jeho prokázání. Právní prostor [online]. Publikováno dne 31. 7. 2019 [cit. 7. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/podvodny-umysl-a-jeho-prokazani>.
- PROVAZNÍK, J.: Chce být klamán svět, v němž není nic, co není ve spise? In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK M., PROVAZNÍK, J.: Trestní právo (stále) v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Kalvodova_TP_v_pohybu.pdf

- PÚRY, F., RICHTER, M.: Problematické aspekty zjišťování škody a její výše v trestním řízení. Bulletin advokacie 2022. č. 7-8.
- STAŇKOVÁ, P.: Vyšetřování kybernetické kriminality a její budoucí předpokládaný vývoj. Revue pro právo a technologie, 2023. č. 28.
- ŠEVČÍK, M.: Ekonomicko-právní analýza škody v českém trestním právu. Kriminalistika č. 4/2021.

Další zdroje

- Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro císařství Rakouské vydaný dne 27. května 1852, č. 117 říš. zák. V Praze: Tiskem a nákladem dra. Edvarda Grégra, 1873.
- KANDOVÁ, K., ČEP, D.: § 209 [Podvod]. In: ŠČERBA, F a kol.: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-807-8.
- KANDOVÁ, K., ČEP, D.: [Pojistný podvod]. In: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. marg. 4. ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠČERBA, Filip, FRYŠTÁK, Marek. § 28 [Krajní nouze]. In: ŠČERBA, F a kol.: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠÁMAL, P.: § 210 [Pojistný podvod]. In: Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
- KANDOVÁ, K., ČEP, D.: § 212 [Dotační podvod]. In: Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. marg. 48. ISBN 978-80-7400-807-8.
- KRUK, J.: § 263 [Podvod]. In: KRUK, Jiří. Trestní zákoník Spolkové Republiky Německo, stav 01. 01. 2014. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

Seznam použité judikatury

- Rozhodnutí č. 39/1962 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 19/2016 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 14/2015 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 44/1999 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 39/2002 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 18/1991 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 47/2002 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 15/2016 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 53/1976 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 45/86 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 28/1992 Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 38/2007-II Sb. rozh. tr.
- Rozhodnutí č. 4/2015 Sb. rozh. tr.
- Stanovisko pléna Nejvyššího soudu ČSSR č. Plsf 2/87 z 16. 6. 1987.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. Zn. 8 Tdo 272/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. Zn. 4 Tdo 968/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2003, sp. Zn. 5 Tdo 1256/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2007, sp. Zn. 7 Tdo 917/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 538/2007.
- Usnesení nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2022, sp. zn. 6 Tdo 385/2022.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1610/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2000, sp. zn. 8 Tz 136/2000.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 6 Tdo 559/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2023, sp. zn. 7 Tdo 448/2023.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2009 Cdo 1338/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2307/2013.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. III. ÚS 722/09.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 To 65/02 ze dne 24. 7. 2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 302/2000.
- usnesení ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1028/2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1226/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 4/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2022, sp. zn. 6 Tdo 837/2021.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 579/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.3. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1395/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1295/2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1586/2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 15 Tdo 204/2019.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. 8 Tdo 833/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2005, sp. zn. 7 Tdo 853/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2009, sp. zn. 7 Tdo 1033/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. 5 Tdo 614/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1142/2010.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 808/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. Tpjn 305/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 4 Tdo 968/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2019, sp. zn. 5 Tdo 533/2018.

Trestný čin podvodu podle § 209 trestního zákoníku

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá vymezením trestného činu podvodu dle ustanovení § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a podává komplexní zpracování současné právní úpravy. První část práce se věnuje historickému vývoji podvodného jednání a jeho legislativnímu vývoji. Dále je podrobně rozebrána skutková podstata trestného činu podvodu (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka) včetně vybrané judikatury. Zvláštní pozornost je věnována problematice majetku a majetku cizího, omylu, škody, příčinné souvislosti mezi škodou a omylem a obohacení pachatele. Jsou rozebrány všechny kvalifikované skutkové podstaty trestného činu podvodu a okolnosti vylučující jeho protiprávnost. Práce obsahuje analýzu účastenství na trestném činu a obsahuje též část věnující se přípravě a pokusu tohoto trestného činu. Významnější část práce pojednává o trestných činech ve vztahu speciality k trestnému činu podvodu, kdy autor podává právní rozbor trestného činu pojistného podvodu dle ustanovení § 210 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, uvěřového podvodu dle ustanovení § 211 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku a dotačního podvodu dle ustanovení § 212 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. V další řadě posuzuje práce přípustnost jednočinného souběhu nestejnorožného trestného činu podvodu s vybranými trestnými činy, konkrétně s trestným činem poškození cizích práv (ustanovení § 181 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku), trestným činem neoprávněného přístupu k počítačovému systému (ustanovení § 230 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku) a trestným činem padělání a pozměňování peněz (ustanovení (§ 233 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku). Autor se dále soustředí na komparaci české právní úpravy trestného činu podvodu s právní úpravou vybraných sousedních zemí, konkrétně Slovenské republiky a Německa, ve kterých se zaměřuje na inspiraci pro český právní řád. V závěru práce je podáno několik návrhů *de lege ferenda* ke zdokonalení současné české právní úpravy, ke kterým autor došel na základě vypracování práce.

Klíčová slova: Trestní právo, trestný čin, podvod

The crime of fraud pursuant to section 209 of the criminal code

Abstract

The thesis focuses on the definition of the crime of fraud pursuant to the provisions of Section 209 of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code, and provides a comprehensive analysis of the current legislation. The first part of the thesis is devoted to the historical development of fraudulent conduct and its legislative development. Furthermore, the qualified facts of the criminal offence of fraud (object, objective aspect, subject, subjective aspect) are discussed in detail, including selected case law. Special attention is given to the issues of property and property of others, mistake, damage, causal relation between damage and mistake and enrichment of the perpetrator. All the qualified facts of the crime of fraud and the circumstances precluding its illegality are discussed. The theses contains an analysis of participation in the criminal offence and also includes a section on the preparation and attempt of the criminal offence. A significant part of the thesis deals with the offences in relation to the specialty of the offence of fraud, where the author provides a legal analysis of the criminal offence of insurance fraud under the provisions of Section 210 of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code, credit fraud under the provisions of Section 211 of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code and subsidy fraud under the provisions of Section 212 of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code. In the following section, the thesis evaluates the admissibility of the concurrence of the homogeneous offence of fraud with selected offences, namely with the offence of damage to the rights of others (the provisions of Section 181 of Act No.40/2009 Coll., the Criminal Code), the offence of unauthorised access to a computer system (the provisions of Section 230 of Act No.40/2009 Coll., the Criminal Code) and the offence of counterfeiting and forgery of money (the provisions of Section 233(2) of Act No.40/2009 Coll., the Criminal Code). The author also focuses on the comparison of the Czech legislation on the crime of fraud with the legislation of selected neighbouring countries, namely the Slovak Republic and Germany, in which she focuses on the inspiration for the Czech legal system. The thesis finishes with a number of *de lege ferenda* proposals for the improvement of the current Czech legislation, which the author has concluded on the basis of the elaboration of the thesis.

Keywords: Criminal law, criminal offence, fraud